

MODEL FUNKCJONOWANIA SPECJALISTYCZNYCH CENTRÓW WSPIERAJĄCYCH EDUKACJĘ WŁĄCZAJĄCĄ (SCWEW)

MARZEC 2021

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI

PROJEKT „OPRACOWANIE MODELU FUNKCJONOWANIA
SPECJALISTYCZNYCH CENTRÓW WSPIERAJĄCYCH EDUKACJĘ WŁĄCZAJĄCĄ”

Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)

Warszawa, marzec 2021

Opracowanie

Zespół projektu „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)” pod kierunkiem Agnieszki Pietryki

Redakcja językowa i korekta

Karolina Strugińska

Redakcja techniczna i skład

Wojciech Romerowicz

Projekt okładki, layout

Wojciech Romerowicz

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Warszawa 2021

© Ośrodek Rozwoju Edukacji

ISBN 978-83-66830-15-8

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

tel. 22 345 37 00

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

Wstęp	4
Słownik pojęć	8
Część I. Podstawy teoretyczne współczesnego modelu funkcjonowania przedszkola/szkoły włączającej	16
I.1. Podstawy teoretyczne Modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)	16
I.1.1. Od segregacji do włączenia – zmiany w podejściu do edukacji włączającej	20
I.1.2. Wybrane formy wspierania dziecka/ucznia funkcjonujące w systemie oświaty	30
I.1.3. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka i rodziny	33
I.2. Praca z grupą/klasą zróżnicowaną w edukacji włączającej – wyzwanie dla nauczycieli. Różne potrzeby, różne możliwości, równe szanse	36
Część II. Założenia teoretyczno-praktyczne Modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)	43
II.1. Definicja i obszary działań SCWEW	43
II.1.1. Rola i zadania SCWEW	49
II.2. Partnerzy i ich udział w realizacji zadań SCWEW	52
II.3. Przedszkola, szkoły i placówki specjalne – potencjał i możliwości w kontekście działań SCWEW	65
II.3.1. Zasoby instytucjonalne	65
II.3.2. Zasoby osobowe i techniczne	70
II.4. Podstawy prawne i zakres realizacji zadań oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego (JST)	75
II.4.1. Zadania JST	76
II.4.2. Źródła finansowania zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej i kształcenia specjalnego w obecnym stanie prawnym	81
II.4.3. Obszary dla działania SCWEW	88
II.4.4. Kryteria, jakie powinny spełniać przedszkola specjalne/szkoły specjalne/placówki specjalne, aby zostać SCWEW	91
II.4.5. Korzyści dla organów prowadzących z realizacji zadań przez SCWEW	91
Część III. Założenia pilotażowego wdrożenia i weryfikacji Modelu SCWEW	96
III.1. Monitorowanie i ewaluacja	106
III.2. Zadania i kompetencje pracowników SCWEW	107

III.3. Centrum Koordynujące (CK)	118
III.4. Proponowany sposób funkcjonowania wypożyczalni sprzętu specjalistycznego	120
Zakończenie	127
Bibliografia	130
Załączniki	135
Załącznik nr 1	135
Załącznik nr 2	169
Załącznik nr 3	172
Załącznik nr 4	181
Załącznik nr 5	184
Załącznik nr 6	218

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Wstęp

Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (zwany dalej Modelem SCWEW) jest wynikiem nowych rozwiązań wdrażanych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Działania w obszarze edukacji wiążą się także z przyjęciem przez Radę Ministrów w lutym 2021 r. dokumentu *Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami na lata 2020–2030*. W obecnym stanie prawnym wsparcie na rzecz dzieci i rodzin realizują trzy resorty: edukacji i nauki, ochrony zdrowia, rodziny i polityki społecznej. Dla efektywności działań bardzo ważna jest współpraca międzyresortowa.

Propozycje dotyczące wysokiej jakości **edukacji włączającej** opisano w dokumencie *Edukacja dla wszystkich – ramy rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych na rzecz wysokiej jakości kształcenia włączającego dla wszystkich osób uczących się* (MEW)¹. Zapisano w nim: „Bezpośrednie wsparcie w rozwijaniu dostępności procesu nauczania-uczenia się na poziomie lokalnym zapewniają przedszkolom i szkołom placówki specjalistyczne – Specjalistyczne Centra Wspierania Edukacji Włączającej (SCWEW)”. Cytowany dokument zakłada poszanowanie różnorodności wszystkich osób biorących udział w procesie nauczania i wychowania (dzieci, uczniów, osób dorosłych), udzielanie wsparcia wszystkim zaangażowanym w ten proces (dzieciom, uczniom, rodzicom, nauczycielom, specjalistom), a także podkreśla, jak ważne jest stworzenie środowiska sprzyjającego optymalnemu rozwojowi każdej osoby uczącej się. Proponowane rozwiązania mają służyć wykorzystaniu już istniejących zasobów i doświadczeń w zakresie edukacji włączającej, zarówno na poziomie rozwiązań instytucjonalnych, organizacyjnych, jak i metodycznych.

Opracowanie koncepcji SCWEW powierzono Ośrodkowi Rozwoju Edukacji (ORE) w ramach projektu „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)”.

Działania rozpoczęto od analizy edukacji włączającej. Następnie opisane zostały zasoby szkół i placówek specjalnych oraz doświadczenia związane ze współpracą z przedszkolami

¹ Więcej informacji na ten temat: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/edukacja-dla-wszystkich--kompleksowa-pomoc-dla-kazdego-dziecka-ucznia-i-jego-rodziny> [dostęp dn. 6.03.2021].

i szkołami ogólnodostępnymi. Uwzględniono także propozycje wsparcia z wykorzystaniem lokalnych zasobów, sprawdzonych i nowych form działania.

Podjęto w publikacji próbę spójnego przedstawienia rozwoju pojęcia edukacji włączającej. Wynika to z przejścia od systemowej segregacji, poprzez integrację, aż do włączenia. Trzeba zatem rozumieć ten termin jako budowanie przestrzeni edukacyjnej, zmierzającej do stworzenia środowiska umożliwiającego funkcjonowanie dzieci, uczniów, słuchaczy i ich nauczycieli oraz rodziców w najbliższym środowisku społecznym. Należy jednak stanowczo podkreślić, że budowanie i wdrażanie idei edukacji włączającej w Polsce (w przeciwieństwie do niektórych innych krajów) nie ma na celu likwidacji szkolnictwa specjalnego ani odrzucenia jego cennego dorobku. Wprost przeciwnie: idea proponowanych Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą zakłada włączenie go do pracy nad rozwojem powszechnej, dobrej jakości edukacji, edukacji dla wszystkich (dla każdego). Temu celowi ma służyć umiejscowienie SCWEW właśnie przy przedszkolach specjalnych/szkołach specjalnych/placówkach specjalnych. Dzięki temu będą one mogły poszerzyć swoje obecne zadania o wspieranie innych szkół i przedszkoli mierzących się z procesem tworzenia kultury przedszkola/szkoły dla wszystkich.

Realizując prace nad Modelem SCWEW, przyjęto dwie perspektywy. W pierwszej opisana została propozycja specjalistycznego centrum, które docelowo ma funkcjonować co najmniej w każdym powiecie, w drugiej – zaprezentowano sposób pilotażowego sprawdzenia funkcjonowania centrum powoływanego – w ramach pilotażu – w postępowaniu konkursowym². Takie podejście pozwoliło podzielić niniejszą publikację na trzy uzupełniające się części. Najpierw wskazano teoretyczne założenia leżące u podstaw zmian w wychowaniu i kształceniu dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz tworzenia Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą. W zakończeniu skupiono się na praktycznych rozwiązaniach dotyczących powołania SCWEW,

² Szczegółowe wytyczne zostaną zawarte w *Regulaminie konkursu grantowego* i zamieszczone na stronie: www.ore.edu.pl.

będących podstawą pilotażowego sprawdzenia przyjętego Modelu oraz wprowadzenia do niego ostatecznych zmian.

Rozważania na temat Modelu SCWEW rozpoczęto od opracowania Słownika, który pozwoli na ujednolicenie rozumienia terminów użytych w opracowaniu.

W pierwszej części niniejszego opracowania zostały zarysowane założenia wyjaśniające, dlaczego w proponowanym Modelu przedszkole/szkole ogólnodostępne scharakteryzowano jako przedszkole/szkole dla wszystkich. Wskazano tu istotne warunki niezbędne do sprawnego funkcjonowania, w tym m.in. przepisy prawne dotyczące pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz kształcenia specjalnego.

W dalszej części publikacji znalazły się prezentacje danych statystycznych potwierdzających potencjał szkolnictwa specjalnego. Zasoby tego typu przedszkoli/szkół/placówek i zaangażowanie specjalistów umożliwiają wsparcie kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, m.in. w rozpoznawaniu i rozwiązywaniu problemów dydaktyczno-wychowawczych dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi (w tym uczniów z niepełnosprawnością, z niedostosowaniem społecznym lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym).

Działania przedszkoli/szkół/placówek są uzależnione od strategii oświatowej samorządu lokalnego oraz innych podmiotów prowadzących przedszkola, szkoły i placówki specjalne. Podstawą inicjatyw zmierzających do tworzenia SCWEW staną się właśnie oni jako odpowiedzialni za kształt edukacji włączającej we własnym środowisku. Dlatego w jednej z części opracowania omówiono podstawy prawne umożliwiające prowadzenie różnorodnych działań w tym zakresie.

W dalszej części materiału opisano proces tworzenia i funkcjonowania SCWEW, jego rolę, zadania, a także zakres wsparcia dedykowany poszczególnym uczestnikom lokalnych środowisk edukacyjnych.

Po zaprezentowaniu funkcjonowania teoretycznego Modelu Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą kolejnym krokiem było zaprezentowanie działań, których celem będzie realizacja pilotażu opartego na działaniach przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych wyłonionych w ramach konkursu grantowego³. Omówienie warunków pilotażu wraz z opisem wsparcia ze strony Ośrodka Rozwoju Edukacji (ORE) dla kadr realizujących różne formy pomocy skierowanej do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych stanowią zwięźczenie niniejszej publikacji.

³ Szczegółowe wytyczne zostaną zawarte w *Regulaminie konkursu grantowego* i zamieszczone na stronie: www.ore.edu.pl.

Słownik pojęć

Edukacja włączająca – systemowe, wielowymiarowe i wielokierunkowe podejście do edukacji nastawione na dostosowanie wymagań edukacyjnych, warunków nauki, organizacji kształcenia i wychowania do potrzeb oraz możliwości każdego dziecka/ucznia jako pełnoprawnego uczestnika tego procesu. Celem takiego podejścia jest zwiększanie szans edukacyjnych wszystkich osób uczących się poprzez zapewnienie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału, tak by w przyszłości umożliwić im pełnię rozwoju osobistego na miarę ich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne⁴.

Kompetencje – szeroko rozumiana zdolność podejmowania określonych działań i wykonywania zadań z wykorzystaniem efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności i postaw) oraz własnych doświadczeń.

Kompetencje kluczowe – połączenie wiedzy, umiejętności i postaw możliwych do zastosowania w wielu kontekstach i rozmaitych powiązaniach, potrzebnych każdej osobie do samorealizacji i rozwoju osobistego, uzyskania szans na zatrudnienie, włączenia społecznego i aktywnego obywatelstwa⁵.

Młodzieżowe ośrodki socjoterapii (MOS) – są prowadzone dla dzieci i młodzieży, które:

- z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym są zagrożone niedostosowaniem społecznym i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i socjoterapii oraz
- posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na zagrożenie niedostosowaniem społecznym.

⁴ Strona internetowa MEN [dostęp dn. 18.06.2020].

⁵ Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE); Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG) (2018/C 189/01).

Pobyt wychowanka w młodzieżowym ośrodku socjoterapii może trwać do czasu ukończenia nauki w szkole wchodzącej w skład ośrodka lub w szkole, nie dłużej jednak niż do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy 24. rok życia. Do zadań młodzieżowego ośrodka socjoterapii należy eliminowanie przejawów zaburzeń zachowania oraz przygotowanie wychowanków do samodzielnego i odpowiedzialnego życia po opuszczeniu ośrodka, zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi. W statucie młodzieżowego ośrodka socjoterapii można wskazać szczególne obszary działalności ośrodka dotyczące rozwiązywania określonych problemów wychowawczych wychowanków⁶.

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze (MOW) – są prowadzone dla dzieci i młodzieży:

- niedostosowanych społecznie wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i resocjalizacji – jako resocjalizacyjno-wychowawcze;
- niedostosowanych społecznie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i resocjalizacji – jako resocjalizacyjno-rewalidacyjne.

Do zadań młodzieżowego ośrodka wychowawczego należy eliminowanie przejawów niedostosowania społecznego oraz przygotowanie wychowanków do samodzielnego i odpowiedzialnego życia po opuszczeniu ośrodka, zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi. W statucie młodzieżowego ośrodka wychowawczego można wskazać szczególne obszary działalności ośrodka dotyczące rozwiązywania określonych problemów wychowawczych wychowanków, w tym wychowanek będących nieletnimi matkami⁷.

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (Dz.U., poz. 1606).

⁷ Tamże.

Obserwacja wspierająca – wariant obserwacji, podczas której nauczyciele/specjaliści ze SCWEW obserwują zajęcia/lekcje prowadzone przez nauczycieli przedszkola/szkoły ogólnodostępnej (i odwrotnie) i przekazują uwagi dotyczące procesu uczenia się, procesu nauczania, reakcji na trudności dzieci/uczniów w uczeniu się oraz na inne pojawiające się zaburzenia w zakresie funkcjonowania i relacji występujące w grupie/klasie zróżnicowanej.

Przed obserwacją należy uzgodnić i zaplanować postępowanie zgodnie z zasadami ustalonymi pomiędzy SCWEW a przedszkolem/szkołą objętymi wsparciem, dotyczącymi celu, sposobu opisu i rekomendacji do działania.

Organ prowadzący szkołę lub placówkę – minister wg właściwości, jednostka samorządu terytorialnego (JST) lub inne osoby prawne bądź fizyczne.

Placówka specjalna – należy jako taką rozumieć⁸ młodzieżowy ośrodek wychowawczy (MOW), młodzieżowy ośrodek socjoterapii (MOS), specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy (SOSW) przeznaczony dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania.

Potencjał dziecka/ucznia – indywidualny, unikatowy zbiór zasobów dziecka/ucznia, określający aktualny poziom jego funkcjonowania i warunkujący możliwości jego rozwoju, na który składają się wrodzone zasoby biologiczne i psychiczne organizmu oraz środowisko życia podlegające aktywizacji i zmianom w toku interakcji społecznych.

Do najważniejszych z nich należą: sprawność narządów zmysłów, tempo uczenia się, cechy pamięci, funkcje wykonawcze, cechy aktywności poznawczej i myślenia, zdolności i uzdolnienia kierunkowe, kompetencje i sprawności językowe, kompetencje kulturowe oraz sprawności społeczne, samoocena i właściwości procesów motywacji, zainteresowania, a także stan zdrowia, sprawność fizyczna i wydolność organizmu; funkcjonowanie systemu rodzinnego w wymiarze adaptacji, spójności oraz komunikacji⁹; klimat i kultura szkoły¹⁰.

⁸ Por. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, art. 4 pkt 14.

⁹ Zob. A. Cierpka, (2003), *Systemowe rozumienie funkcjonowania rodziny*, [w:] Jurkowski (red.), *Z zagadnień współczesnej psychologii wychowawczej*, Warszawa: WIP PAN, s. 107–129.

Projektowanie uniwersalne – projektowanie procesu kształcenia i otoczenia tak, by były użyteczne dla wszystkich ludzi, w możliwie największym zakresie, bez potrzeby stosowania adaptacji lub specjalnego projektowania. Koncepcja projektowania uniwersalnego w nauczaniu zakłada, że umożliwienie dostępu do edukacji jest obowiązkiem twórców i realizatorów procesu nauczania-uczenia się, a w szczególności osób prowadzących zajęcia. Projektując zajęcia, powinni oni dołożyć starań, aby były w możliwie największym stopniu użyteczne dla wszystkich dzieci/uczniów. Koncepcję projektowania uniwersalnego można wykorzystać podczas opracowywania programów nauczania, scenariuszy lekcji, dokonywania wyboru metod nauczania i strategii edukacyjnych, przygotowywania materiałów dydaktycznych oraz definiowania sposobów oceniania¹¹.

Przedszkole – należy przez to rozumieć wszystkie przedszkola ogólnodostępne, a także oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz inne formy wychowania przedszkolnego.

Przedszkole specjalne – należy przez to rozumieć wszystkie przedszkola specjalne dla dzieci z niepełnosprawnościami, a także specjalne oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych.

Rodzice – także prawni opiekunowie dziecka oraz osoby (podmioty) sprawujące pieczę zastępczą nad dzieckiem.

Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze (SOSW) – placówki prowadzone dla dzieci i uczniów, którzy wymagają stosowania specjalnych oddziaływań wychowawczych, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i zajęć rewalidacyjnych oraz posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność, a także z powodu tej niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania. Pobyt

¹⁰ Zob. J. Przewłocka, (2015), *Klimat szkoły i jego znaczenie dla funkcjonowania uczniów w szkole. Raport o stanie badań*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

¹¹ Ślusarczyk Cz., (2013), *Projektowanie uniwersalne jako sposób na tworzenie warunków do edukacji włączającej w szkołach wyższych*, „E-mentor”, nr 5/2013 [także online, dostęp dn. 2.07.2020]; Cichocka-Segiet K., Mostowski P., Rutkowski P., (2019), *Uniwersalne projektowanie zajęć jako droga do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red. nauk.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Seria Naukowa, t. 7, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

wychowanka w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym może trwać do czasu zakończenia wychowania przedszkolnego lub ukończenia nauki w szkole wchodzącej w skład ośrodka lub w szkole, nie dłużej jednak niż do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy 24. rok życia¹².

Są prowadzone dla dzieci i młodzieży:

- niesłyszących i słabosłyszących;
- niewidomych i słabowidzących;
- z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją;
- z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym;
- z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera;
- z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Superwizja edukacyjna – metoda wspierania rozwoju osobistego, zawodowego i warsztatu pracy polegająca na wymianie doświadczeń, analizie trudności, odnajdywaniu istoty problemu oraz wypracowywaniu nowych rozwiązań. Efektem tego procesu bywa odkrycie barier napotykanym w pracy z ludźmi lub źródeł sukcesów. Superwizja może odbywać się indywidualnie lub w grupie (podlegać jej może kadra pedagogiczna)¹³.

System doskonalenia nauczycieli – instytucje powołane do wspierania rozwoju zawodowego nauczycieli. Organizowaniem i prowadzeniem wspomaganie zajmują się:

1. **Publiczne biblioteki pedagogiczne (BP)** – służące w szczególności wspieraniu procesu kształcenia i doskonalenia nauczycieli, a także wspieraniu działalności szkół, w zakresie: wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnej, organizacji

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (Dz.U., poz. 1606), dz. cyt.

¹³ Kubala-Kulpińska A., (2018), [Superwizja w edukacji. Czy to możliwe?](#), „Głos Pedagogiczny”, nr 100/2018 [online, dostęp dn. 18.06.2020]. Zob. też materiał dotyczący superwizji w szkole: <http://www.superwizjawszkole.pl/> [dostęp dn. 6.03.2021].

i zarządzania bibliotek szkolnych, prowadzenia działalności informacyjnej i bibliograficznej; inspirowania i promowania edukacji czytelniczej i medialnej¹⁴.

2. **Publiczne placówki doskonalenia (PDN)** – realizujące zadania obowiązkowe poprzez organizowanie i prowadzenie wspomagania szkół i placówek, polegającego na planowaniu i przeprowadzaniu działań mających na celu poprawę jakości pracy szkoły lub placówki¹⁵.
3. **Publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP)**, w tym publiczne poradnie specjalistyczne – udzielające dzieciom, od momentu urodzenia, i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, udzielające rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży, a także wspomagające przedszkola, szkoły i placówki w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych¹⁶.

Szkoła – należy przez to rozumieć wszystkie szkoły ogólnodostępne: podstawowe, ponadpodstawowe, w tym licea ogólnokształcące, technika, trzyletnie szkoły branżowe I stopnia i dwuletnie szkoły branżowe II stopnia, szkoły policealne i szkoły dla dorosłych.

Szkoła specjalna:

- Szkoła dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, zorganizowane zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 2.
- Szkoła lub oddział zorganizowane w podmiocie leczniczym, o którym mowa w przepisach o działalności leczniczej, w celu kształcenia dzieci i młodzieży przebywających w tej jednostce, w których stosuje się odpowiednią organizację kształcenia oraz specjalne działania opiekuńczo-wychowawcze, zorganizowane zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 128 ust. 3.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U., poz. 369).

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U., poz. 1045).

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U., poz. 199 ze zm.).

Uczeń z niepełnosprawnością – w myśl polskiego prawa oświatowego uczeń z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego wydanym przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej. Katalog niepełnosprawności określa rozporządzenie MEN¹⁷. Niepełnosprawność ucznia skutkuje potrzebą zapewnienia mu odpowiedniego wsparcia w procesie kształcenia i wychowania¹⁸.

Uczniowie – ilekroć używamy bez bliższego określania pojęcia *uczniowie*, należy przez to rozumieć, uczniów, a także słuchaczy i wychowanków.

Uczniowie ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi¹⁹ – uczniowie, u których rozpoznano te potrzeby w procesie dydaktyczno-wychowawczym w przedszkolu lub w szkole. Mogą posiadać opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej i/lub orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub inne orzeczenie, w związku z tym wymagający objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, dostosowania warunków i wymagań edukacyjnych lub organizacji procesu kształcenia (w tym kształcenia specjalnego). Zróżnicowane potrzeby rozwojowe i edukacyjne wynikają w szczególności z: niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, zaburzeń zachowania lub emocji, szczególnych uzdolnień, specyficznych trudności w uczeniu się, deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych, choroby przewlekłej, sytuacji kryzysowych lub traumatycznych, niepowodzeń edukacyjnych, zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobami

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1309)); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz.U., poz. 1743).

¹⁸ Zgodnie z art. 1 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U., poz. 1169).

¹⁹ W celu zmiany utrwalonego w modelu medycznym postrzegania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, proponuje się odejście od dotychczasowego terminu „specjalne potrzeby edukacyjne” na rzecz bardziej elastycznego i mniej etykietującego terminu „indywidualne potrzeby edukacyjne” (dotyczące każdego ucznia). Szczegółowa ocena funkcjonowania w codziennych sytuacjach z udziałem specjalistycznej kadry powinna dotyczyć jedynie wąskiej grupy osób uczących się, które posiadają bardziej złożone potrzeby i wymagają wsparcia w szkole i/lub w domu. Każdy proces oceny powinien przyczyniać się do zwiększenia zdolności kadry szkolnej do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb osób uczących się – za MEiN, (2020), *Edukacja dla wszystkich – ramy rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych na rzecz wysokiej jakości kształcenia włączającego dla wszystkich osób uczących się*, Warszawa: MEiN, s. 22.

spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi oraz z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym z wcześniejszym kształceniem za granicą²⁰.

Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka (WWRD) – działania wspierające psychoruchowy i społeczny rozwój dziecka, skierowane do dzieci w wieku od urodzenia do podjęcia nauki w szkole oraz ich rodzin. Dostępne – na wniosek rodziców lub prawnych opiekunów – i podejmowane w sytuacji, gdy dziecko potrzebuje dodatkowego wsparcia w celu:

- zapewnienia mu osobistego rozwoju i wspomagania przebiegu tego procesu,
- wzmocnienia rodziny w zakresie umiejętności i możliwości wspierania rozwoju dziecka,
- wspierania integracji społecznej dziecka i jego rodziny²¹.

Włączenie – proces, który pomaga pokonywać bariery ograniczające obecność, uczestnictwo i osiągnięcia uczniów²². Ważnym celem procesu włączania jest uczenie wzajemnej tolerancji, wrażliwości, otwartości, poszanowania praw innych oraz integrowanie wszystkich uczniów.

Wsparcie – wszelkie działania ukierunkowane na likwidowanie barier ograniczających pełne uczestnictwo dzieci/uczniów w procesie kształcenia i wychowania oraz w życiu społecznym przedszkola/szkoły, a także działania wspierające ich postępy w rozwoju, obejmujące zarówno formy wsparcia edukacyjnego, jak i oddziaływania w środowisku przedszkolnym i szkolnym (np. w czasie zajęć edukacyjnych, zajęć dodatkowych, zajęć świetlicowych, kół zainteresowań, przerw śródlekcyjnych) oraz poza nim, ukierunkowane na realizację celów rozwojowych, edukacyjnych i terapeutycznych dzieci/uczniów, ze szczególnym uwzględnieniem działań służących pełnemu uczestnictwu wszystkich dzieci/uczniów w procesie kształcenia i w życiu przedszkola/szkoły.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lutego 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U., poz. 323 ze zm.).

²¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci (Dz.U., poz. 1635).

²² Edukacja włączająca – materiały na stronie MEiN: <https://www.gov.pl/web/edukacja/edukacja-wlaczajaca> [online, dostęp dn. 29.12.2020].

Część I. Podstawy teoretyczne współczesnego modelu funkcjonowania przedszkola/szkoły włączającej

I.1. Podstawy teoretyczne Modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)

Zainicjowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN) działania, które zostały szerzej omówione w dalszej części dokumentu, dotyczące wdrożenia edukacji włączającej w polskiej szkole, przyczyniły się do opracowania założeń i realizacji projektu „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą”. Podjęcie prac nad opracowaniem zasad funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) jest odpowiedzią na potrzeby zmieniającego się świata.

Charakteryzujący się dynamiką współczesny świat generuje stałą potrzebę ewaluacji każdego systemu edukacji i ustawicznego podnoszenia jakości kształcenia. Troska o dobrą jakość kształcenia polega właśnie na budowaniu środowiska edukacyjnego sprzyjającego rozwojowi (czyli uczeniu się) każdego człowieka (dzieci, młodzieży i dorosłych we wszystkich okresach życia), umożliwiającego pełne urzeczywistnienie osobistego potencjału i takie uczestnictwo w życiu wspólnoty społecznej, które zapewnia poczucie sensu i satysfakcji.

Rozwój kompetencji kluczowych, uniwersalne projektowanie, postęp nowoczesnych technologii i wynikająca z tego produkcja różnego rodzaju oprzyrządowania oraz urządzeń wspomagających osoby ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi w funkcjonowaniu w społeczeństwie to zmiany, w których wszyscy uczestniczymy.

Duży postęp, jaki w ciągu ostatnich lat dokonuje się w świadomości społecznej, przede wszystkim nauczycieli i rodziców – w dostrzeganiu, akceptacji, zrozumieniu i wsparciu osób ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi – widoczny jest także w edukacji dzieci, uczniów i dorosłych. Stwarzanie optymalnych warunków indywidualnego rozwoju, na miarę potrzeb i możliwości każdego uczącego się, może w przyszłości

zaowocować wzrostem świadomości społecznej, a także mieć wpływ na rozwój włączającego społeczeństwa.

Wyniki wieloletnich obserwacji i badań naukowych prowadzonych w Polsce oraz w innych krajach wskazują najważniejsze czynniki sprzyjające wielowymiarowej poprawie jakości kształcenia. Należą do nich:

- spersonalizowane i wszechstronne wspieranie integralnego rozwoju każdego dziecka/ucznia;
- organizacja współpracy w zróżnicowanych zespołach klasowych, która zapewnia wszystkim uczniom uczestnictwo w procesie nauczania-uczenia się;
- działania zapobiegające wykluczeniu i marginalizacji poszczególnych osób;
- działania umożliwiające wymianę wielorakich doświadczeń między uczestnikami życia społecznego we wspólnocie szkolnej.

Osiąganiu dobrej jakości kształcenia sprzyja obecność w zespołach klasowych osób o zróżnicowanych zasobach rozwojowych: wybitnie zdolnych i o szczególnych uzdolnieniach, a także osób, które doświadczają trudności i uczą się je przezwyciężać. Istotne jest tworzenie takiego klimatu zespołu klasowego, który umożliwia uczenie się empatii i solidarności, wzajemnego szacunku oraz umiejętności udzielania pomocy i wsparcia.

Funkcjonowanie dzieci/ucniów o różnych możliwościach i ograniczeniach we wspólnej przestrzeni społecznej i edukacyjnej pozwala na pełne wykorzystanie wszystkich zasobów (osób, wiedzy, doświadczenia, infrastruktury) w budowaniu systemu edukacji dostosowanego do zróżnicowanych potrzeb i możliwości poszczególnych osób oraz do zasobów i potrzeb środowisk lokalnych oraz wspólnoty narodowej. Wskazuje to na potrzebę zmiany systemu segregacyjnego i podziału na oddzielone od siebie przedszkola/szkoły różnego typu: specjalne, integracyjne oraz ogólnodostępne. Przenikanie się doświadczeń i codzienności przedszkoli, szkół i placówek pozwoli na trwałe zbudowanie systemu edukacji dobrej jakości, w którym każdy uczeń znajdzie dla siebie szkołę pozwalającą mu rozwijać się zgodnie z własnymi zasobami biopsychospołecznymi i urzeczywistniać własne możliwości, a jednocześnie wzbogacać innych własnym doświadczeniem.

Kluczowym warunkiem skutecznego działania w trwającym procesie zmian w polskim systemie edukacji jest zatem świadoma współpraca środowiska przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych z przedszkolami i szkołami ogólnodostępnymi na rzecz dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz ich rodzin. Na efektywność udzielanego wsparcia wpływać będzie udział kadry przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych w diagnozowaniu potrzeb dzieci/uczniów przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz w planowaniu pomocy i dobieraniu metod pracy w grupie/klasie zróżnicowanej.

To właśnie specjalistyczne zespoły – SCWEW, które powstaną w przedszkolach specjalnych, szkołach specjalnych i placówkach specjalnych – będą wsparciem dla nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w planowaniu i realizacji działań na rzecz edukacji włączającej. Współpraca SCWEW ze szkołą i przedszkolem ogólnodostępnym na rzecz inkluzji w dalszej perspektywie ma szansę pomóc w kreowaniu nie tylko szkoły, ale i społeczeństwa włączającego.

Potrzeba wsparcia przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w lepszej organizacji działań na rzecz edukacji włączającej stała się motywacją do opracowania Modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW).

Celem opracowania planowanego Modelu SCWEW jest:

- przygotowanie przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych do nowej roli w zakresie wdrażania edukacji włączającej;
- zwiększenie efektywności działań na rzecz dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi poprzez wykorzystanie potencjału kadry przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych;
- wykorzystanie zasobów i potencjału kadry przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych;
- poszerzenie wiedzy i doskonalenie kompetencji kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz zapewnienie jej wsparcia w zakresie wdrażania edukacji włączającej i pracy z grupą/klasą zróżnicowaną;

- wsparcie działań podejmowanych przez jednostki samorządu terytorialnego w celu tworzenia lokalnych rozwiązań na rzecz wdrażania edukacji włączającej wysokiej jakości.

Realizacja zadań SCWEW zaplanowanych w Modelu ma wesprzeć nauczycieli w przygotowaniu do lepszej, efektywniejszej pracy w zróżnicowanej grupie dzieci i uczniów. Jednym z założeń Modelu jest przygotowanie przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w taki sposób, żeby były w stanie zapewnić optymalne środowisko do nauki każdemu dziecku i uczniowi. Wdrożenie Modelu umożliwi wsparcie tych przedszkoli i szkół w realizacji zadań związanych ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz upowszechnianiem edukacji włączającej, co jest obecnie jednym z działań priorytetowych MEiN.

Model SCWEW skierowany jest do organów prowadzących, przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz przedszkoli i szkół specjalnych, a także placówek specjalnych realizujących działania na rzecz edukacji włączającej na terenie powiatu. Koncepcja Modelu zakłada, że podczas jego wdrażania powinny zostać podjęte systematyczne działania zmierzające do rozwijania potencjału przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w kontekście odpowiadania na zróżnicowane potrzeby rozwojowe i edukacyjne uczęszczających do nich dzieci i uczniów. Będzie się to odbywać m.in. poprzez poszerzenie wiedzy, a także doskonalenie kompetencji kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz zapewnienie jej wsparcia w zakresie pracy z dziećmi/uczniami w grupie/klasie zróżnicowanej w sposób uwzględniający potrzeby i możliwości wszystkich dzieci/ucniów, jak również identyfikacji barier w środowisku nauczania-uczenia się i ich likwidowania.

Inicjatorem działań może być organ prowadzący przedszkole specjalne, szkołę specjalną lub placówkę specjalną, który posiada wiedzę dotyczącą zasobów kadrowych przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych oraz podejmowanych przez nie działań na rzecz wdrażania edukacji włączającej. Działania zmierzające do utworzenia SCWEW oraz objęcia wsparciem przedszkoli i szkół ogólnodostępnych na terenie powiatu należy

poprzedzić analizą danych na temat problemów i potrzeb jednostek systemu oświaty, w tym przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Zaproponowany Model SCWEW uwzględnia potrzeby zarówno w skali mikro – dotyczące poszczególnych szkół i przedszkoli ogólnodostępnych w obszarze wdrażania edukacji włączającej, jak i w skali makro – zmieniającego się świata, w którym każdy człowiek może znaleźć swoje miejsce i funkcjonować na miarę własnych potrzeb i możliwości. Dlatego tak ważne jest wykorzystanie już istniejącego potencjału, wiedzy i umiejętności nauczycieli przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych na rzecz wsparcia nauczycieli ze szkół i przedszkoli ogólnodostępnych w doskonaleniu systemowego działania na poszczególnych etapach edukacji w zakresie podnoszenia jakości edukacji włączającej.

Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW) jako ważne ogniwa systemu edukacji pozwolą, wykorzystując doświadczenie praktyków – nauczycieli i specjalistów przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych – szerzej oraz skuteczniej działać na rzecz inkluzji społecznej i edukacyjnej dzieci, młodzieży i uczących się dorosłych osób ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.

I.1.1. Od segregacji do włączenia – zmiany w podejściu do edukacji włączającej

Dynamika rozwoju współczesnego świata stawia przed systemem edukacji nowe wyzwania. Mają one związek ze zmianami społecznymi zmierzającymi do ukształtowania społeczeństwa włączającego, w którym każdy członek wspólnoty ma warunki do rozwoju indywidualnego potencjału. W szerokim aspekcie kreowania społecznej zmiany postaw należy patrzeć na inkluzję w kilku wymiarach: politycznym, praktycznym i kulturowym. W ujęciu politycznym odnosimy się do regulacji prawnych, które stanowią podstawę do wprowadzania zmian w pozostałych dwóch wymiarach. W realizację wymiaru praktycznego należy wpisać szeroko rozumiany system edukacji, natomiast wymiar kulturowy będziemy definiować przez pryzmat działań zmierzających do budowania wspólnoty uznającej za istotne te same wartości, takie jak akceptacja i szacunek

dla różnorodności, współpraca, otwartość. Ten wymiar można postrzegać w szerszym kontekście – społecznym – i węższym, odnoszącym się do klimatu szkoły. Wskazane obszary są w równym stopniu niezbędne dla rozwoju inkluzji w ujęciu społecznym.

Zadaniem edukacji jest znalezienie ścieżki kształcenia optymalnej dla wszystkich uczestników procesu edukacyjnego, w tym również dla uczniów ze specjalnymi (zróżnicowanymi) potrzebami edukacyjnymi. Koncepcja edukacji włączającej stanowi odpowiedź na współczesne uwarunkowania rozwoju społecznego i wynikające z tego potrzeby w zakresie edukacji.

Od wielu lat na poziomie międzynarodowym i europejskim podejmowane są inicjatywy polityczne w dziedzinie edukacji. Ich celem jest zapewnienie równego dostępu i równych szans dla wszystkich osób uczących się, ze szczególnym naciskiem na tę grupę, która z powodu niepełnosprawności lub innych uwarunkowań zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych jest narażona na marginalizację i wykluczenie. Istotny element procesu zmian stanowią akty prawne.

Polska ratyfikowała szereg międzynarodowych dokumentów dotyczących praw człowieka, praw osób z niepełnosprawnościami i włączania ich w życie społeczne oraz w główny nurt edukacji²³. Sformułowane w nich wytyczne nadawały kierunek proponowanym rozwiązaniom systemowym i podejmowanym działaniom na rzecz włączania społecznego i edukacyjnego.

Dokumentem mającym znaczący wpływ na upowszechnienie edukacji włączającej była *Deklaracja z Salamanki* z 1994 r. Wskazywała ona potrzebę niezbędnych zmian w polityce oświatowej, mających na celu **promowanie edukacji dla wszystkich** w szkołach, które będą służyły wszystkim dzieciom – w szczególności tym, które mają specjalne (zróżnicowane) potrzeby edukacyjne. Podkreślała także znaczenie kształcenia niesegregacyjnego oraz

²³ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* (1948); *Konwencja Praw Dziecka* (1989); *Światowa Deklaracja Edukacji dla Wszystkich* (1990); *Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych* (1993), *Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych* (2012).

zwracała uwagę na to, że specjalne potrzeby mogą mieć wszyscy, nie tylko osoby z niepełnosprawnością²⁴.

Zmiany w podejściu do organizacji kształcenia specjalnego zachodzące w Polsce na przestrzeni ostatnich 30 lat mają charakter ewolucyjny, a przyjęty kierunek zmian – od modelu segregacyjnego, poprzez model integracyjny, w stronę modelu włączającego – prowadzi do upowszechniania edukacji włączającej w polskim systemie oświaty z zachowaniem możliwości wyboru przez rodzica placówki spełniającej indywidualne potrzeby i oczekiwania ucznia.

Na przestrzeni lat wprowadzane są stopniowo nowe rozwiązania prawne, które mają na celu zwiększanie szans edukacyjnych wszystkich uczniów, w tym również uczniów ze zróżnicowanymi (specjalnymi) potrzebami edukacyjnymi, i dostosowanie organizacji pracy szkół ogólnodostępnych do ich potrzeb. Należą do nich m.in.:

- wspólna podstawa programowa kształcenia ogólnego, także dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim²⁵;
- zobowiązanie do zapewniania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej²⁶;
- zapewnienie dziecku lub uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera, lub niepełnosprawności sprzężone wsparcia dodatkowej osoby – pedagoga specjalnego, specjalisty, asystenta nauczyciela lub pomocy nauczyciela²⁷;

²⁴ Szumski G., Firkowska-Mankiewicz A. (współprac.), (2010), *Wokół edukacji włączającej. Efekty kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w klasach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych*, Warszawa: Wydawnictwo APS.

²⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. nr 14, poz. 129).

²⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lutego 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U., poz. 323).

²⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U., poz. 1485 ze zm.).

- uelastycznienie form kształcenia dla uczniów z niepełnosprawnościami objętych kształceniem specjalnym – zajęcia organizowane z klasą, indywidualnie lub w małej grupie²⁸.

O miejscu edukacji dziecka/ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego decydują rodzice/prawni opiekunowie, którzy mogą wybierać pomiędzy kształceniem w edukacji włączającej w szkole ogólnodostępnej a szkołą/klasą integracyjną lub specjalną. Rodzice dzieci z niepełnosprawnościami coraz częściej wybierają formę edukacji włączającej. Jak wskazuje w swoich analizach Iwona Chrzanowska, w roku szkolnym 2000/2001 w szkołach i placówkach specjalnych uczyło się 55% uczniów z niepełnosprawnościami, a 45% w szkołach ogólnodostępnych (w tym integracyjnych). W roku szkolnym 2012/2013 rozkład ten wyglądał następująco: w placówkach specjalnych 41%, zaś w kształceniu włączającym 58,8% uczniów z niepełnosprawnościami²⁹.

W ciągu ostatnich lat obserwowany jest wzrost liczby dzieci/uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych. Powyższy wniosek potwierdza analiza danych gromadzonych w Systemie Informacji Oświatowej (SIO), z których wynika, że w roku szkolnym 2018/2019 wskaźnik ten wynosił 63%, czyli o 3% więcej niż w poprzednim roku szkolnym i o 13% więcej niż w roku 2013/2014. Stopniowe zwiększanie liczby uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkolnictwie ogólnodostępnym wymaga zmiany podejścia do uwzględniania w procesie nauczania-uczenia się zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów, sprzyjających ich rozwojowi, a także wdrażania działań służących wyrównywaniu ich szans edukacyjnych.

Tendencję wzrostową w tym obszarze potwierdza wskaźnik za rok szkolny 2019/2020 (opracowany na podstawie danych SIO), zgodnie z którym liczba uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego pozostających w kształceniu ogólnodostępnym wyniosła 67% i wzrosła o 4 punkty procentowe w stosunku do roku

²⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. (Dz.U., 1578, z późn. zm.), dz. cyt.

²⁹ Chrzanowska I., (2015), *Pedagogika specjalna. Od tradycji do współczesności*, Kraków: Impuls, s. 566.

ubiegłego. W związku ze wzrostem liczby tych uczniów w kształceniu ogólnym szkoły mierzą się z wyzwaniem polegającym na stworzeniu warunków efektywnego kształcenia dla wszystkich uczniów. Istotnym czynnikiem w procesie edukacyjnym jest zapewnienie poczucia przynależności do zbiorowości szkolnej oraz zadbanie o klimat sprzyjający rozwojowi każdego ucznia w środowisku szkolnym. Podejmowane w tym obszarze działania, mające na celu zapewnienie postępów rozumianych jako całokształt rozwoju ucznia w nabywaniu wiedzy i doskonaleniu umiejętności określonych w podstawie programowej³⁰ oraz kompetencji kluczowych, pozwolą na zapewnienie edukacji wysokiej jakości wszystkim uczniom.

Współcześnie właściwie nie zadaje się już pytania o sens edukacji włączającej, a raczej o to, jak ją wdrażać do praktyki szkolnej. Jak wskazują Beata Jachimczak i Grażyna Małachowska, „trafne zatem wydaje się stwierdzenie Pedera Hauga, że koncepcja edukacji włączającej to >retoryczne arcydzieło, ale brak konsensusu<”. Podkreśla on, że jest łatwa do zaakceptowania i trudno jej się sprzeciwić, a nawet ją skrytykować, ponieważ opiera się na wartościach i ideologii w tej samej kategorii co inne podobne koncepcje, takie jak demokracja i sprawiedliwość społeczna. Wymaga natomiast odpowiednich działań we wdrażaniu do praktyki, co potwierdza także Elizabeth Walton, wskazując na problem wielu nauczycieli i rodziców, którzy nadal nie są w stanie wyobrazić sobie szkoły wolnej od stratyfikacji, zwłaszcza związanej z możliwościami uczniów”³¹.

Jednym z ważniejszych zadań każdego systemu edukacji jest wypracowanie modelu wsparcia i zwiększenia kompetencji kadr w zakresie organizacji procesu kształcenia grupy dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi. Kluczowy element we wdrażaniu edukacji włączającej stanowią nauczyciele, którzy nie obawiają się nowych wyzwań i czują się przygotowani do ich realizacji. Współpraca pomiędzy

³⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U., poz. 356 z późn. zm.).

³¹ Jachimczak B., Małachowska G., (2019), *Włączająca edukacja przedszkolna – założenia teoretyczne a perspektywa praktyczna Przedszkola Miejskiego nr 152 w Łodzi*, „Edukacja”, nr 2(149), s. 103.

przedszkolami, szkołami oraz placówkami specjalnymi i ogólnodostępnymi sprzyja poszerzeniu wiedzy i umiejętności kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych – co ułatwia pracę ze wszystkimi dziećmi/uczniami – a także wymianie doświadczeń i poszukiwaniu nowych, efektywniejszych rozwiązań w pracy dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej.

Działania dotyczące zmiany roli przedszkoli i szkół specjalnych oraz placówek specjalnych są kontynuacją dotychczasowych propozycji wskazanych w konsultacjach społecznych pn. *Koncepcja organizacji edukacji uczniów niepełnosprawnych* z 2015 r., debatach oświatowych poświęconych edukacji włączającej z 2016 r. i pracach zespołów powołanych przez Ministra Edukacji Narodowej – Zespołu do spraw specjalnych potrzeb edukacyjnych oraz Zespołu³², który w październiku 2017 r. wypracował dokument *Model edukacji dla wszystkich*. Uwzględniają one także wnioski wypracowane w ramach projektu „Wspieranie podnoszenia jakości edukacji włączającej w Polsce”³³. W rekomendacjach opracowanych w projekcie znajdujemy następujący zapis: „Polityka edukacyjna powinna nakreślać nową rolę szkół specjalnych i innych placówek specjalistycznych, w ramach której udostępniają one placówkom ogólnodostępnym wiedzę fachową i specjalistyczne zasoby, zwiększając kompetencje kadry kierowniczej i personelu szkół w zakresie rozumienia i wspierania osób uczących się o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych”³⁴.

Założenia edukacji włączającej nie stanowią jednolitej koncepcji, w związku z tym konieczne jest doprecyzowanie sposobu, w jaki powinny być realizowane w praktyce, z uwzględnieniem kontekstu danego kraju. W tej publikacji przyjmujemy definicję uwzględniającą propozycję Ministerstwa Edukacji i Nauki zawierającą komponent szerokiego kontekstu społecznego włączania, którego integralną część stanowi klimat szkoły.

³² Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej nr 39 z dnia 13 października 2017 r. (Dz. Urz. MEN, poz. 43, z późn. zm.).

³³ Rekomendacje opracowane w pierwszej fazie realizacji ww. projektu dostępne są na [stronie MEiN](#): projekt jest realizowany w ramach Programu Wsparcia Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej i finansowany z tego programu.

³⁴ Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, (2019), *Rekomendacja 4*.

Na swojej [stronie internetowej](#)³⁵ oraz w dokumencie *Model edukacji dla wszystkich*, będącym wynikiem prac Zespołu, Ministerstwo Edukacji i Nauki proponuje następującą definicję edukacji włączającej:

Edukacja włączająca rozumiana jest jako podejście w procesie kształcenia i wychowania, którego celem jest zwiększanie szans edukacyjnych wszystkich osób uczących się poprzez zapewnianie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału, tak by w przyszłości umożliwić im pełnię rozwoju osobistego na miarę ich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne.

Przyjęta definicja i obrany kierunek zmian bazują na przekonaniu, że możliwe jest zbudowanie szkoły, w której wszyscy uczniowie mają zapewnione warunki do rozwoju oraz nauczania-uczenia się, uwzględniającego ich indywidualne potrzeby i możliwości, a nauczyciele są przygotowani do prowadzenia zajęć z grupą zróżnicowaną. Możemy wówczas mówić o **edukacji dla wszystkich**.

Zgodnie z tą koncepcją zmiana modelu kształcenia w szkołach ogólnodostępnych ma na celu spersonalizowanie i uelastycznienie działań. Należy zaznaczyć, że tak definiowane podejście do procesu kształcenia dotyczy wszystkich uczniów w szkole.

Sukces edukacji włączającej zależy w dużej mierze od postaw ludzi odpowiedzialnych za edukację, realizujących zadania związane z edukacją (dyrektorzy szkół, nauczyciele, specjaliści i inni pracownicy) oraz uczestniczących w edukacji – w roli ucznia lub rodzica, a także środowiska, w którym odbywa się ten proces.

Dotychczasowe doświadczenia dotyczące współpracy przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych ze szkołami ogólnodostępnymi w zakresie rozwiązywania problemów dydaktyczno-wychowawczych uczniów z niepełnosprawnościami, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym,

³⁵ Strona internetowa Ministerstwa Edukacji i Nauki <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/edukacja-wlaczajaca> [dostęp dn. 15.01.2021].

uczęszczających do tych szkół, wskazują na wymierne korzyści tej współpracy³⁶. Zasadne jest zatem poszerzanie jej zakresu, wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań i stworzenie systemu umożliwiającego efektywne kształcenie wszystkich dzieci/uczniów, poprzez prowadzenie wsparcia dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych przez przedszkola specjalne, szkoły specjalne i placówki specjalne. Sformułowanie Modelu SCWEW i założeń jego pilotażowego wdrożenia rozpoczyna pracę nad przygotowaniem rozwiązań systemowych. Kolejnym etapem będzie opracowanie propozycji rozwiązań legislacyjnych w tym zakresie.

W trakcie prac nad Modelem SCWEW zwrócono uwagę na klimat szkoły, który rozumiany jest tu jako „podzielana przez różne osoby percepcja obiektywnej rzeczywistości, środowiska społecznego, warunków szkolnych, kultury szkoły”³⁷. Do jego najważniejszych aspektów należą:

- jakość relacji społecznych,
- cechy środowiska kształcenia i wychowania,
- bezpieczeństwo fizyczne i emocjonalne,
- charakterystyka środowiska fizycznego szkoły³⁸.

Zdaniem Marka Kuleszy „centralnymi wymiarami środowiska szkoły kształtującymi jej klimat są stosunki pomiędzy nauczycielami i uczniami, stosunki między samymi uczniami oraz różnie definiowane i postrzegane właściwości procesu edukacyjno-wychowawczego”³⁹.

³⁶ Por. Tomaszewska A., *Nowa rola placówek specjalnych*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red.), (2019), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji; Jaskólska W., (2019), *Współpraca między szkołami ogólnodostępnymi i szkołami/placówkami specjalnymi w kontekście edukacji włączającej*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji; Szumilas E. M., Czopińska M., Karczewska-Gzik A., Stępiak K., (2016), *Model współpracy instytucji i placówek oświatowych realizujących kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla uczestników konferencji*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, https://www.ore.edu.pl/attachments/article/6775/Model_Wspolpracy_materiały_dla_uczestnikow_konferencji.pdf [dostęp dn. 11.01.2020]; Zamkowska A., (2016), *Szkoła siecią wsparcia i elementem sieci wsparcia*, „Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych” 22/1, s. 57–66, <https://tiny.pl/r5w52> [dostęp dn. 11.01.2021].

³⁷ Za: Przewłocka J., (2015), *Klimat szkoły i jego znaczenie dla funkcjonowania uczniów w szkole. Raport o stanie badań*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, s. 3.

³⁸ Za: Przewłocka J., (2015), *Klimat szkoły i jego znaczenie dla funkcjonowania uczniów w szkole. Raport o stanie badań*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, s. 3.

Ważnym czynnikiem oddziałującym jest kultura organizacji. Jej główne aspekty to:

- artefakty i symbole (wygląd, sposób urządzenia i utrzymania budynków);
- wartości (szczególnie te, które decydują o sposobie funkcjonowania dyrekcji i zarządu, a w przypadku szkoły – grona pedagogicznego);
- założenia (przekonania, które dotyczą natury ludzkiej, procesu edukacji i wychowania itp.)⁴⁰.

Projektując wsparcie rozwoju szkoły dla wszystkich, warto uwzględnić działania obejmujące kształtowanie przekonań, wartości oraz symboli, pamiętając o relacjach międzyludzkich oraz procesie edukacyjno-wychowawczym. Działania podejmowane w tym obszarze są związane z kontekstem zmian społecznych i budowaniem społeczeństwa włączającego.

Nie można mówić o edukacji włączającej, jeśli nie stwarza ona warunków do rozwoju wszystkim dzieciom/uczniom. Analizując efekty pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi, należy brać pod uwagę wszystkich członków zespołu klasowego i uwzględniać potrzeby wynikające ze specyfiki danej grupy. Większe zróżnicowanie zespołu klasowego wymaga od nauczyciela kreatywności na etapie przygotowania lekcji i opracowania jej strategii pod kątem aktywizacji uczniów we wszystkich możliwych sferach. Takie podejście pozwoli wszystkim uczniom na podejmowanie różnych form działania podczas zajęć, a dzięki temu na wykorzystanie swoich zdolności oraz pokonywanie trudności.

Nowa funkcja przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych jako „bazy zasobów” to próba budowania systemu specjalistycznego wsparcia dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Taką właśnie rolę będą miały spełniać Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą – SCWEW, które są propozycją systemowego rozwiązania umożliwiającego stałe podnoszenie kompetencji kadry zarządzającej oraz pracowników

³⁹ Ostaszewski K., (2012), [Pojęcie klimatu szkoły w badaniach zachowań ryzykownych młodzieży](#), „Edukacja”, nr 4(120), s. 40 [online, dostęp dn. 22.01.2020].

⁴⁰ Pisarska A., Ostaszewski K., Okulicz-Kozaryn K., (2012), *Znaczenie kultury i klimatu szkoły dla wyników nauczania oraz spostrzeganego przez nauczycieli nasilenia zachowań problemowych wśród uczniów*, „Edukacja”, nr 4(120), s. 40.

przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, a także zapewnienie dostępu do specjalistycznego sprzętu i systemu konsultacji.

Projektując Model SCWEW, założono efektywne wykorzystanie potencjału kadrowego istniejących przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych oraz placówek specjalnych w celu wsparcia przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w pracy z dziećmi i uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi. Zaangażowanie kadry przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych pozwoli na wykorzystanie wiedzy i doświadczenia w zakresie specjalistycznych metod nauczania i strategii edukacyjnych, które mogą zostać wykorzystane w edukacji włączającej. Na etapie pilotażu SCWEW mogą być tworzone w przedszkolach specjalnych, szkołach specjalnych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych (SOSW), młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW) i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (MOS)⁴¹. Są to środowiska specjalistów posiadających wiedzę, umiejętności i doświadczenie w pracy z uczniami z niepełnosprawnością, niedostosowanymi społecznie i zagrożonymi niedostosowaniem społecznym.

Zakłada się, że wsparcie udzielane przez kadrę przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych pozwoli nauczycielom i specjalistom w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych na organizowanie swojej pracy w sposób uwzględniający potrzeby oraz możliwości każdego dziecka i ucznia, poprzez indywidualizację pracy i sposobu oceniania, dostosowanie materiałów, programu, form i metod pracy itp.

Głównym zadaniem nauczycieli i specjalistów przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych, pełniących rolę SCWEW, będzie dzielenie się wiedzą i doświadczeniem z nauczycielami przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz wspólne poszukiwanie jak najlepszych rozwiązań, które okażą się istotne w codziennym postępowaniu z dziećmi lub uczniami, i niwelowaniu barier pojawiających się w środowisku przedszkolnym lub szkolnym, a także wspólne wypracowywanie nowych skutecznych

⁴¹ W niniejszym Modelu MOW, MOS i SOSW określane są jako „placówki specjalne”, patrz: *Słownik pojęć*.

strategii. Działania te powinny mieć charakter interakcji, w obrębie których zachodzić będzie wzajemny transfer wiedzy na linii przedszkole specjalne/szkoła specjalna/placówka specjalna – przedszkole/szkoła ogólnodostępna.

Zakłada się również, że działalność SCWEW w dłuższej perspektywie czasowej przyczyni się do podniesienia jakości edukacji włączającej w polskim systemie oświaty. Zapewnienie dodatkowego (nowego) elementu systemu wsparcia dla nauczycieli i specjalistów przedszkoli i szkół ogólnodostępnych przełoży się na efektywność edukacji wszystkich dzieci oraz uczniów, a także na sukcesy rozwojowe i edukacyjne osiągnięte przez nich na miarę własnych możliwości.

I.1.2. Wybrane formy wspierania dziecka/ucznia funkcjonujące w systemie oświaty

Przedszkola i szkoły ogólnodostępne zobowiązane są do udzielenia wsparcia każdemu dziecku/uczniowi zgodnie z jego potrzebami i możliwościami, by zapewnić mu edukację wysokiej jakości. Wymaga to m.in. wykwalifikowanej kadry, posiadającej szeroką wiedzę i doświadczenie. Istnieje zatem potrzeba dodatkowego wsparcia nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych⁴², aby mogli zapewnić pomoc dzieciom/ucniom adekwatnie do ich potrzeb. Grupa uczniów wymagających pomocy stale rośnie, co niesie za sobą potrzebę zwiększenia liczby i elastyczności pojawiania się specjalistów w szkołach ogólnodostępnych oraz podnoszenia kompetencji kadry już tam pracującej. Istotną rolę SCWEW będzie wsparcie nauczycieli i specjalistów pracujących w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych.

Regulacje prawne dotyczące realizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych dotyczą w dużej mierze uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym z niepełnosprawnościami) oraz zadań związanych z rozpoznaniem indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów, które są

⁴² Zob. Chrzanowska I., (2020), *Nauczyciele o szansach i barierach edukacji włączającej*, Warszawa: PWN.

wykonywane przez nauczycieli. Praca nauczycieli i specjalistów ma na celu udzielanie wsparcia uczniom oraz podejmowanie wszelkich działań na rzecz wyrównywania ich szans edukacyjnych.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce. Ma na celu wspieranie potencjału rozwojowego ucznia i stwarzanie warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu szkoły oraz w środowisku społecznym. Potrzeba objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną wynika w szczególności z: niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, zaburzeń zachowania lub emocji, szczególnych uzdolnień, specyficznych trudności w uczeniu się, deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych, choroby przewlekłej, sytuacji kryzysowych lub traumatycznych, niepowodzeń edukacyjnych, zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi oraz z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym z wcześniejszym kształceniem za granicą⁴³.

Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież posiadające orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane z uwagi na niepełnosprawność, niedostosowanie społeczne⁴⁴ lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym. Kształcenie specjalne może być realizowane we wszystkich rodzajach przedszkoli oraz typach i rodzajach szkół publicznych i niepublicznych⁴⁵. Za realizację zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia

⁴³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1280).

⁴⁴ Wychowankowie MOW umieszczani są w tej placówce na podstawie postanowienia sądowego o zastosowaniu środka wychowawczego lub leczniczego (Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 969).

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1309).

specjalnego ucznia, a tym samym organizację kształcenia specjalnego, odpowiada dyrektor przedszkola lub szkoły.

Uczniom oraz dzieciom z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego przedszkole lub szkoła ogólnodostępna mają obowiązek zapewnić:

- realizację zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego;
- warunki do nauki, sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów;
- zajęcia specjalistyczne organizowane w przedszkolu lub w szkole w ramach udzielania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne lub socjoterapeutyczne.

Dla dzieci i młodzieży, którym stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej lub do szkoły, organizuje się indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie. Jest ono organizowane na podstawie odpowiednio orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania na czas określony wskazany w orzeczeniu⁴⁶.

Dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, posiadających orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych wydane przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, organizuje się zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze⁴⁷.

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U., poz. 1616).

⁴⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz.U., poz. 529).

Zadaniem szkoły ogólnodostępnej jest indywidualizowanie pracy z każdym uczniem, m.in. poprzez dostosowanie form i metod pracy, programów nauczania. Przepisy prawa⁴⁸ określają również szereg możliwości w zakresie dostosowania organizacji kształcenia do indywidualnych potrzeb uczniów (np. kształcenie specjalne, indywidualny program nauki i tok nauki, zindywidualizowana ścieżka kształcenia, indywidualne nauczanie, wydłużenie okresu nauki) oraz udzielania im wsparcia (zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne).

Zadaniem nauczycieli szkół jest dostosowywanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych oraz rozwojowych ucznia. Podobne zadania dotyczą nauczycieli przedszkoli ogólnodostępnych, z tą różnicą, że są oni zobowiązani do opracowania zakresu i sposobu dostosowania programu wychowania przedszkolnego do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka. Aby wesprzeć ich w pracy z dziećmi i uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, planowane jest odwołanie się do zasobów kadrowych przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych poprzez utworzenie SCWEW.

I.1.3. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka i rodziny

Wczesne wykrywanie zaburzeń rozwojowych u dzieci i świadczenie wczesnej pomocy stanowią pierwszy krok na drodze do edukacji włączającej i zapewnienia równych szans. Wcześnie postawiona diagnoza i wdrożone działania stymulujące oraz wspomagające rozwój dziecka to lepsze rokowania i większa szansa na jego dobre funkcjonowanie w przyszłości. Pierwsze lata życia mają ogromne znaczenie dla całego rozwoju dziecka, dlatego ważne jest, by w tym czasie stwarzać warunki do jak najpełniejszego wykorzystania potencjału

⁴⁸ Więcej informacji na temat wspierania uczniów o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych w procesie kształcenia i wychowania: Neroj E., (2019), *Wsparcie – instrumenty, zobowiązania systemowe, formalne i nieformalne formy*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red. nauk.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Seria Naukowa, t. 7, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, s. 174–207.

rozwojowego każdego dziecka, w tym również dzieci z opóźnionym rozwojem lub stwierdzoną niepełnosprawnością⁴⁹.

Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka (WWRD) to pierwszy etap wspierania dziecka w uczeniu się i zdobywaniu nowych doświadczeń rozwojowych. Zgodnie z aktualnie obowiązującymi regulacjami prawnymi dzieci od chwili wykrycia niepełnosprawności do momentu podjęcia nauki w szkole mogą być objęte w systemie oświaty wczesnym wspomaganie rozwoju. Działania w ramach wczesnego wspomagania rozwoju dziecka prowadzone przez zespoły WWRD bezpośrednio z dzieckiem i jego rodziną mają na celu pobudzanie psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka. Wsparcie udzielane jest na podstawie opinii wydanej przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym w poradni specjalistycznej⁵⁰.

Zadania związane z organizacją i realizacją wczesnego wspomagania rozwoju dziecka realizowane na podstawie *Rozporządzenia MEN z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci* (Dz.U., poz. 1635), zmierzające do optymalizacji rozwoju dziecka oraz wsparcia jego rodziny zostaną skoordynowane i uwspólnione w ramach działalności SCWEW. Wsparcie merytoryczne, kadrowe i rzeczowe skierowane do przedszkoli ogólnodostępnych (przez SCWEW) będzie uzupełniać działania podejmowane w ramach WWRD oraz w codziennych zajęciach w grupie przedszkolnej i będzie znaczącym krokiem na rzecz podnoszenia jakości udzielanego wsparcia dziecku i jego rodzinie.

Zakres wsparcia realizowanego przez nauczycieli i specjalistów SCWEW w obszarze wczesnego wspomagania rozwoju dziecka ma na celu pomoc w identyfikacji barier tkwiących w środowisku nauczania i wychowania oraz ich niwelowanie.

⁴⁹ Zob. Brzezińska A. I., Rękosiewicz M., (2016), *Wczesne wspomaganie dziecka z perspektywy psychologii rozwoju*, [w:] Bąbka J., Brzezińska A. I. (red.), *Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka w polskiej i międzynarodowej perspektywie*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 11–21.

⁵⁰ Art. 127 pkt. 5 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, opracowano na podstawie: t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1148, 1078, 1287, 1680, 1681, 1818, 2197, 2248, z 2020 r., poz. 374.

Wsparcie udzielane przez zespół SCWEW przedszkolom ogólnodostępnym, w zależności od potrzeb, polegać będzie na:

- pomocy w rozpoznawaniu potrzeb dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju i ich rodzin, planowaniu działań wspierających dziecko i jego rodzinę oraz modyfikacji i ocenie efektywności udzielanego wsparcia w ramach zajęć prowadzonych w grupie przedszkolnej;
- specjalistycznym wspieraniu podczas opracowywania i realizowania programu wczesnego wspomaganie rozwoju ze szczególnym uwzględnieniem działań wspomagających rodzinę dziecka;
- doborze efektywnych metod pracy i środków dydaktycznych, jakie można stosować w codziennej edukacji w grupie przedszkolnej jako środowisku włączającym również dla dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju;
- ocenie potrzeby zastosowania sprzętu specjalistycznego i jego doborze dla dzieci z niepełnosprawnościami, wypożyczeniu odpowiedniego sprzętu oraz pomocy w przystosowaniu warunków w środowisku domowym do potrzeb dziecka;
- monitorowaniu spójności działań realizowanych przez zespoły wczesnego wspomaganie rozwoju i inne podmioty oraz realizacji ich zaleceń i podejmowaniu działań wspomagających rozwój dziecka w codziennej pracy pedagogów przedszkolnych;
- wsparciu procesu tranzykcji (adaptacji do przedszkola i przejścia do szkoły podstawowej).

W roku szkolnym 2019/2020 na terenie całego kraju, zgodnie z danymi z Systemu Informacji Oświatowej (SIO), wczesnym wspomaganie rozwoju było objętych 70 855 dzieci. Wsparcie było realizowane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, przedszkola, SOSW i ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze (ORW). Obecność w tym zestawieniu specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych (SOSW) wskazuje na doświadczenie tych podmiotów w obszarze realizacji wczesnego wspomaganie rozwoju i tym samym potwierdza założenie, że SCWEW mogą pełnić rolę wspierającą także w tym obszarze.

I.2. Praca z grupą/klasą zróżnicowaną w edukacji włączającej – wyzwanie dla nauczycieli. Różne potrzeby, różne możliwości, równe szanse

Edukacja dostosowana do potrzeb wszystkich dzieci/uczniów wymaga różnorodnych metod, przemyślanego planu działania oraz elastycznego podejścia. Zadaniem przedszkola i szkoły ogólnodostępnej jest rozpoznanie i wspieranie dzieci/uczniów. Przedszkole/szkoła jako elementy systemu edukacji, których celem jest przygotowanie dzieci/uczniów do życia w społeczeństwie, mają w związku z tym niezwykle trudne zadania – nauczyć, jak sobie radzić w zmieniającej się rzeczywistości, akceptować różnorodność, zachęcać do wytrwałości w dążeniu do celu, kształtować tolerancję dla wieloznaczności⁵¹ itp.

Takie zadania przedszkola/szkoły mogą być realizowane najpełniej w grupie/klasie zróżnicowanej, czyli zespole, na który składają się osoby odzwierciedlające strukturę społeczności lokalnej. Mogą ją tworzyć przedstawiciele różnorodnych kultur i wyznań, ale również reprezentanci rodzin o różnym statusie społecznym i ekonomicznym, także uczniowie o różnych potrzebach i możliwościach rozwojowych i edukacyjnych, w tym uczniowie z trudnościami w uczeniu się, uzdolnieni, z chorobami przewlekłymi i niepełnosprawnościami. Każda osoba ma w takiej grupie/klasie swoje miejsce. Koreluje to ze stwierdzeniem Joanny Głodkowskiej⁵²: „System edukacji jest wspólną wartością, która ma służyć wszystkim uczniom: uczniom sprawnym i z niepełnosprawnością, uczniom z trudnościami w uczeniu się i uczniom szczególnie uzdolnionym. Zróżnicowanie pomiędzy uczniami wymaga zapewnienia im zróżnicowanego, a jednocześnie wspólnego systemu edukacji”.

Takie definiowanie systemu edukacji wymaga kształtowania u nauczycieli nowych kompetencji i umiejętności związanych z opiekuńczą, dydaktyczną i wychowawczą funkcją

⁵¹ Projekt „Szkoła dla innowatora”, materiały online: <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/> (dostęp dn. 16.03.2021); „Szkoła dla innowatora. Kształtowanie kompetencji proinnowacyjnych” (2018) online: <https://www.gov.pl/attachment/edd23c3b-ccab-405a-835b-5fad096cc4d3> (dostęp dn. 16.03.2021).

⁵² Głodkowska J., (2010), *Dydaktyka specjalna w przygotowaniu do kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, s. 14.

przedszkola/szkoły dla wszystkich, którą w tym kontekście można określić jako formę realizacji edukacji włączającej.

Realizacja edukacji włączającej w przedszkolu/szkole, a tym samym m.in. praca w grupie/klasie zróżnicowanej, wymaga zarówno uwzględniania prawidłowości procesu nauczania-uczenia się, jak również rozpoznawania reguł dostosowywania tego procesu do zróżnicowanych potrzeb i możliwości dzieci/uczniów przy zapewnieniu warunków zharmonizowanych relacji i kontekstów edukacyjnych⁵³. Należy więc uwzględniać wszelkie zasady nauczania i dydaktyk szczegółowych, tak aby poszerzać umiejętności dostosowywania procesu edukacyjnego do zróżnicowanych potrzeb i możliwości.

W ocenie Aleksandra Pawlickiego⁵⁴ w pracy z uczniami w klasie zróżnicowanej należy:

- „odróżniać dzieci, ale ich nie różnicować;
- wykorzystywać swój wpływ na to, czego dzieci się uczą, jak się uczą i jak prezentują wyniki uczenia;
- zmieniać materiały w większym zakresie, niż poziom poznawczy lub ilość zadań;
- monitorować proces uczenia się i uczyć monitorowania dzieci”.

To właśnie w grupie/klasie zróżnicowanej można – parafrazując słowa Pawlickiego – pozwolić uczniom doświadczyć zgiełku wielu emocji, doznań, bodźców, które dopasowują się do siebie i tworzą społeczny łąd. Edukacja włączająca, biorąc pod uwagę potrzeby wszystkich dzieci/uczniów, zakłada zniesienie barier mentalnych, psychologicznych, edukacyjnych, organizacyjnych, technicznych i architektonicznych, które uniemożliwiają lub utrudniają dzieciom/uczniom funkcjonowanie, by stać się otwartą i dostępną dla wszystkich dzieci/uczniów.

Procesy zachodzące w grupie/klasie są tylko jednym z obszarów działań zmierzających do stworzenia społeczeństwa, w którym każdy człowiek znajdzie swoje miejsce do rozwijania dobrostanu, szczęścia i umiejętności wykorzystania swojego potencjału na rzecz dobra

⁵³ Por. Głodkowska J., (2017), *Dydaktyka specjalna. Od wzorca do interpretacji*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 174.

⁵⁴ Prezentacja ze szkolenia ORE, materiał nieopublikowany.

wspólnego. „Dbając o rozwój indywidualny, szkoła – zdaniem Grzegorza Mazurkiewicza – przede wszystkim powinna kształtować zdolność społeczeństwa do budowania świata, w którym solidarnie tworzy się warunki dla rozwiązywania kolejnych zadań i dobrego życia dla wszystkich”⁵⁵.

Aby osiągnąć ten dobrostan, trzeba uwzględnić potrzeby każdego dziecka/ucznia, co oznacza, że w pracy z nim należy podejmować takie działania, które prowadzą do personalizacji procesu kształcenia i wychowania oraz umożliwiają jego zaangażowanie i uczenie się we współpracy z rówieśnikami, w tempie dostosowanym do jego indywidualnych potrzeb. Wymaga to wykorzystania zróżnicowanych metod i technik pracy, a także zadbania o stworzenie warunków uwzględniających ograniczenia i możliwości poszczególnych dzieci/uczniów oraz środowiska.

Otwarcie się współczesnego przedszkola/współczesnej szkoły na wielozakresowe zróżnicowanie stawia przed całą społecznością nie tylko ogromne wyzwania, ale przede wszystkim możliwości, szanse rozwoju. Wszyscy – dzieci, uczniowie, nauczyciele, pracownicy szkoły, rodzice, społeczność lokalna itd. – stają przed koniecznością podejmowania zadań, które wymagają od nich nowego sposobu myślenia i nowych działań niezbędnych do realizacji zadań związanych z organizacją i funkcjonowaniem w środowisku osób ze zróżnicowanymi potrzebami.

Jednym z takich wyzwań jest zmiana terminologiczna, dotycząca poszukiwania adekwatnego określenia dla docelowej grupy dzieci/uczniów objętych wsparciem. Ważnym zadaniem w zakresie działalności SCWEW jest przezwyciężanie sprzeczności między uzasadnionym etycznie i pedagogicznie dążeniem do niestygmatyzowania i niewyróżniania poszczególnych dzieci/uczniów oraz traktowania ich osobowej godności z równym szacunkiem a potrzebą precyzyjnego rozpoznawania i określania specyfiki ich unikatowych walorów i wyjątkowych możliwości, a także doświadczanych przez nich indywidualnie barier w rozwoju,

⁵⁵ Mazurkiewicz G. (red.), (2012), *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

spowodowanych przez uszkodzenia organizmu i zaburzenia jego czynności albo przez czynniki środowiskowe zakłócające uczenie się. Dokładne, profesjonalne (medyczne, psychospołeczno-funkcjonalne, logopedyczne i pedagogiczne) zdiagnozowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych każdego dziecka/ucznia w ujęciu spersonalizowanym jest warunkiem skuteczności wspierania jego edukacji. Bez dokładnego poznania przebiegu rozwoju indywidualnego poszczególnych dzieci/uczniów oraz dostrzeżenia czynników, które zagrażają harmonijności tego procesu, a także bez rozpoznania zjawisk, które decydują o jego wyjątkowości, oraz wykrycia ukrytych zasobów wymagających ujawnienia i rozbudzenia, nie jest możliwe doskonalenie jakości kształcenia całych grup. Równie ważne jest rozpoznanie relacji w grupie dzieci/uczniów, w której każdy znajduje warunki własnego rozwoju, a jednocześnie uczestniczy w tworzeniu warunków dla rozwoju innych uczestników zespołowego uczenia się, wyzwalając lub hamując dynamizmy zachodzących procesów i udostępniając innym własne doświadczenie.

Różnorodność indywidualnych zasobów rozwojowych osób wchodzących w skład populacji uczniów objętych obowiązkiem szkolnym stanowi bogactwo społeczności, z której wywodzi się każde kolejne jej pokolenie. Troska o pełne urzeczywistnienie tych zasobów przez wspomaganie rozwoju i wyrównywanie szans edukacyjnych wszystkich dzieci/uczniów oraz doskonalenie jakości edukacji jest obowiązkiem rodzin, społeczności lokalnych i państwa.

Rozpoznawanie i radzenie sobie z indywidualną różnorodnością zasobów rozwojowych oraz specjalnych potrzeb poszczególnych osób odbywa się w różnych społeczeństwach według różnych wzorców kulturowych, poczynając od (1) darwinizmu społecznego i eugeniki (aborcja prenatalna i postnatalna, eutanazja) przez (2) walkę o prymat, która prowadzi do elitaryzmu oraz eliminacji i wykluczania (segregacji) lub uzależniania słabszych, (3) różne formy dobroczynności oraz specjalnej opieki indywidualnej i grupowej, które przyjmują postać segregacji (separacji – wyłączenia w celu chronienia poszczególnych osób i grup), do (4) różnych prób realizowania haseł ideologii równościowych, integracji oraz inkluzji społecznej, aż do (5) realistycznych programów uczenia się solidaryzmu społecznego, których rezultatem jest akceptacja różnic oraz wzajemne udzielanie sobie wsparcia, współpraca

i współdziałanie we wspólnocie. Rozwój edukacji włączającej opiera się na rozwoju wiedzy o człowieku oraz o relacjach między ludźmi, a także na rozwoju solidarności jako systemu wartości oraz sztuki życia.

Postawy wobec różnorodności i unikalności osób ujawniają się w języku, którego używamy w celu nazwania oraz dokonywania charakterystyki i oceny zjawisk związanych z relacjami społecznymi. Wszystkie słowa oznaczające „odmienność” albo „słabość”, zarówno terminy naukowe, jak i określenia potoczne, podlegają procesowi przekształcania semantycznego przez kojarzone z nimi (konotowane) treści, zwykle emocjonalnie przykre, negatywne, wyrażające dezaprobatę, lęk, odrazę lub poczucie własnej „wyższej wartości”. Tworzenie nowych i upowszechnianie funkcjonujących terminów służących specjalistom do bezstronnego opisywania zjawisk oraz do niestygmatyzowania ludzi z powodu ich „inności” prowadzi zwykle do włączania tych terminów do słownika potocznego. Jednym z ważnych zadań specjalistów wspierających nauczycieli pracujących ze zróżnicowanymi grupami dzieci/uczniów oraz samych nauczycieli jest wypracowanie wspólnego języka służącego do profesjonalnej komunikacji. Ten uniwersalny język dyskursu edukacyjnego, byłby używany w środowisku szkolnym do interpretacji diagnozy/oceny, a także budowania prawidłowych relacji interpersonalnych. Język ten, oparty na bogatej i precyzyjnej terminologii naukowej, miałby także moc rozwijania humanistycznych i moralnych wartości tych relacji.

Ważne jest zatem traktowanie szkoły jako organizacji uczącej się i społeczności wzajemnie uczącej się. Jak wskazuje Ewa Domagała-Zyśk: „współczesny nauczyciel szkoły ogólnodostępnej potrzebuje znacznie szerszego niż dawniej zestawu kompetencji, zarówno osobowych, społecznych, jak i dydaktycznych. To jest właśnie szansa wynikająca ze zróżnicowania potrzeb, że szkoła lepiej uczy wszystkich uczniów i staje się środowiskiem, w którym efektywniej pracują nauczyciele, którzy wspólnie rozwiązują problemy. Obecnie oddziały klasowe są znacznie bardziej heterogeniczne, sytuacja społeczna zmienia się dynamicznie, a technologie dostarczają wciąż nowych narzędzi służących poznawaniu świata i komunikacji. Zmiany te wymagają nie tylko nowego modelu kształcenia nauczycieli, ale akceptacji przez nauczycieli konieczności stałego uczenia się (*lifelong learning*), także

w obszarze pracy w szkołach ogólnodostępnych z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Edukacja włączająca powoduje, że zmienia się znacząco rola nauczyciela: nie jest on już nauczycielem przedmiotu, ale nauczycielem ucznia – i to każdego ucznia, z całym bogactwem jego możliwości, ale i potrzeb. W kontekście pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi konieczne jest zatem, aby absolwenci kierunków nauczycielskich kończyli je z przekonaniem o zasadności prawa każdego ucznia do edukacji o wysokiej jakości oraz z ukształtowaną, dojrzałą postawą wobec osób z niepełnosprawnościami – pozbawioną zarówno poniżającej ucznia litości, jak też nadmiernych i nierealistycznych oczekiwań⁵⁶.

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej wskazała cztery podstawowe wartości związane z procesem nauczania i uczenia się, które są istotne dla pełnego rozwoju przedszkoli i szkół włączających:

1. „Docenianie różnorodności – różnice pomiędzy uczniami uznaje się za zaletę i czynnik sprzyjający edukacji.
2. Wspieranie wszystkich uczniów – nauczyciele spodziewają się, że każdy uczeń dokona znaczących postępów w nauce.
3. Nastawienie na współpracę – wszyscy nauczyciele uznają zasadniczą rolę pracy zespołowej i współdziałania.
4. Indywidualny rozwój zawodowy – nauczanie opiera się na uczeniu się; nauczyciele biorą na siebie odpowiedzialność uczenia się przez całe życie⁵⁷.

Doświadczenia wielu krajów wskazują na podejmowane dotąd działania zmierzające do poprawy jakości edukacji. Jednak, jak słusznie zauważa Andros Townsend, „jeżeli mamy przejść na kolejny poziom skuteczności edukacji, na którym wszystkie osoby zaangażowane w prowadzone działania stają się uczącymi się, należy zmienić sposób myślenia i działania.

⁵⁶ Domagała-Zyśk E., (2019), *Kształcenie nauczycieli w kontekście edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – przegląd badań*, Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej, s. 3–4 [online, dostęp dn. 20.01.2020].

⁵⁷ Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami, (2012), *Profil nauczyciela edukacji włączającej*, Odense, Dania: Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami [online, dostęp dn. 20.01.2020].

Trzeba uznać, że uczenie się jest dla człowieka czymś naturalnym i nieodzownym”⁵⁸. Przyjmując optykę Townsenda, powołanie SCWEW należy traktować jako jeden z ważnych elementów kształtowania systemu edukacji, w którym stwarza się warunki do pełnego rozwoju wszystkim osobom uczącym się. Każde przedszkole/szkoła/placówka stanowi część systemu edukacji i funkcjonuje w określonym środowisku lokalnym, które z kolei jest częścią środowiska ponadlokalnego i globalnego, dlatego SCWEW – z założenia – ma powstać w powiecie, by uzupełnić dotychczasową ofertę wsparcia danej społeczności, a w szczególności przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, we wdrażaniu edukacji włączającej.

⁵⁸ Townsend A., (2012), *Nauczyciele jako „przewodnicy w uczeniu się”*, [w:] Mazurkiewicz G. (red.), dz. cyt., s. 124.

Część II. Założenia teoretyczno-praktyczne Modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)

II.1. Definicja i obszary działań SCWEW

Specjalistyczne Centrum Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW) to specjalistyczny zespół działający w przedszkolu specjalnym/szkole specjalnej/placówce specjalnej – prowadzącej działalność edukacyjną – oraz korzystający z jej zasobów kadrowych i merytorycznych, a także zasobów zewnętrznych, tj. innych podmiotów. Celem SCWEW jest udzielanie wsparcia przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym w zakresie doskonalenia kompetencji kadry i zapewnienia wszystkim dzieciom/uczniom możliwości pełnego rozwoju, z wykorzystaniem oferty edukacyjnej na każdym etapie kształcenia, uwzględniającej ich indywidualne potrzeby i możliwości. Podejmowane działania w perspektywie długofalowej mają służyć wspieraniu przedszkola/szkoły w celu zapewnienia wysokiej jakości edukacji dla wszystkich, a w szerszej – budować zasady społeczeństwa włączającego.

Każda placówka, przedszkole czy szkoła w Modelu SCWEW postrzegana jest jako organizacja ucząca się, czyli „adaptująca do zmiennych warunków oraz zapewniająca stałe doskonalenie się uczestników, czyli nabywanie przez nich nowych umiejętności, możliwości, wzorców działania”⁵⁹.

Zgodnie z założeniami projektu to przedszkole specjalne/szkoła specjalna/placówka specjalna, podejmująca zadania SCWEW, ma wpływać na środowisko lokalne i propagować swoimi działaniami zmiany zmierzające do budowania włączającej społeczności.

⁵⁹ Za: Kaziemierska I., Lachowicz I., Piotrowska L., (2013), *Idea organizacji uczącej się. Kluczowe założenia*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 20.01.2020].

Gotowość przedszkola specjalnego/szkoły specjalnej/placówki specjalnej oraz przedszkola i szkoły ogólnodostępnej do wprowadzania zmian jest warunkiem udziału w projekcie pilotażowym Modelu SCWEW. Powołanie SCWEW to konsekwencja decyzji społeczności lokalnej o budowaniu społeczeństwa włączającego. Zdaniem jednego z uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych: „współpraca między szkołami to mosty łączące wyspy, by mogły się rozwijać, którymi korzyści płyną we wszystkich kierunkach”⁶⁰ Niezbędnym elementem procesu tworzenia SCWEW jest ukonstytuowanie się zespołu specjalistów gotowego do podejmowania nowych wyzwań.

Zespół specjalistów SCWEW będzie inicjatorem zmian procesowych zarówno w przedszkolach specjalnych/szkołach specjalnych/placówkach specjalnych, które przyjmą zadania SCWEW, jak i w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych gotowych do współpracy z wykorzystaniem nowego instrumentu wsparcia. Oba procesy są zespolone. W proponowanym modelu SCWEW podejmuje działania na rzecz przedszkola/szkoły ogólnodostępnej na ich wniosek i w porozumieniu z nimi.

⁶⁰ Wpis zamieszczony na czacie podczas e-spotkania informacyjno-konsultacyjnego pn. „Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) – województwo podlaskie”, które odbyło się 11.02.2021 r.

SPECJALISTYCZNE CENTRUM WSPIERAJĄCE EDUKACJĘ WŁĄCZAJĄCĄ SCWEW

KADRA SCWEW

LIDER SCWEW

Ekspert
ds. edukacji włączającej

Ekspert
ds. informacji i ewaluacji

Specjaliści i nauczyciele

Ekspert
ds. technologii wspomagających

RODZAJE WSPARCIA

- Modelowe zajęcia specjalistyczne
- Konsultacje indywidualne i grupowe
- Lekcje otwarte z obserwacją
- Warsztaty i szkolenia specjalistyczne
- Sieci współpracy i samokształcenia

- Promowanie idei edukacji włączającej
- Konsultacje w zakresie organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej i kształcenia specjalnego
- Koordynowanie informacji niezbędnych do realizacji zadań SCWEW
- Działania na rzecz dostępności szkół

- Rozpoznanie potrzeb w zakresie wyposażenia w sprzęt specjalistyczny
- Zakup sprzętu
- Dobór sprzętu i udostępnianie
- Instruktaże i szkolenia z obsługi sprzętu

Koordinator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW
w przedszkolu/szkole ogólnodostępnej

Wykres 1. SCWEW – kadra i rodzaje wsparcia udzielanego przedszkolu/szkole ogólnodostępnej

Wsparcie merytoryczne, kadrowe i rzeczowe udzielane przez SCWEW będzie polegało na:

- działaniach adekwatnych do zdiagnozowanych potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych;
- transferze wiedzy i umiejętności specjalistów szkół specjalnych/placówek specjalnych do przedszkoli/szkół ogólnodostępnych w związku z funkcjonowaniem grup/klas zróżnicowanych pod względem potrzeb edukacyjnych;
- zakupie specjalistycznych materiałów, pomocy dydaktycznych, sprzętu niezbędnego do pracy w klasie zróżnicowanej;
- przygotowaniu szkoleń i materiałów edukacyjnych, zorganizowaniu sieci wsparcia i samokształcenia;
- wymianie wiedzy i doświadczeń pomiędzy nauczycielami oraz specjalistami w zakresie stosowania różnorodnych form i metod pracy, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami przedszkola/szkoły ogólnodostępnej.

Opisy szczegółowych form wsparcia realizowanych przez SCWEW zamieszczono w załączniku nr 5.

Ze względu na efektywne wsparcie przedszkoli i szkół ogólnodostępnych niezbędne będzie przejście następujących etapów działań: diagnozy, planowania i realizacji wsparcia, monitorowania i ewaluacji.

Na etap diagnozy składają się:

- analiza danych, dotycząca potrzeb oraz zasobów przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie wsparcia udzielanego przez SCWEW;
- analiza zasobów przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych, które mogą stać się zasobem lokalnym, niezbędnym do realizacji zadań SCWEW;
- określenie wstępnych potrzeb w zakresie poszerzenia zasobów SCWEW (szczególnie kadrowych, np. specjalistów z innych przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych), zgodnie z potrzebami przedszkoli i szkół ogólnodostępnych;
- pozyskanie partnerów, którzy mogą współpracować w zakresie działań SCWEW.

Etap planowania i realizacji wsparcia dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych obejmuje:

- zapewnienie ekspertów i specjalistów, którzy będą wspierać przedszkola i szkoły ogólnodostępne w opracowywaniu zakresu i dokonywaniu wyboru form i metod pracy sprzyjających zaspokojeniu zdiagnozowanych potrzeb (w porozumieniu ze szkołami ogólnodostępnymi i partnerami);
- ustalenie zasad planowania niezbędnego wsparcia ze strony SCWEW w przyszłości, zarówno w okresie zachowania trwałości projektu, jak i dalszej współpracy ze SCWEW;
- opracowanie harmonogramu działań; udzielanie wsparcia w porozumieniu z koordynatorami ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW z przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Etap ewaluacji, monitorowania i zapewnienia jakości działań dotyczy pilotażu, a następnie wdrożenia wypracowanych procedur systemowych oraz narzędzi służących monitorowaniu i ewaluacji. W szczególności obejmuje:

- monitorowanie działań SCWEW i ich efektywności;
- modyfikowanie działań w zależności od wyników obserwacji;
- prowadzenie ewaluacji podejmowanych działań SCWEW;
- opracowanie końcowego raportu z ewaluacji działania SCWEW, opracowanie wniosków dotyczących niezbędnych zmian w Modelu SCWEW zgodnie z przebiegiem zaplanowanego pilotażu.

Główne obszary działalności SCWEW:

1. Działalność szkoleniowo-doradcza, która stanowi główny przedmiot współpracy SCWEW z przedszkolami i szkołami ogólnodostępnymi i ich wsparcie. Do tej grupy należy zaliczyć:
 - a) konsultacje indywidualne i zbiorowe;
 - b) obserwacje wspierające/superwizje edukacyjne;
 - c) zajęcia otwarte prowadzone w szkole specjalnej oraz szkołach ogólnodostępnych;

- d) warsztaty i szkolenia, prowadzone we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi;
- e) mentoring;
- f) doraźne prowadzenie zajęć z zakresu wspierania dziecka/ucznia, których nie może zapewnić szkoła ogólnodostępna;
- g) sieci współpracy i samokształcenia, prowadzone we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, bibliotekami pedagogicznymi, uczelniami wyższymi, organizacjami pozarządowymi;
- h) wymianę doświadczeń i dobrych praktyk, prowadzoną we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, bibliotekami pedagogicznymi, uczelniami;
- i) rozwijanie kompetencji pracowników przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie doradztwa i konsultacji dla rodziców, a także działań interwencyjnych;
- j) przygotowanie materiałów edukacyjnych, stanowiących opisy dobrych praktyk, działań innowacyjnych, interesujących rozwiązań organizacyjnych, metodycznych w zakresie edukacji włączającej,
- k) wsparcie szkół ogólnodostępnych w prowadzeniu kształcenia na odległość (forma hybrydowa, zdalna).

2. Działalność związana z wyposażeniem dzieci/uczniów oraz osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w sprzęt specjalistyczny, materiały edukacyjne i ćwiczeniowe oraz dostosowane podręczniki lub dobór sprzętu:

- a) gromadzenie informacji o potrzebie doposażenia i możliwościach wymiany dostosowanych podręczników i materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych – w porozumieniu z Centrum Koordynującym (CK);
- b) dostosowywanie przez pracownika SCWEW materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych do potrzeb edukacyjnych konkretnych dzieci/uczniów oraz

instruktaż w tym zakresie dla nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych;

- c) dobór, wypożyczanie sprzętu specjalistycznego oraz instruktaż w zakresie jego użytkowania⁶¹.

3. Działalność informacyjna i promocyjna związana z budowaniem przyjaznego środowiska dla edukacji włączającej, np.:

- a) przygotowanie materiałów stanowiących opisy dobrych praktyk, działań innowacyjnych, interesujących rozwiązań organizacyjnych, metodycznych i promocyjnych;
- b) organizacja konferencji;
- c) organizacja sesji naukowych;
- d) urządzenie dni otwartych;
- e) prowadzenie strony internetowej, działania w mediach społecznościowych.

4. Współpraca z innymi partnerami w celu wymiany doświadczeń oraz koordynacji i spójności działań.

II.1.1. Rola i zadania SCWEW

W modelu została zaproponowana definicja SCWEW jako zespołu specjalistycznego, realizującego różne rodzaje wsparcia, kierowanego do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Takie działanie będzie adresowane do różnych grup odbiorców, w tym:

- kadry kierowniczej przedszkoli i szkół ogólnodostępnych prowadzących kształcenie ogólne i/lub zawodowe;
- nauczycieli, specjalistów, innych pracowników przedszkoli i szkół;

⁶¹ W ramach realizacji zadań SCWEW możliwy będzie zakup sprzętu specjalistycznego zgodnie ze zidentyfikowanymi potrzebami przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Sprzęt będzie udostępniany przedszkolu/szkole, które zgłoszą takie zapotrzebowanie i uzyskają pozytywną akceptację zespołu SCWEW. W SCWEW funkcjonować będzie wypożyczalnia sprzętu specjalistycznego i pomocy dydaktycznych. W przypadku zmiany szkoły przez ucznia, któremu dedykowany będzie ten sprzęt, może on zostać przekazany do innej szkoły.

- dzieci i młodzieży oraz ich rodziców/opiekunów prawnych, za pośrednictwem przedszkola i szkoły;
- osób dorosłych, pobierających naukę w szkołach policealnych i szkołach dla dorosłych, za pośrednictwem szkoły.

Dla wskazanych wcześniej działań SCWEW niezbędne jest określenie zadań w zakresie wsparcia przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Katalog ten obejmuje w szczególności:

1. Konsultacje indywidualne i grupowe dla nauczycieli i innych pracowników przedszkola i szkoły ogólnodostępnej, w szczególności w zakresie:
 - a) rozpoznawania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci/uczniów, a także czynników środowiskowych wpływających na ich funkcjonowanie oraz pracę z grupą zróżnicowaną;
 - b) uniwersalnego projektowania, wprowadzania racjonalnych dostosowań;
 - c) strategii pracy z grupą/klasą zróżnicowaną;
 - d) prowadzenia wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia i opracowywania indywidualnych programów (np. IPET);
 - e) planowania ścieżki rozwoju zawodowego dzieci/uczniów;
 - f) współpracy z rodzicami i wymiany doświadczeń w tym zakresie.
2. Wspieranie nauczycieli w zakresie pracy z grupą zróżnicowaną, właściwego doboru podręczników, przygotowania programów i adaptacji materiałów odpowiednich do potrzeb wszystkich uczniów, doboru i obsługi specjalistycznego sprzętu oraz metod pracy skutecznych w trakcie realizacji edukacji w formie zdalnej.
3. Wspieranie kadry kierowniczej w:
 - a) wypracowywaniu całościowego modelu funkcjonowania przedszkola i szkoły ogólnodostępnej jako organizacji włączającej i uczącej się, zapewniającej wysoką jakość kształcenia oraz zintegrowanego wsparcia, a także włączenie społeczne wszystkich członków społeczności przedszkolnej czy szkolnej, w tym rodziców oraz instytucji wspierających;

- b) poszukiwaniu rozwiązań merytorycznych i organizacyjnych, umożliwiających tworzenie środowiska włączającego, m.in. poprzez likwidowanie barier w nauczaniu-uczeniu się i rozwoju wszystkich dzieci/uczniów;
 - c) działaniach na rzecz poprawy dostępności przedszkola/szkoły;
 - d) podnoszeniu kompetencji kadry przedszkola/szkoły.
4. Działania doradczo-szkoleniowe w zakresie podnoszenia kompetencji pracowników przedszkoli/szkół związanych z działaniami interwencyjnymi.
 5. Współprowadzenie zajęć edukacyjnych w oddziale klasowym/grupie przez nauczycieli i specjalistów SCWEW we współpracy odpowiednio z nauczycielem/specjalistą przedszkola/szkoły ogólnodostępnej – praktyczna demonstracja skutecznych technik i metod pracy w grupie dzieci/uczniów.
 6. Prowadzenie modelowych zajęć specjalistycznych oraz zajęć/lekcji otwartych w przedszkolu/szkole ogólnodostępnych lub w SCWEW.
 7. Organizowanie szkoleń specjalistycznych oraz sieci współpracy i samokształcenia we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, uczelniami oraz poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny w innych sektorach oraz organizacjami pozarządowymi.
 8. Organizowanie wizyt studyjnych (dobre praktyki) oraz innych form wymiany wiedzy i doświadczeń.
 9. Prowadzenie bazy informacji o instytucjach i podmiotach udzielających wsparcia w środowisku lokalnym.
 10. Wypożyczanie podręczników, sprzętu specjalistycznego, pomocy dydaktycznych oraz udostępnianie materiałów edukacyjnych do pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.
 11. Porady i instruktaże w zakresie doboru i obsługi sprzętu specjalistycznego.
 12. Wspieranie w realizacji zadań wynikających z organizacji wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, we współpracy z wiodącymi ośrodkami koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńczymi (WOKRO).

13. Współpraca z podmiotami uczestniczącymi w procesie rozpoznawania potrzeb i udzielania pomocy dzieciom i młodzieży oraz ich rodzinom, w tym z:

- a) poradniami psychologiczno-pedagogicznymi w procesie oceny potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci/uczniów, podczas monitorowania i oceny efektywności udzielanego wsparcia;
- b) jednostkami ochrony zdrowia w zakresie wykrywania zaburzeń rozwojowych u dzieci i młodzieży oraz realizacji działań terapeutycznych;
- c) podmiotami realizującymi pomoc rodzinie i pomoc społeczną, placówkami wsparcia środowiskowego;
- d) instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie zapewniania dostępu do pomocy oraz koordynacji działań.

14. Wspieranie rozwoju społeczności lokalnych poprzez:

- a) inicjowanie i udział w działaniach promocyjnych, informacyjnych oraz profilaktycznych na rzecz edukacji włączającej;
- b) współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób ze zróżnicowanymi potrzebami oraz ich rodzin.

SCWEW może także realizować inne zadania, wynikające z potrzeb i dotychczasowej współpracy w środowisku lokalnym. Jego funkcjonowanie umożliwi również wypracowywanie i poznawanie dobrych praktyk w planowaniu i realizacji nowatorskich sposobów współpracy z rodzicami.

II.2. Partnerzy i ich udział w realizacji zadań SCWEW

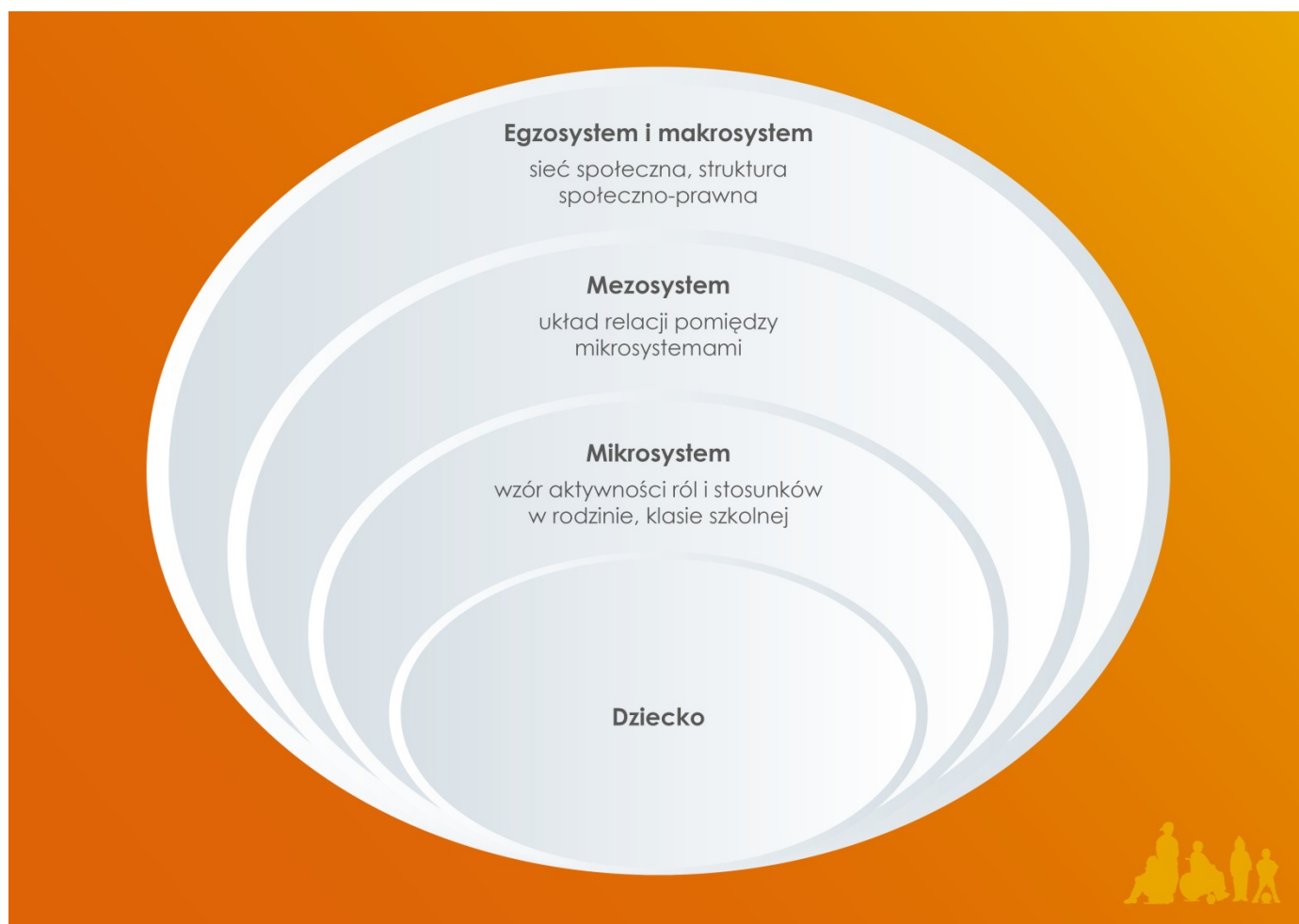
Zmiany w kształceniu, których głównym założeniem jest przejście od kształcenia segregacyjnego do nauczania włączającego, powinny mieć swoje osadzenie również w koncepcjach teorii ekosystemów, m.in. z tego powodu, że podstawą edukacji inkluzyjnej są działania normalizacyjne. W teoretycznej analizie paradygmatów pedagogiki specjalnej

Amadeusz Krause⁶² pokazał przejście od paradygmatu biologicznego, przez humanistyczny, społeczny, normalizacyjny, aż do paradygmatu emancypacyjnego. Szukając zatem osadzenia i przygotowania środowiska zewnętrznego, należy odnieść się do teorii ekosystemów. Powołując się na doświadczenia edukacji amerykańskiej i angielskiej, można za Diane L. Ryndak i Philem Baylissem podkreślić znaczenie uwarunkowań środowiskowych w kontekście funkcjonowania dziecka/ucznia ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi. Odnosząc się do uzasadnień wprowadzanych zmian, warto dokonać analizy teorii ekosystemów – chociażby Urie Bronfenbrennera⁶³ – wywodzącej się z koncepcji psychologii ekologicznej. Zgodnie m.in. z założeniami modelu systemowego rozwój człowieka zależy od relacji, jakie buduje on z bliższym i dalszym środowiskiem społecznym. Ten wzajemny system powiązań i relacji nazywany jest ekosystemem. Bronfenbrenner wyróżnił kilka podsystemów pozostających ze sobą w stałej interakcji. Są to mikrosystem, mezosystem, egzosystem i makrosystem. Podstawowy dla rozwoju każdego człowieka jest mikrosystem, w którym główną rolę odgrywa rodzina, grupa rówieśnicza, klasa szkolna. Doświadczenia wyniesione z relacji panujących pomiędzy nimi decydują o wyposażeniu dziecka w kompetencje niezbędne do autonomicznego funkcjonowania w latach późniejszych⁶⁴.

⁶² Krause A., (2010), *Współczesne paradygmaty pedagogiki specjalnej*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

⁶³ Bronfenbrenner U., (1979), *The Ecology of Human Development*, Cambridge: Harvard University Press.

⁶⁴ Jachimczak B., (2012), *Inkluzivna edukacja z perspektywy teorii ekosystemom*, [w:] Lechta V. (red.), *Výchovný aspekt inkluzívnej edukácie a jeho dimenzie*, Bratysława: IRIS.

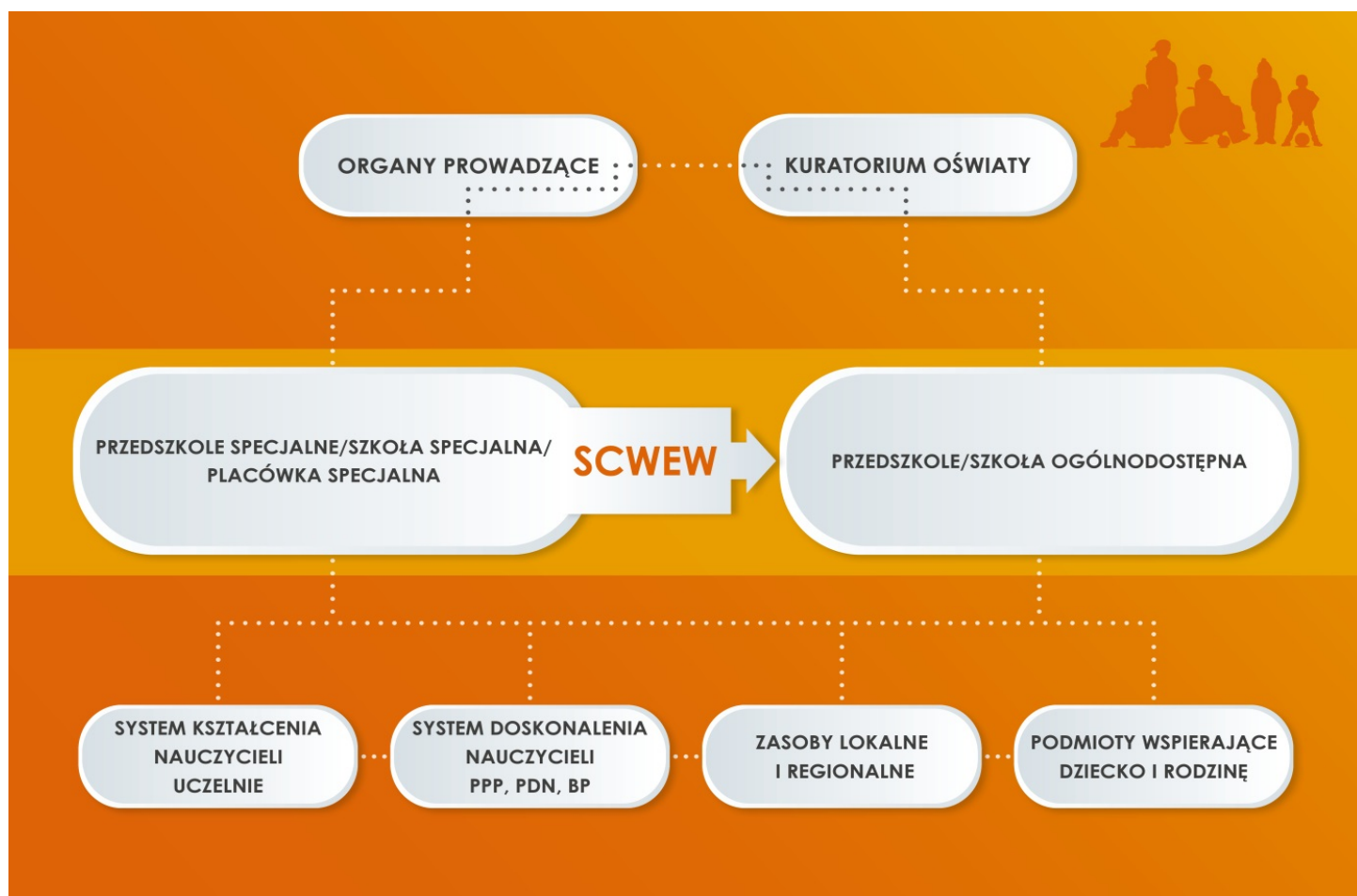

Wykres 2. Koncepcja ekosystemów U. Bronfenbrennera⁶⁵

⁶⁵ Tamże.

Z punktu widzenia projektowanego wsparcia dla edukacji włączającej istotne jest uwzględnienie kolejnych obszarów, jakie stanowią egzosystem i makrosystem. Powołanie Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) ma być nowym rozwiązaniem organizacyjnym, tworzącym i łączącym sieć społeczną ukierunkowaną na wsparcie systemowe dziecka, rodziny, szkoły. Dostrzegając dotychczasowe działania przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych, służące pomocy przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym w poszukiwaniu najbardziej skutecznych rozwiązań wspierania rozwoju dzieci/uczniów, uznano, że organizacja SCWEW posłuży usankcjonowaniu i rozszerzeniu praktyki funkcjonującej już w wielu środowiskach edukacyjnych. Należy także pamiętać, że zarówno przedszkola i szkoły ogólnodostępne, jak i przedszkola specjalne/szkoły specjalne/placówki specjalne korzystają ze wsparcia udzielanego przez system doskonalenia nauczycieli, uczelnie oraz inne instytucje działające na rzecz wsparcia dziecka i rodziny.

W Modelu SCWEW została zawarta informacja o tych podmiotach oraz wskazano podstawy prawne umożliwiające współpracę w różnych obszarach.

Wykres 3. Model umiejscowienia SCWEW w strukturze współpracujących podmiotów

Do partnerów wspomagających realizację zadań SCWEW zaliczono w szczególności:

- organy prowadzące szkoły;
- placówki systemu doskonalenia nauczycieli: poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP), placówki doskonalenia nauczycieli (PDN), biblioteki pedagogiczne (BP);
- ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży (I poziom referencyjny);
- uczelnie;
- kuratoria oświaty (KO);
- pracodawców;
- organizacje pozarządowe;
- szkoły integracyjne, ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, placówki wychowania pozaszkolnego i inne;
- podmioty realizujące działania w projektach m.in. „Dostępna szkoła”⁶⁶, „Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ASPE)”;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON);
- instytucje działające na rzecz dziecka i rodziny.

System doskonalenia nauczycieli

Współpraca SCWEW z instytucjami systemu doskonalenia nauczycieli wynika z dotychczasowych zapisów prawnych oraz działań podejmowanych na rzecz poszerzenia kompetencji nauczycieli. Każda z instytucji organizujących i prowadzących formy doskonalenia zawodowego nauczycieli korzysta z zasobów przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych w zakresie upowszechniania praktycznych rozwiązań i przykładów działań w obszarze pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi, w tym organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej czy kształcenia specjalnego. Zadaniem SCWEW będzie poszukiwanie rozwiązań poszerzających ofertę wsparcia przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

⁶⁶ Informacje o projekcie: <https://www.dostepnaszkola.info/> [dostęp dn. 8.10.2020].

1. Poradnia psychologiczno-pedagogiczna (PPP)

Posiada wyspecjalizowaną kadrę (psycholodzy, pedagodzy, logopedzi itd.) z dużym doświadczeniem w wieloaspektowej pracy z dziećmi i rodziną. Wykorzystuje narzędzia umożliwiające prowadzenie pogłębionej diagnozy oraz zajęć specjalistycznych. Zadania poradni reguluje rozporządzenie MEN⁶⁷.

Zakres współpracy PPP ze SCWEW może obejmować:

- udział w diagnozie indywidualnej uczniów na etapie prediagnostycznym, diagnostycznym i postdiagnostycznym;
- rozpoznawanie potrzeb i możliwości uczniów w zakresie działań edukacyjnych i wychowawczych;
- konsultacje i wsparcie merytoryczne specjalistów PPP;
- udostępnienie dobrze wyposażonych gabinetów i sal do terapii;
- prowadzenie grup wsparcia oraz sieci współpracy i samokształcenia;
- planowanie i realizację celów terapeutycznych;
- realizację, monitorowanie i ocenę efektywności zastosowanych instrumentów wsparcia edukacyjno-specjalistycznego, np. indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych lub zindywidualizowanej ścieżki kształcenia.

2. Biblioteka pedagogiczna (BP)

Wspomaga szkoły i placówki w obszarze wykorzystania narzędzi nowoczesnych technologii, pracy bibliotek szkolnych, promocji czytelnictwa. Biblioteka pedagogiczna ma zasoby, kompetencje informacyjne oraz wykwalifikowaną kadrę posiadającą m.in. umiejętności w zakresie wykorzystywania nowych technologii⁶⁸.

⁶⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U., poz. 199 z późn zm.).

⁶⁸ Ośrodek Rozwoju Edukacji, (2015), [Nowy system wspomagania szkół](#) – materiały szkoleniowe [online, dostęp dn. 4.10.2019].

Do zadań biblioteki⁶⁹ należy m.in. organizowanie i prowadzenie wspomagania szkół i placówek w realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, w tym w wykorzystywaniu technologii informacyjno-komunikacyjnej (TIK), a także w zakresie organizacji i zarządzania biblioteką szkolną.

Zakres współpracy BP ze SCWEW może obejmować:

- wyszukiwanie i udostępnianie publikacji oraz materiałów dydaktycznych;
- przygotowanie wykazów literatury i materiałów edukacyjnych, np. opracowania bibliograficzne;
- prowadzenie zajęć przez wykwalifikowaną kadrę nauczycieli bibliotekarzy;
- przygotowanie nauczycieli do wykorzystywania nowoczesnych technologii w procesie nauczania-uczenia się.

3. Placówka doskonalenia nauczycieli (PDN)

Wspomaga szkoły i placówki w obszarach kształcenia ogólnego i zawodowego, organizacji pracy szkoły, zarządzania oświatą. Posiada pracowników wykwalifikowanych w zakresie wspierania szkół i szkoleń (nauczyciele konsultanci, specjaliści, doradcy metodyczni), bazę lokalową i techniczną, zasoby biblioteczne, wyposażenie pracowni itp.⁷⁰. Zadania PDN wynikają z zapisów rozporządzenia MEN⁷¹.

Zakres współpracy PDN ze SCWEW może obejmować:

- współpracę kadry: nauczyciele konsultanci, specjaliści i doradcy metodyczni z doświadczeniem w szkoleniu i prowadzeniu wsparcia przez SCWEW;
- udostępnienie bazy lokalowej i technicznej, zasobu bibliotecznego;
- prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia;
- rozpoznawanie potrzeb szkoleniowych nauczycieli i rodziców;
- opracowywanie i udostępnianie materiałów metodycznych;

⁶⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U., poz. 369).

⁷⁰ Ośrodek Rozwoju Edukacji, (2015), dz. cyt.

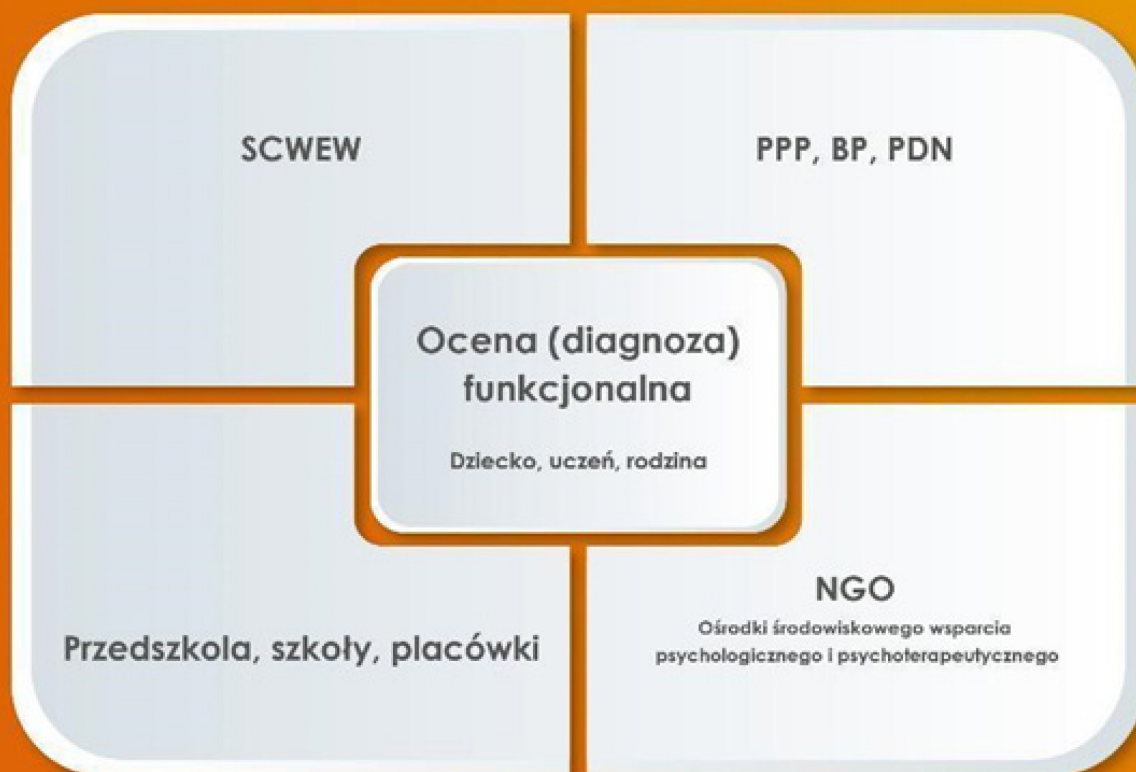
⁷¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U., poz. 1045).

- konsultacje metodyczne.

Wyznaczenie obszarów współpracy SCWEW z potencjalnymi partnerami, takimi jak: poradnie psychologiczno-pedagogiczne, placówki doskonalenia nauczycieli, biblioteki pedagogiczne, ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej oraz stowarzyszenia i organizacje działające na rzecz dziecka i rodziny, powinno spowodować obopólny rozwój podejmujących współpracę podmiotów.

W procesie planowanych i dokonywanych zmian w obszarze wsparcia dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi – zgodnie z założeniami Modelu „Edukacji dla wszystkich” – duże znaczenie ma ocena funkcjonalna (diagnoza funkcjonalna). SCWEW wraz z innymi interesariuszami będzie podejmować działania zmierzające do optymalnego rozpoznawania i zaspokajania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych każdego dziecka/ucznia, z wykorzystaniem oceny funkcjonalnej (diagnozy funkcjonalnej).

Funkcjonowanie jest szerokim pojęciem i oznacza aspekty wzajemnych relacji pomiędzy jednostką (osobą z daną jednostką chorobową) a czynnikami kontekstowymi, które warunkują jej stan (czynnikami środowiskowymi i czynnikami osobowymi). W związku z tym w procesie dokonywania oceny funkcjonalnej (diagnozy funkcjonalnej) szczególnego znaczenia nabiera pozyskiwanie informacji o dziecku/ucniu i jego funkcjonowaniu z różnorodnych dostępnych źródeł oraz wspólne planowanie i realizowanie działań w różnych środowiskach i obszarach jego funkcjonowania. Kluczowa jest rola współpracy poszczególnych podmiotów, instytucji, stowarzyszeń, organizacji działających na rzecz dziecka i rodziny, mająca na celu uwspólnienie i ujednolicenie podejmowanych działań oraz optymalne wykorzystanie dostępnych w systemie zasobów. Rozpoznanie potrzeb i możliwości każdego dziecka/ucznia – zgodnie z założeniami oceny funkcjonalnej (diagnozy funkcjonalnej) – obejmuje rozpoznanie czynników wewnętrznych: biologicznych, charakteryzujących samego ucznia, i rozpoznanie wpływu czynników zewnętrznych, takich jak: szkoła, nauczyciele, rówieśnicy, rodzina, otoczenie itp.

Wykres 4. Podmioty zaangażowane w opracowanie oceny funkcjonalnej (diagnozy funkcjonalnej) dziecka

Na etapie diagnostycznym i postdiagnostycznym niezbędna jest współpraca SCWEW, przedszkola, szkoły, placówki, poradni psychologiczno-pedagogicznej, placówki doskonalenia nauczycieli, biblioteki pedagogicznej, uczelni, ośrodka środowiskowego wsparcia psychologicznego i psychoterapeutycznego oraz innych organizacji, według potrzeb. Każdy z tych podmiotów, zarówno na etapie rozpoznania (oceny), jak i realizowania zaplanowanego wsparcia stanowi ważny element spójnego, skutecznego systemu oddziaływań.

SCWEW, jako jeden z istotnych elementów systemu wsparcia, może mieć wpływ na planowanie i realizowanie praktycznych działań wspierających. Jako organizator i realizator wymiernego i praktycznego wsparcia (w aspekcie merytorycznym, kadrowym, rzeczowym) dla przedszkola i szkoły, dziecka/ucznia i rodziny, uzupełnia lukę w działaniach podejmowanych w ramach doskonalenia przez placówki doskonalenia nauczycieli, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, biblioteki pedagogiczne czy uczelnie. Zasadniczą sprawą wydaje się wypracowanie dla wymienionych podmiotów – instytucji wspólnego języka, który pomógłby jednolicie odnosić się do działań podejmowanych na rzecz dziecka/ucznia i jego rodziny w ramach dostępnych prawnie zadań i zakresu działalności każdego ze współpracujących ze sobą podmiotów. Punktem odniesienia mogłaby być ocena funkcjonalna (diagnoza funkcjonalna). SCWEW pełniłby znaczącą rolę w tym procesie zarówno na etapie rozpoznawania potrzeb i zasobów, jak i na etapie planowania i realizowania działań, a także w procesie monitorowania i ewaluacji.

Na etapie rozpoznawania zasobów i potrzeb w ramach współpracy z partnerami SCWEW:

- współuczestniczy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną w konsultacjach odbywających się w przedszkolu/szkole;
- współuczestniczy (w razie potrzeby) w przedszkolu/szkole we wsparciu w przygotowaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia (WOPFU), konstruowaniu IPET oraz podejmowaniu decyzji co do dalszych działań wobec dziecka/ucznia i rodziny;

- wspólnie z przedszkolem/szkołą i poradnią psychologiczno-pedagogiczną określa potrzeby i planuje działania służące ich zaspokojeniu;
- wspiera przedszkole/szkołę w rozpoznawaniu konieczności zastosowania wsparcia sprzętowego, oprzyrządowania, technologii, metod dostępnych na rynku itp.;
- pomaga w rozpoznaniu konieczności dostosowania otoczenia, środowiska zewnętrznego.

Na etapie planowania i realizowania działań SCWEW:

- wspólnie z przedszkolem/szkołą i poradnią psychologiczno-pedagogiczną proponuje realizatorów planowanych działań (we współpracy z partnerami);
- planuje wraz z placówką doskonalenia nauczycieli, potrzebne i wskazane szkolenia, sieci współpracy i samokształcenia oraz formy doskonalenia nauczycieli, kadry pedagogicznej i niepedagogicznej, kadry kierowniczej;
- planuje i proponuje formy wsparcia realizowane we współpracy z biblioteką pedagogiczną (w tym w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych, tworzenia zestawień bibliograficznych, możliwości korzystania z zasobów biblioteki itd.);
- wspiera przedszkole/szkołę w kontaktach z rodzicami oraz pomaga w wyborze odpowiednich placówek, instytucji wspierających.

Inne podmioty wspierające działania SCWEW:

1. Szkoła ćwiczeń⁷²

Szkoła ćwiczeń może stanowić uzupełnienie systemu doskonalenia nauczycieli, służąc praktycznym działaniom w podnoszeniu kompetencji nauczycieli i kandydatów do zawodu nauczycielskiego.

Zakres współpracy szkoły ćwiczeń ze SCWEW może obejmować:

- wypracowywanie i upowszechnianie przykładów dobrych praktyk w zakresie rozwiązań wychowawczych, dydaktycznych i organizacyjnych;

⁷² Ośrodek Rozwoju Edukacji, (2016), [Model szkoły ćwiczeń](#) [online, dostęp dn. 4.10.2019].

- wdrażanie koncepcji i teorii pedagogicznych oraz prowadzenie działań w zakresie praktycznego ich zastosowania w bezpośredniej pracy z uczniami;
- działania w partnerstwie z uczelniami kształcącymi nauczycieli, współpracę na rzecz przełamywania podziału: teoria – praktyka, profesjonalnego przygotowania studentów do zawodu i ciągłej modernizacji procesu edukacyjnego, doskonalenia warsztatu pracy nauczycieli oraz wdrażania systemu wspomagania, upowszechniania nowych teorii, trendów i kierunków pedagogicznych;
- angażowanie się w rozwój lokalnej oświaty;
- bazę pracowni przedmiotowych.

2. Lokalny Ośrodek Wiedzy i Edukacji (LOWE)⁷³

Głównym celem LOWE jest aktywizowanie dorosłych i społeczności lokalnych na rzecz rozwoju umiejętności stanowiących podstawę uczenia się przez całe życie, przydatnych do poruszania się na rynku pracy, rozwoju osobistego i rozwoju wspólnot.

Zakres współpracy LOWE ze SCWEW może obejmować:

- działania na rzecz środowiska lokalnego;
- działania związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz wejściem na rynek pracy absolwentów, w tym osób doświadczających trudności w funkcjonowaniu.

3. Uczelnia

Współpraca ze SCWEW w następujących obszarach:

- praktyki studenckie i inne działania realizowane m.in. ze szkołami ćwiczeń;
- projekty badawcze, eksperymenty pedagogiczne;
- zapewnianie kompetentnej kadry wykładowców;
- opracowywanie narzędzi, np. do monitorowania i ewaluacji działań;
- informowanie o nowoczesnych metodach badań i terapii;

⁷³ Fundacja Małopolska Izba Samorządowa, (b.r.), [Model funkcjonowania LOWE \(Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji\) w drugim etapie ich rozwoju w latach 2019–2023](#) [online, dostęp dn. 7.10.2019].

- kształcenie i doskonalenie kadry SCWEW i nauczycieli oraz dyrektorów szkół ogólnodostępnych i przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych.

4. Organizacja pozarządowa

Współpraca ze SCWEW w następujących obszarach:

- zapewnianie wykwalifikowanej kadry specjalistów;
- popularyzacja sprawdzonych metod pracy z osobami z dysfunkcjami, dobrych praktyk;
- promocja działań w środowiskach partnerów.

5. Inne instytucje

Wsparciem w rozwiązywaniu trudnych sytuacji – w zależności od potrzeb – mogą służyć także:

- ośrodki pomocy społecznej (OPS);
- centra usług społecznych (CUS);
- powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR);
- podmioty lecznicze, w tym ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży, poradnie zdrowia psychicznego (PZP);
- sądy i policja, straż miejska/gminna
- inne – według potrzeb.

II.3. Przedszkola, szkoły i placówki specjalne – potencjał i możliwości w kontekście działań SCWEW

II.3.1. Zasoby instytucjonalne

Przedszkola specjalne/szkoły specjalne/placówki specjalne dysponują wykwalifikowaną kadrą specjalistów, wiedzą oraz doświadczeniem w zakresie pracy z dziećmi i młodzieżą z różnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi (zgodnie z właściwościami danej placówki) w obszarach dysfunkcji wzroku, dysfunkcji słuchu, zaburzeń ze spektrum autyzmu (ASD), posługiwania się komunikacją wspomagającą i alternatywną, trudności w zachowaniu

i funkcjonowaniu społecznym, niepełnosprawności ruchowej, zaburzeń psychicznych, niepełnosprawności intelektualnej.

W przyjętym Modelu zakłada się powołanie SCWEW w przedszkolach specjalnych/szkolach specjalnych/placówkach specjalnych, których prowadzenie – zgodnie z obowiązującym administracyjnym podziałem zadań edukacyjnych – jest zadaniem powiatu lub innych upoważnionych podmiotów. Aby zaplanować rozwiązania praktyczne dotyczące modelu teoretycznego SCWEW, postanowiono odnieść się do obowiązującego w Polsce podziału administracyjnego. Obecny trójstopniowy podział terytorialny uwzględnia 16 województw podzielonych na powiaty i gminy. Łączna liczba powiatów wynosi 380 (66 miast na prawach powiatu – tzw. powiaty grodzkie i 314 powiatów, które skupiają od kilku do kilkunastu sąsiadujących ze sobą gmin – tzw. powiaty ziemskie), natomiast liczba gmin wynosi 2477⁷⁴.

Z danych opracowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji na podstawie SIO za rok szkolny 2019/2020 wynika, że na poziomie wojewódzkim placówek przeznaczonych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, tj. specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych (SOSW), było 337. Z kolei placówek o charakterze wychowawczym dla dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, tj. młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW), było w Polsce 95. Na terenie całego kraju funkcjonowało 87 młodzieżowych ośrodków socjoterapii (MOS) przeznaczonych dla dzieci i młodzieży zagrożonych niedostosowaniem społecznym. Według analogicznych danych za rok szkolny 2017/2018 liczba SOSW wyniosła 339, liczba placówek typu MOW – 96, natomiast MOS – 84. Z powyższych danych jednoznacznie wynika, że liczba placówek specjalnych ulega minimalnym wahaniom.

Każda z tych placówek prowadzi kształcenie dla uczniów z określonym rodzajem niepełnosprawności, z niedostosowaniem społecznym lub zagrożonych takim niedostosowaniem. W placówkach specjalnych jest duży odsetek uczniów, którzy mają złożone potrzeby edukacyjne uwarunkowane niepełnosprawnościami sprzężonymi.

⁷⁴ Na podstawie danych [Głównego Urzędu Statystycznego](#) [online, dostęp dn. 16.03.2020].

Przedstawione w omawianym obszarze dane wskazują na przeważającą liczbę placówek typu SOSW, w których realizowane jest kształcenie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami.

Tabela 1. Placówki specjalne – MOW, MOS, SOSW w podziale na województwa

Województwa	MOS	MOW	SOSW	Liczba wszystkich placówek	Liczba powiatów	Liczba miast na prawach powiatu
dolnośląskie	12	14	31	57	26	4
kujawsko-pomorskie	1	5	13	19	19	4
lubelskie	4	2	27	33	20	4
lubuskie	3	1	14	18	12	2
łódzkie	12	1	23	36	21	3
małopolskie	4	4	28	36	19	3
mazowieckie	17	19	45	81	37	5
opolskie	2	6	9	17	11	1

podkarpackie	2	2	19	23	21	4
podlaskie	2	5	5	12	14	3
pomorskie	3	3	23	29	16	4
śląskie	3	8	17	28	17	19
świętokrzyskie	5	8	17	30	13	1
warmińsko-mazurskie	2	2	22	26	19	2
wielkopolskie	8	6	23	37	31	4
zachodniopomorskie	7	9	21	37	18	3
Suma końcowa	87	95	337	519	314	66

Poniżej przedstawione są analogiczne dane na poziomie wojewódzkim za rok szkolny 2019/2020 prezentujące liczbę przedszkoli i szkół specjalnych, kształcących na różnych poziomach. Z analizy zostały wyłączone przedszkola i szkoły specjalne działające w strukturze placówek specjalnych (MOW, MOS, SOSW).

Tabela 2. Liczba przedszkoli i szkół specjalnych w podziale administracyjnym

Województwa	Przedszkola i szkoły specjalne
dolnośląskie	223
kujawsko-pomorskie	136
lubelskie	128
lubuskie	67
łódzkie	170
małopolskie	180
mazowieckie	379
opolskie	75
podkarpackie	113
podlaskie	71
pomorskie	133
śląskie	249

świętokrzyskie	111
warmińsko-mazurskie	119
wielkopolskie	210
zachodniopomorskie	142
Suma końcowa	2506

Docelowo – po zakończeniu pilotażu SCWEW, w którym weźmie udział 16 organów prowadzących – planuje się utworzenie SCWEW w każdym powiecie.

II.3.2. Zasoby osobowe i techniczne

Dla jakości wsparcia realizowanego przez SCWEW na rzecz przedszkoli i szkół ogólnodostępnych istotne są także dane na temat specjalistycznego sprzętu, jaki posiadają przedszkola specjalne, szkoły specjalne i placówki specjalne. Obecnie wszystkie przedszkola specjalne, szkoły specjalne i placówki specjalne są dostosowane do wspierania dzieci i młodzieży w obszarach wynikających ze specyfiki swojej działalności. Koncepcja Modelu SCWEW przewiduje specjalistyczne wsparcie w szerokim zakresie. Oznacza to, że SCWEW – po analizie posiadanych zasobów i potrzeb środowiska – będą poszerzać swoje zaplecze osobowe oraz techniczne, korzystając z zasobów specjalistów z innych placówek i uzupełniając specjalistyczny sprzęt znajdujący się na ich wyposażeniu. Pozwoli to zapewnić realizację możliwie najskuteczniejszego wsparcia dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych odpowiadającego ich potrzebom.

Z badania ankietowego skierowanego do szkół specjalnych/placówek specjalnych (w tym SOSW, MOW, MOS) przeprowadzonego w październiku 2019 r. przez Ośrodek Rozwoju

Edukacji⁷⁵ wynika, że w zasobach większości placówek znajduje się sprzęt przeznaczony do wsparcia dzieci i młodzieży. Zasoby sprzętowe odpowiadają specjalizacji placówki, a zatem mogą nie być wystarczające do realizacji działań przewidzianych w Modelu. Na pytanie, czy placówka dysponuje specjalistycznym sprzętem, twierdząco odpowiedziało 61% respondentów, 39% udzieliło odpowiedzi negatywnej, wskazując na brak takiego wyposażenia.

Wśród najczęściej wymienianego wyposażenia szkół i placówek respondenci wskazywali urządzenia przeznaczone do wsparcia uczniów i młodzieży:

- z dysfunkcją wzroku – tj. terminale brajlowskie (34%), urządzenia lektorskie (32%), notatniki i lupy powiększające (25%);
- z dysfunkcją słuchu – tj. programy udźwiękowiające (28%), książki mówione (28%), syntezatory mowy (27%);
- wymagającej wspomagania komunikacji – tj. urządzenia do sterowania wzrokiem (32%), komputer i oprogramowanie wspomagające naukę sterowania wzrokiem (29%), przyciski i interfejsy (24%), komputer i oprogramowanie dla dzieci z trudnościami w uczeniu się (15%), komputer i oprogramowanie wspomagające terapię logopedyczną (6%).

W ankiecie nie było możliwości wskazania odpowiedzi „częściowo”, która sugerowałaby, że zasoby sprzętowe jednostki są niewystarczające. Niektórzy respondenci zwracali uwagę na konieczność zdobycia dodatkowych nakładów finansowych umożliwiających modernizację i nabycie nowego sprzętu. Realizacja zadań SCWEW umożliwi zakup niezbędnych urządzeń wspierających przedszkola i szkoły ogólnodostępne.

Z deklaracji 51% respondentów biorących udział w badaniu wynika także, że w swojej pracy nie dysponują oni sprzętem spersonalizowanym, tzn. dobieranym indywidualnie do potrzeb konkretnego ucznia. Pozostałe placówki, które udzieliły odpowiedzi na pytanie dotyczące

⁷⁵ Badanie ankietowe *Specjalistyczny sprzęt wykorzystywany w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* przeprowadzone przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w terminie 9.09–14.10.2019 r., w którym wzięło udział 221 dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek specjalnych.

sprzętu spersonalizowanego, dysponują takimi zasobami. Oznacza to, że istnieje możliwość takiego określenia zasobów sprzętowych SCWEW, by odpowiadały one na szerokie potrzeby środowiska szkół ogólnodostępnych w zakresie indywidualnego wsparcia uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz by był to zbiór uniwersalny.

Zasoby przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych rozumiane jako potencjał osobowy oraz wyposażenie w sprzęt specjalistyczny mogą zostać wykorzystane także w odniesieniu do dzieci i młodzieży uczęszczających do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Szczególnie cenne są wiedza i doświadczenia dotyczące dobierania sprzętu specjalistycznego.

Zdecydowana większość respondentów (89%) uczestniczących w omawianym badaniu wskazała, że sprzęt znajdujący się na wyposażeniu szkół specjalnych i placówek specjalnych jest serwisowany na terenie Polski. Zaledwie 6% badanych udzieliło odpowiedzi, że serwisuje sprzęt za granicą, a 5% respondentów zaznaczyło, że sprzęt jest serwisowany zarówno w kraju, jak i poza jego granicami. Aspekt serwisowania urządzeń warto uwzględnić, planując ewentualne koszty ponoszone przez SCWEW w zakresie usług świadczonych przez wypożyczalnię.

Dla jakości wsparcia istotne są także dane dotyczące dostosowania budynku szkoły specjalnej i placówki specjalnej do potrzeb uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi. Zgodnie z danymi opracowanymi na podstawie SIO w odniesieniu do roku szkolnego 2019/2020 572 szkoły specjalne i placówki specjalne, które podały informację w tym obszarze, zadeklarowały odpowiednio: dostosowanie całkowite – 111, dostosowanie częściowe – 144, niedostosowanie – 69. Natomiast 248 szkół i placówek specjalnych nie udzieliło żadnej z powyższych odpowiedzi. Jednocześnie należy zaznaczyć, że powyższe dane nie są pełne i odnoszą się do niewielkiego obszaru kształcenia specjalnego.

Organizowanie przestrzeni edukacyjnej jest równie ważne w szkołach ogólnodostępnych. Dzieci i młodzież ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi to grupa wymagająca przede wszystkim pomocy specjalistów i odpowiednio przygotowanych

nauczycieli. Zróżnicowanie potrzeb dzieci i młodzieży wymaga odpowiedniego przygotowania nauczycieli oraz włączenia specjalistów w organizację procesu kształcenia oraz udzielania wsparcia uczniom i nauczycielom. Przedszkola specjalne, szkoły specjalne i placówki specjalne ze względu na specyfikę i doświadczenie w pracy z dziećmi i uczniami posiadającymi orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, dysponują wykwalifikowaną kadrą specjalistów i nauczycieli, a także doświadczeniem w pracy z dziećmi/uczniemi z niepełnosprawnościami, uczniami niedostosowanymi społecznie i zagrożonymi niedostosowaniem społecznym.

Tezę tę potwierdzają badania Iwony Chrzanowskiej⁷⁶, przeprowadzone na grupie nauczycieli z placówek ogólnodostępnych, integracyjnych i specjalnych z całej Polski. Z badań tych wynika, że wśród nauczycieli z placówek ogólnodostępnych dodatkowe kwalifikacje (uzyskane poza kierunkowym wykształceniem) zadeklarowało 35,8% badanych, wśród nauczycieli szkół integracyjnych ok. 58%, wśród nauczycieli szkół specjalnych – niemal 80% respondentów. Badania pokazują jeszcze jedną ważną zależność: im wyższy etap kształcenia, tym większy odsetek nauczycieli szkół specjalnych, którzy posiadają dodatkowe kwalifikacje podnoszące ich kompetencje edukacyjne. W szkołach ogólnodostępnych tendencja jest odwrotna.

W szkołach specjalnych/placówkach specjalnych pracuje wykwalifikowana i doświadczona kadra specjalistów i nauczycieli, która – w miarę potrzeb i możliwości – stanie się kadrą SCWEW. Jej potencjał powinien zostać wykorzystany do wspierania specjalistów i nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Z raportu Najwyższej Izby Kontroli (NIK)⁷⁷ o kształceniu uczniów z niepełnosprawnościami wynika, że nauczyciele akceptują ideę edukacji włączającej. W kontrolowanych placówkach wskazywali na korzyści wynikające z działań na rzecz inkluzji. Jednocześnie w raporcie

⁷⁶ Chrzanowska I., (2019a), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

⁷⁷ Najwyższa Izba Kontroli, (2017), *Raport. Wspieranie kształcenia specjalnego uczniów z niepełnosprawnościami w ogólnodostępnych szkołach i przedszkolach*, Kielce: Najwyższa Izba Kontroli, Delegatura w Kielcach.

zamieszczono informację, że „aż w połowie ogólnodostępnych placówek oświatowych, kształcących uczniów z niepełnosprawnościami, nie zapewniono odpowiednich warunków, by udzielane wsparcie zaspokajało potrzeby tych uczniów i realizowało przysługujące im uprawnienia”⁷⁸.

Przeprowadzona przez NIK kontrola zwróciła także uwagę na brak wśród kadry doświadczenia i wiedzy na temat organizacji pracy z uczniami z niepełnosprawnością. Problemy związane z prawidłową organizacją i realizacją procesu kształcenia oraz działań wspierających uczniów z niepełnosprawnościami ze szkół ogólnodostępnych przedstawione w ww. raporcie powinny być rozwiązywane przez kadrę przedszkoli i szkół ogólnodostępnych we współpracy ze SCWEW. Może się to odbywać m.in. poprzez organizację szkoleń, sieci współpracy i samokształcenia, organizowanie wizyt studyjnych, konsultacji indywidualnych i grupowych, lekcji otwartych, prowadzenie modelowych zajęć specjalistycznych, prowadzenie bazy informacji o instytucjach i podmiotach udzielających wsparcia w środowisku lokalnym, wypożyczanie sprzętu specjalistycznego do pracy z uczniami.

Podsumowując, można stwierdzić, że szkoły specjalne i placówki specjalne dysponują odpowiednimi zasobami kadrowymi oraz zapleczem do utworzenia SCWEW. Jednocześnie współpraca szkół specjalnych i placówek specjalnych z przedszkolami i szkołami ogólnodostępnymi już się rozpoczęła.

Działania wspierające nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, realizowane przez kadrę przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych w obszarze włączania i kształtowania kultury szkoły, mogą znacząco wspomóc zachodzący w oświacie proces zmian. Jest to proces długofalowy, który wymaga wsparcia merytoryczno-organizacyjnego. Kluczową rolę mogą w nim odegrać SCWEW.

⁷⁸ Ibidem.

II.4. Podstawy prawne i zakres realizacji zadań oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego (JST)

W wyniku decentralizacji systemu oświaty samorząd terytorialny każdego szczebla został zobowiązany do zakładania i prowadzenia wskazanych typów i rodzajów jednostek oświatowych. Rozstrzygnięcie w tym zakresie zostało opisane w art. 11 ust. 2 *Ustawy*⁷⁹ z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (tj. Dz.U. z 2019 r., poz. 1148, 1078, 1287, 1680, 1681, 1818, 2197, 2248 oraz z 2020 r., poz. 910), zwanej dalej ustawą *Prawo oświatowe*.

Lokalne (gminne, powiatowe, wojewódzkie) systemy oświaty tworzą publiczne i niepubliczne jednostki oświatowe działające na obszarze podległym JST. Taka możliwość to wynik konstytucyjnej zasady wolności wyboru przez rodziców dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne⁸⁰. Organ prowadzący (którym jest także JST) sprawuje nadzór nad działalnością jednostek oświatowych, dla których jest organem założycielskim, w zakresie spraw finansowych i administracyjnych oraz realizuje zadania określone w art. 10 ust. 1 ustawy.

„Art. 10. 1. Organ prowadzący szkołę lub placówkę odpowiada za jej działalność. Do zadań organu prowadzącego szkołę lub placówkę należy w szczególności:

- 1) zapewnienie warunków działania szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki;
- 2) zapewnienie warunków umożliwiających stosowanie specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży objętych kształceniem specjalnym;
- 3) wykonywanie remontów obiektów szkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie;

⁷⁹ Art. 11 ust. 2 *Prawa oświatowego*: 2. Zapewnienie kształcenia, wychowania i opieki, w tym kształcenia specjalnego i profilaktyki społecznej, jest zadaniem oświatowym:

- 1) gmin – w przedszkolach oraz w innych formach wychowania przedszkolnego, o których mowa w art. 32 ust. 2, a także w szkołach, o których mowa w art. 8 ust. 15;
- 2) powiatów – w szkołach i placówkach, o których mowa w art. 8 ust. 16;
- 3) samorządów województw – w szkołach, placówkach i placówkach doskonalenia nauczycieli oraz kolegiach pracowników służb społecznych, o których mowa w art. 8 ust. 22 i 26.

⁸⁰ Art. 70 ust. 3 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*: Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.

- 4) zapewnienie obsługi administracyjnej, w tym prawnej, obsługi finansowej, w tym w zakresie wykonywania czynności, o których mowa w art. 4 ust. 3 pkt 2–6 *Ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości* (Dz.U. z 2019 r., poz. 351), i obsługi organizacyjnej szkoły lub placówki;
- 5) wyposażenie szkoły lub placówki w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, programów wychowawczo-profilaktycznych, przeprowadzania egzaminów oraz wykonywania innych zadań statutowych;
- 6) wykonywanie czynności w sprawach z zakresu prawa pracy w stosunku do dyrektora szkoły lub placówki;
- 7) przekazanie do szkół dla dzieci i młodzieży oraz placówek, o których mowa w art. 2 pkt 7, z wyjątkiem szkół artystycznych realizujących wyłącznie kształcenie artystyczne, informacji o podmiotach wykonujących działalność leczniczą udzielających świadczeń zdrowotnych w zakresie leczenia stomatologicznego dla dzieci i młodzieży, finansowanych ze środków publicznych”⁸¹.

II.4.1. Zadania JST

Szerokie spektrum potrzeb edukacyjnych dzieci/uczniów musi znaleźć odzwierciedlenie w systemowych możliwościach zapewnienia zróżnicowanych form wsparcia, organizacji kształcenia i metod pracy. Często wiąże się to z koniecznością zatrudnienia dodatkowych specjalistów. Aby potrzeby edukacyjne dzieci/uczniów mogły być realizowane w środowisku nauczania i wychowania, konieczne jest zapewnienie odpowiednich mechanizmów finansowania zadań oświatowych – zarówno przedszkoli i szkół, jak i placówek wspierających je w realizacji zadań.

⁸¹ Art. 10 ust. 1 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 910 z późn. zm.).

Tabela 3. Założenia formalnoprawne wsparcia uczniów

Lp.	Potrzeba udzielania wsparcia	Podstawa prawna realizacji	Źródło finansowania
1.	Niepełnosprawność	<i>Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1309)</i>	Wagi w podziale subwencji oświatowej – patrz tabela w punkcie 6
2.	Niedostosowanie społeczne		
3.	Zagrożenie niedostosowaniem społecznym		
4.	Zaburzenia zachowania lub emocji	<i>Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1280)</i>	W placówkach wychowania przedszkolnego zgodnie z zasadami finansowania wychowania przedszkolnego w ramach zadań własnych gminy. W szkole w ramach standardu A i dodatkowo w szkołach dla dzieci
5.	Szczególne uzdolnienia		
6.	Specyficzne trudności w uczeniu		

	się		i młodzieży, wagi w podziale subwencji oświatowej w szkołach dla dzieci i młodzieży: P49 = 0,025 – w szkole podstawowej P50 = 0,012 – w szkole ponadpodstawowej.
7.	Deficyty kompetencji i zaburzeń sprawności językowych		
8.	Choroba przewlekła		
9.	Sytuacja kryzysowa lub traumatyczna		
10.	Niepowodzenia edukacyjne		
11.	Zaniedbania środowiskowe związane z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi		

12.	Uczniowie w trudnej sytuacji materialnej doświadczający barier w dostępie do edukacji Uczniowie zdolni	Rozdział 8a <i>Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty</i> (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz.1327, z 2021 r., poz. 4.)	Dotacja celowa z budżetu państwa dla uczniów wszystkich typów szkół oraz środki własne w budżetach JST realizujących zadania własne gminy
12.	Trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związane z wcześniejszym kształceniem za granicą	<i>Rozporządzenie MEN z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw</i> (Dz.U. z 2020 r., poz. 1283) <i>Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach</i>	W placówkach wychowania przedszkolnego zgodnie z zasadami finansowania wychowania przedszkolnego w ramach zadań własnych gminy. W szkole w ramach standardu A i dodatkowo w szkołach dla dzieci i młodzieży, wagi w podziale subwencji oświatowej w szkołach dla dzieci i młodzieży: P47 = 1,500

		<i>i placówkach</i> (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1280)	
--	--	--	--

Jak wskazano wcześniej, w polskich szkołach ogólnodostępnych systematycznie wzrasta liczba uczniów potrzebujących wsparcia wynikającego z różnych przyczyn, w tym parcyjnych lub fragmentarycznych zaburzeń rozwojowych, zaniedbań środowiskowych, zagrożenia niedostosowaniem społecznym, odmienności kulturowej i językowej. Pojawiają się nowe wyzwania dla organów prowadzących (w szczególności dla jednostek samorządu terytorialnego). Nie wystarczy już tylko koncentrowanie się na organizacji kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych, ale potrzebne jest także zapewnienie wysokiej jakości kształcenia oraz wsparcie dla wszystkich uczniów. Wsparcie to powinno obejmować również tych, którzy nie posiadają orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, tak aby wypełnić założenia szkoły wspierającej rozwój każdego dziecka/ucznia.

Takie podejście wymaga zmiany myślenia w obrębie organów prowadzących i stworzenia warunków umożliwiających rozwój, nabywanie wiedzy i umiejętności oraz rozwijanie kompetencji wszystkich uczniów, a także ujawnianie ich talentów i zdolności oraz korzystanie z różnych instrumentów wsparcia mających na celu dostarczenie skutecznych działań wspierających dzieci/uczniów, zwłaszcza wtedy, gdy konieczne jest zaangażowanie specjalisty. Dlatego właśnie wydaje się, że organy prowadzące (w szczególności JST) powinny być zainteresowane możliwością wykorzystania posiadanych zasobów do realizacji nowych zadań wynikających z założeń edukacji włączającej.

II.4.2. Źródła finansowania zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej i kształcenia specjalnego w obecnym stanie⁸² prawnym

Obecny model podziału subwencji oświatowej zawiera dość stabilny system finansowania uczniów objętych kształceniem specjalnym, ale pokrycie kosztów związanych z realizacją potrzeb edukacyjnych uczniów, którzy nie mają orzeczenia, nie jest uregulowane wprost. W podziale subwencji na 2019 r. uwzględniono cztery wagi, na podstawie których na ucznia objętego kształceniem specjalnym przekazywane są do szkół dodatkowe transfery finansowe. Na takiego ucznia przekazywane są zarówno środki finansowe zgodnie ze standardem A (jak na każdego statystycznego ucznia), jak i dodatkowy transfer, którego wysokość zależy od wartości wagi⁸³ przypisanej danemu rodzajowi niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia tym niedostosowaniem.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna finansowana jest z zachowaniem ogólnych zasad finansowania zadań oświatowych, których realizacja należy do obowiązków danej JST (gminy, powiatu, samorządu województwa).

W placówkach wychowania przedszkolnego, których prowadzenie jest zadaniem własnym gmin, udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej finansowane jest z dochodów własnych gmin, każda gmina otrzymuje dofinansowanie w ramach subwencji oświatowej wyłącznie na uczniów objętych obowiązkiem wychowania przedszkolnego według wag P51, P52 i P53:

- P51 = 0,750 dla dzieci, które ukończyły 6 lat lub więcej w roku bazowym, w przedszkolach; waga nie obejmuje dzieci, w odniesieniu do których stosuje się przeliczenie wagą P66 – N51,i;

⁸² Stan na: czerwiec 2019 r.

⁸³ Za: Zientecka L., (2017), *Dane z Departamentu Współpracy z Samorządem Terytorialnym Ministerstwa Edukacji Narodowej; Raport Najwyższej Izby Kontroli, Wspieranie kształcenia specjalnego uczniów z niepełnosprawnościami w ogólnodostępnych szkołach i przedszkolach*, Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli, s. 7, [online: bit.ly/2WN99BG, dostęp dn. 3.06.2019]; *Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2019* (Dz.U. poz. 2446); Zientecka L., (2019), *Finansowanie zadań oświatowych w edukacji włączającej*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, s. 131.

- $P52 = 0,660$ dla dzieci, które ukończyły 6 lat lub więcej w roku bazowym, w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego; waga nie obejmuje dzieci, w odniesieniu do których stosuje się przeliczenie wagą $P66 - N52,i$;
- $P53 = 0,150$ dla dzieci, które ukończyły 6 lat lub więcej w roku bazowym, w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego, zlokalizowanych na terenach wiejskich lub w miastach do 5000 mieszkańców; waga nie obejmuje dzieci, w odniesieniu do których stosuje się przeliczenie wagą $P66 - N53,i$.

W szkołach udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej finansowane jest przez organ prowadzący, na co otrzymuje on z budżetu państwa dofinansowanie w podziale subwencji oświatowej⁸⁴, w ramach standardu A na każdego ucznia objętego kształceniem w danego typu szkole oraz w ramach wag $P49$ i $P50$ na uczniów objętych kształceniem w szkołach ogólnodostępnych dla dzieci i młodzieży:

- $P49 = 0,025$ dla uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży oraz ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia; waga nie obejmuje uczniów szkół specjalnych – $N49,i$;
- $P50 = 0,012$ dla uczniów szkół ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży i klas szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych w szkołach ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży; waga nie obejmuje uczniów szkół specjalnych i dotychczasowych szkół policealnych – $N50,i$.

Kształcenie specjalne finansowane jest w ramach podziału subwencji oświatowej w przedszkolach, szkołach i placówkach w odniesieniu do wag przypisanych uczniom objętym kształceniem specjalnym na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. W placówkach wychowania przedszkolnego – środki finansowe przyznawane są w ramach wag, jak przedstawiono w tabeli poniżej. W szkołach oprócz kwot przekazywanych jak na każdego ucznia, dodatkowe transfery finansowe przekazywane na podstawie wag

⁸⁴ Tamże.

w podziale subwencji oświatowej odpowiadających danemu rodzajowi niepełnosprawności i formom wsparcia realizowanym przez szkoły i placówki specjalne.

Tabela 4. Wagi przypisane uczniom objętym kształceniem specjalnym

Rodzaj niepełnosprawności	Placówka wychowania przedszkolnego	Szkoła	Placówka
Dla uczniów niesłyszących, słabosłyszących	waga P69 – 3,600	waga P6 – 3,600	nie dotyczy
Dla uczniów niewidomych, słabowidzących	waga P68 – 2,900	waga P5 – 2,900	nie dotyczy
Dla uczniów z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	waga P68 – 2,900	waga P5 – 2,900	nie dotyczy
Dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	waga P68 – 2,900	waga P4 – 1,400	nie dotyczy
Dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub	waga P69 – 3,600	waga P6 – 3,600	nie dotyczy

znacznym			
Dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim	waga P67 – 9,500	waga P7 – 9,500	nie dotyczy
Dla uczniów z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	waga P63 – 9,500	waga P63 – 9,500	nie dotyczy
Dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi	waga P63 – 9,500	waga P63 – 9,500	nie dotyczy
Dla uczniów niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych w szkołach ogólnodostępnych	nie dotyczy	waga P8 – 0,800	nie dotyczy
Dla wychowanków internatów i burs posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego	nie dotyczy	waga P56 – 0,500	nie dotyczy
Dla wychowanków SOSW i SOW na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego	nie dotyczy	nie dotyczy	waga P59 – 6,500

Dla wychowanków ORW	nie dotyczy	nie dotyczy	waga P63 – 9,500
Na organizację zajęć rewalidacyjno-wychowawczych realizowanych poza ORW	P67 – 9,500	P7 – 9,500	nie dotyczy

Zakładane cele edukacji włączającej będą mogły być osiągnięte przez systematyczne wzmacnianie potencjału przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, które muszą wziąć odpowiedzialność za zaspokajanie potrzeb uczęszczających do nich dzieci i uczniów bez nadmiernego formalizowania udzielanej pomocy. Nowy model finansowania powinien uwzględniać potrzeby dzieci/uczniów rozpoznane w przedszkolu lub szkole, a nie tylko te, które są skutkiem diagnozy przeprowadzonej w poradni psychologiczno-pedagogicznej i określone w orzeczeniu lub opinii. Przedszkole i szkoła powinny dysponować podstawowym zasobem specjalistów, którzy ukierunkują ich działania na profilaktykę problemów rozwojowych dzieci/uczniów i wczesną interwencję. Opisane wcześniej wagi P46 i P47 na organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej są wyrazem właściwego kierunku zmian, które powinny być kontynuowane. Dodatkowym rozwiązaniem powinno być finansowanie specjalistów zatrudnionych w SCWEW, którzy będą świadczyć usługi na rzecz przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Aby zabezpieczyć finansowanie SCWEW, równoległe z pracami nad Modelem trwają prace nad zmianą modelu finansowania edukacji włączającej, który jest szczegółowo opisany w dokumencie „Edukacja dla wszystkich – ramy rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych na rzecz wysokiej jakości kształcenia włączającego dla wszystkich osób uczących się”.

Zakłada się w nim dwie dźwignie edukacji włączającej:

- 1) pierwsza dźwignia edukacji włączającej – instrument finansowy nr 1;
- 2) druga dźwignia edukacji włączającej – instrumenty finansowe nr 2 i nr 3.

Pierwsza dźwignia edukacji włączającej ma na celu dążenie do wyposażenia każdej szkoły w niezbędny zasób specjalistów, którzy ukierunkują jej działania na profilaktykę problemów rozwojowych i edukacyjnych wszystkich uczniów oraz wczesną interwencję na terenie szkoły, bez konieczności zdobywania formalnych opinii i orzeczeń.

Oczekiwanym efektem wprowadzenia instrumentu finansowego nr 1 jest dysponowanie przez szkołę ogólnodostępną zasobem kadrowym umożliwiającym jej elastyczną organizację wsparcia każdego ucznia w toku bieżącej pracy. Zmieniające się potrzeby uczniów powodują, że formy i zakres ich wsparcia muszą być na bieżąco modyfikowane, bez zbędnych procedur administracyjnych. Zakłada się, że szkoła, dysponując zasobem specjalistów, a także pulą godzin na organizację profilaktyki, wczesnej interwencji i wsparcia edukacyjno-specjalistycznego, zapewni skuteczne usuwanie przyczyn utrudniających funkcjonowanie i czynienie postępów przez uczniów⁸⁵.

Druga dźwignia edukacji włączającej to celowy sposób przekazywania środków finansowych do organów prowadzących szkoły, w których kształcą się uczniowie ze złożonymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, których zaspokojenie wymaga wysoko specjalistycznych oddziaływań w dłuższym czasie. Przewiduje się, że poza korzystaniem z pomocy udzielanej w ramach instrumentu finansowego nr 1, na wsparcie tych uczniów będą przekazywane dodatkowe środki finansowe za pośrednictwem instrumentów finansowych nr 2 i nr 3, które mogą być zastosowane jednocześnie lub niezależnie od siebie. W tej grupie znajdują się m.in. uczniowie z niepełnosprawnością. Przyznanie dodatkowych środków finansowych będzie uzależnione od pogłębionej diagnozy specjalistycznej wykonywanej przy udziale specjalistów zatrudnionych w jednostce specjalistycznej – Centrum Dziecka i Rodziny.

⁸⁵ Postępy odnoszą się do trzech obszarów: integralnego rozwoju, rozwijania kompetencji kluczowych, nabywania wiedzy i umiejętności określonych w podstawie programowej odpowiednio wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego i kształcenia w zawodzie.

Oczekiwanym efektem zastosowania instrumentu nr 2 i nr 3 jest bardziej celowy sposób przekazywania środków na kształcenie osób uczących się, które dzisiaj korzystają z kształcenia specjalnego, a także udzielenie adekwatnego, okresowego wsparcia osobom uczącym się o złożonych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, które według obecnych przepisów nie kwalifikują się do kształcenia specjalnego. Ponieważ zakłada się, że waga przyporządkowana do poziomu funkcjonowania osoby uczącej się wyrażona będzie liczbą dodatkowych godzin na wsparcie edukacyjno-specjalistyczne tej osoby, to wartość tej wagi będzie oszacowana na podstawie średniej wartości jednej godziny pracy nauczyciela pomnożonej przez liczbę godzin wynikającą z wagi (początkowo x 3 dla uczniów wysokofunkcjonujących i x 20 dla uczniów niskofunkcjonujących).

Środków finansowych przekazanych w tym trybie nie będzie można wydatkować inaczej, niż na pokrycie wynagrodzenia nauczycieli/specjalistów realizujących zadania wspierające tego ucznia. Natomiast dotacja celowa na wyposażenie stanowiska pracy, przekazana w ramach instrumentu nr 3, z mocy ustawy podlega rozliczeniu pod względem zgodności jej wykorzystania z celem, na jaki została udzielona. W tej sytuacji obecnie obowiązujące przepisy art. 8 i art. 35 *Ustawy z dnia 22 listopada 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych*⁸⁶, które nakładają na organy prowadzące szkoły dodatkowe procedury administracyjne związane z obowiązkiem rozliczeniem środków przekazanych na organizację kształcenia specjalnego, zostaną zniesione.

Projektowane zmiany w prawie oświatowym i finansowym zmierzają w kierunku promowania edukacji włączającej i pozwalają jednostkom samorządu terytorialnego oraz organom prowadzącym szkoły na podejmowanie działań związanych z przygotowaniem przedszkoli i szkół ogólnodostępnych do edukacji wszystkich uczniów, z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb edukacyjnych i rozwojowych. Analizy wykorzystania środków finansowych w programie pilotażowym wskażą ostateczny kierunek zabezpieczenia funkcjonowania SCWEW.

⁸⁶ Dz.U. z 2020 r., poz. 17.

II.4.3. Obszary dla działania SCWEW

Źródłem informacji statystycznej na temat sytuacji edukacji włączającej na poziomie państwa są dane pozyskiwane w ramach Systemu Informacji Oświatowej (SIO) z przedszkoli, szkół, placówek oświatowych oraz organów prowadzących. Do oceny jakości wykonania tych zadań w polskim systemie oświaty uprawnione są wyłącznie organy nadzoru pedagogicznego, tj. Ministerstwo Edukacji i Nauki, kuratorzy oświaty oraz dyrektorzy przedszkoli, szkół i placówek oświatowych – każdy w ramach zakresu swoich uprawnień. Organy prowadzące (w tym JST) są odpowiedzialne w zakresie realizacji zadań związanych z potrzebami edukacyjnymi wszystkich dzieci i uczniów. To właśnie organy prowadzące daną placówkę zabezpieczają środki na realizację wsparcia edukacyjnego wynikającego zarówno z orzeczeń i opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, jak i potrzeb rozpoznanych przez nauczycieli oraz specjalistów, które nie mają formalnego potwierdzenia w dokumentach, wydawanych przez PPP. W obecnej sytuacji formalno-prawnej nie do końca mogą wykorzystać potencjał placówek specjalnych, których zakres oddziaływań zmienia się wraz ze zmniejszaniem się w nich liczby uczniów/wychowanków.

W ostatnich latach dynamicznie wzrasta liczba uczniów objętych kształceniem specjalnym w szkołach ogólnodostępnych. W roku szkolnym 2016/2017 ponad 60% z nich uczyło się w systemie edukacji włączającej, w roku 2018/2019 wskaźnik ten wzrastał nadal⁸⁷. Tak dzieje się w wyniku decyzji rodziców, którzy – korzystając z prawa wyboru szkoły dla swojego dziecka – najczęściej wybierają szkołę ogólnodostępną. Ta grupa uczniów odważnie stawia wyzwania administracji oświatowej. Ponadto około 30% uczniów w polskim systemie oświaty korzysta z innych form wsparcia, w tym pomocy psychologiczno-pedagogicznej, uwarunkowanych różnymi przyczynami, m.in. różnicami kulturowymi i językowymi, zaburzeniami zachowania i emocji, deficytami rozwojowymi, chorobami przewlekłymi, sytuacjami kryzysowymi czy zaniedbaniami środowiskowymi. Takie dane pozwalają na

⁸⁷ Dane podane przez Departament Współpracy z Samorządem Terytorialnym Ministerstwa Edukacji Narodowej.

stwierdzenie, że w wymiarze statystycznym edukacja włączająca w polskim systemie oświaty jest faktem.

Proces dostosowywania organizacji przedszkoli i szkół ogólnodostępnych do heterogenicznej społeczności przedszkolnej lub szkolnej nie nadąża za tempem zmian. Administracja oświatowa poszukuje skutecznych sposobów wykorzystania zasobów przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych do zaspokajania potrzeb wszystkich dzieci/uczniów, w tym objętych kształceniem specjalnym, w przedszkolu ogólnodostępnym/szkole ogólnodostępnej. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę wskazania podstaw prawnych działania i finansowania SCWEW utworzonych z wykorzystaniem zasobów przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych, jako jednej z dróg wsparcia przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Jednostki samorządu terytorialnego, w ramach swojego obowiązku wynikającego z art. 10 ust. 7 *Ustawy Prawo oświatowe*, zostały zobowiązane do uzupełnienia opracowania corocznej informacji o stanie realizacji zadań oświatowych o dane dotyczące działań podejmowanych przez szkoły nakierowanych na kształcenie uczniów z różnorodnymi potrzebami edukacyjnymi⁸⁸.

Obecnie przedszkola i szkoły ogólnodostępne borykają się z problemem ograniczonego dostępu w lokalnej społeczności do wyspecjalizowanych kadr, dostosowanych podręczników oraz sprzętu specjalistycznego. Zgłaszane są potrzeby w zakresie praktycznego wsparcia w dostosowywaniu wymagań edukacyjnych, opracowywaniu programów dla dzieci i uczniów oraz doboru specjalistycznych metod pracy. Wsparcia w tym zakresie, po odpowiednim przygotowaniu do realizacji nowych zadań, mogą udzielić nauczyciele pracujący w przedszkolach, szkołach i placówkach specjalnych dysponujących bazą materialną, która po uzupełnieniu i unowocześnieniu, może również służyć dzieciom i uczniom uczącym się

⁸⁸ *Ustawa Prawo oświatowe*, art.11 ust. 7: „Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego, w terminie do dnia 31 października, przedstawia organowi stanowiącemu jednostki samorządu terytorialnego informację o stanie realizacji zadań oświatowych tej jednostki za poprzedni rok szkolny, w tym o wynikach: 1) egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego i egzaminu zawodowego, z uwzględnieniem działań podejmowanych przez szkoły nakierowanych na kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w szkołach tych typów, których prowadzenie należy do zadań własnych jednostki samorządu terytorialnego”.

w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych oraz osobom uczestniczącym w kształceniu ustawicznym. Stworzenie sieci SCWEW umożliwi wykorzystanie zasobów szkolnictwa specjalnego⁸⁹ oraz bardziej efektywne wykorzystanie środków finansowych przeznaczanych rokrocznie na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych, pomocy dydaktycznych oraz sprzętu specjalistycznego.

Kolejnym wyzwaniem, z którym mierzą się przedszkola i szkoły ogólnodostępne, jest zmiana organizacji pracy wynikająca z sytuacji kryzysowych, m.in. takich jak pandemia. Prowadzenie w odmiennych niż zwykle okolicznościach działań związanych z zapewnieniem uczniom dostępu do zajęć szkolnych, a nauczycielom warunków umożliwiających wykonywanie zadań to niełatwe przedsięwzięcie. Nabiera ono jeszcze większego znaczenia wówczas, gdy w zespołach klasowych znajdują się uczniowie ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi. Stawia to przed przedszkolem i szkołą nowe zadania, które – jak pokazały dotychczasowe doświadczenia – wymagają nowych rozwiązań w wielu obszarach: technologicznym, kompetencyjnym, społecznym itd. W ramach działań pilotażowych niezbędne będzie poszukiwanie przez SCWEW najskuteczniejszych rozwiązań oraz wskazywanie skutecznych sposobów uniknięcia wykluczenia różnych grup społeczności przedszkolnej/szkolnej. Na rynku wydawniczym ukazało się wiele publikacji prezentujących wyniki badań oraz propozycje rozwiązań, z których zasadne będzie skorzystanie podczas planowania wsparcia przez zespół SCWEW.

Zadania SCWEW obejmować będą wsparcie w aspekcie merytorycznym, kadrowym i rzeczowym, udzielane przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym.

Zadania organu prowadzącego (w tym JST) dotyczące powołania i organizacji SCWEW:

- przeprowadzenie diagnozy potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych z obszaru powiatu, które zostaną objęte wsparciem SCWEW;
- zapewnienie finansowania i organizacja działań związanych z realizacją działań SCWEW;

⁸⁹ Zgodnie z *Rekomendacją nr 4 Europejskiej Agencji*.

- powołanie SCWEW w przedszkolu specjalnym/szkole specjalnej/placówce specjalnej (przedszkole specjalne, szkoła specjalna, SOSW, MOS, MOW) po uzyskaniu opinii rady pedagogicznej;
- odpowiedzialność za organizację, koordynację i koszty administracyjne związane z funkcjonowaniem SCWEW;
- ustalenie zasad finansowania za wykonywaną pracę poszczególnych osób;
- zatrudnienie pracowników SCWEW;
- w porozumieniu z dyrektorem przedszkola specjalnego/szkoły specjalnej/placówki specjalnej – powołanie lidera SCWEW i ustalenie zakresu jego obowiązków;
- zakupienie sprzętu do wypożyczalni na podstawie zapotrzebowania złożonego przez SCWEW po wcześniejszej analizie potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

II.4.4. Kryteria, jakie powinny spełniać przedszkola specjalne/szkoły specjalne/placówki specjalne, aby zostać SCWEW

SCWEW mogą powstawać w przedszkolach specjalnych/szkołach specjalnych/placówkach specjalnych (przedszkole specjalne, szkoła specjalna, SOSW, MOS, MOW). Instytucje te muszą ponadto:

- prowadzić działalność edukacyjną przez okres minimum 3 lat;
- dysponować zasobami kadrowymi nauczycieli i specjalistów pozwalającymi na realizację zadań SCWEW;
- posiadać bazę lokalową i sprzętową, którą bezpłatnie udostępnią do realizacji zadań SCWEW (m.in. pomieszczenia do szkoleń, konsultacji, instruktaży, sprzęt specjalistyczny oraz/lub elektroniczny typu rzutnik, ekran itp.).

II.4.5. Korzyści dla organów prowadzących z realizacji zadań przez SCWEW

Edukacja włączająca – jak już wcześniej wykazano – staje się faktem w praktyce edukacyjnej, warto zatem wskazać korzyści wynikające z powołania nowej struktury, jaką ma być SCWEW. W szerokim wymiarze społecznym spodziewane są pozytywne efekty w zakresie:

- budowania świadomości społecznej na temat zróżnicowanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych osób uczących się oraz możliwości ich zaspokajania w lokalnie działających przedszkolach i szkołach, w szczególności w odniesieniu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami;
- podnoszenia jakości wsparcia dziecka/ucznia z niepełnosprawnością w macierzystej, lokalnej społeczności ;
- budowania społecznej świadomości i odpowiedzialności za funkcjonowanie i włączenie w proces nauczania-uczenia się wszystkich dzieci/uczniów (w tym z niepełnosprawnościami);
- budowania i wzmacniania lokalnej, społecznej koalicji na rzecz wsparcia dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi (w tym z niepełnosprawnościami) oraz ich rodzin;
- odejścia od pojedynczych, incydentalnych działań wspierających, na rzecz budowania spójnej koalicji i uwzględnianie procesowości podejmowanych działań;
- podnoszenia świadomości społecznej – skutkujące eliminowaniem barier mentalnych;
- kształtowania od najwcześniejszych lat życia dziecka (w przedszkolu) jego kompetencji społecznych odnoszących się do współistnienia osób o różnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, skutkujących naturalnym włączeniem w społeczeństwo, przestrzeń publiczną;
- promowania edukacji włączającej oraz zindywidualizowanego/spersonalizowanego podejścia do dziecka/ucznia – przekładające się na podniesienia jakości pracy przedszkoli i szkół;
- wysokiej jakości edukacji dla każdego dziecka/ucznia;
- optymalizacji wykorzystania dostępnych zasobów w aspekcie kadrowym, merytorycznym i rzeczowym na danym terenie na rzecz wszystkich dzieci/uczniów, z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, skutkujące ich późniejszym satysfakcjonującym życiem społecznym i rozwojem zawodowym oraz włączeniem społecznym.

W odniesieniu do konkretnych korzyści wynikających ze zorganizowanej współpracy przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych i ogólnodostępnych, należy wskazać na trzy wymiary omówione poniżej.

1. Aspekt merytoryczny:

- realizacja praw każdego dziecka/ucznia do wysokiej jakości edukacji realizowanej w miejscu zamieszkania i wspólnie z rówieśnikami z lokalnej społeczności;
- wsparcie merytoryczne nauczycieli pod kątem wsparcia konkretnego dziecka/ucznia i jego rodziny, skutkujące podniesieniem jakości pracy całego przedszkola i całej szkoły;
- wzmacnianie potencjału kadrowego, merytorycznego i sprzętowego przedszkoli, szkół z danego terenu (powiatu, gminy itp.);
- personalizacja i indywidualizacja pracy z dzieckiem/ucniem, przekładająca się bezpośrednio na podnoszenie jakości przedszkola/szkoły;
- podnoszenie świadomości na temat konieczności podejmowania społecznej odpowiedzialności za proces włączania każdego dziecka/ucznia do klasy, szkoły, grupy, lokalnej społeczności itd.;
- podnoszenie kompetencji całego zespołu, kadry pedagogicznej;
- możliwość zapewnienia każdemu dziecku/ucniowi procesu nauczania-uczenia się zaprojektowanego i realizowanego odpowiednio do jego potrzeb, z uwzględnieniem jego zdolności i mocnych stron oraz całej gamy niezbędnych zajęć specjalistycznych na danym terenie, poprzez wykorzystanie lokalnie dostępnych zasobów (mobilność i elastyczność);
- transfer wiedzy i umiejętności z przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, skutkujący podniesieniem jakości wsparcia udzielanego przez przedszkola i szkoły ogólnodostępne;
- możliwość zbudowania lokalnej strategii na rzecz wsparcia dzieci/ucniów z niepełnosprawnościami, zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym z powodu trudnej sytuacji materialnej, oraz wsparcia ich rodzin;

- umożliwienie osiągnięcia pełni możliwości rozwojowych każdego dziecka/ucznia w przedszkolu/szkole najbliższej jego miejsca zamieszkania;
- pomoc w zwalczaniu nierówności i dyskryminacji;
- wykorzystanie i scalanie lokalnych działań i zasobów (PDN, BP, PPP, uczelnie) na rzecz wsparcia dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz ich rodzin.

2. Aspekt kadrowy:

- optymalizacja wykorzystania zasobów kadrowych, merytorycznych przedszkoli/szkół i placówek (mobilność i elastyczność pracy nauczycieli, specjalistów);
- uwrażliwienie nauczycieli na potrzeby każdego dziecka/ucznia – w perspektywie zrównoważony rozwój i lepsze wyniki nauczania;
- podniesienie świadomości kadry pedagogicznej na temat własnej mocy sprawczej (tzw. sprawczość) w pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami, oraz ich rodzinami, przekładające się na wzrost jakości udzielanego wsparcia;
- podniesienie jakości i umiejętności pracy zespołowej nauczycieli, jako jednej z kompetencji kluczowych, przekładającej się bezpośrednio na jakość edukacji;
- doposażenie kadry pedagogicznej w nowe kompetencje (np. praca z dorosłymi), przekładające się na podnoszenie jakości pracy przedszkola/szkoły;
- dokształcanie nauczycieli zgodnie z aktualnymi potrzebami.

3. Aspekt rzeczowy, w tym sprzęt i pomoce dydaktyczne:

- doposażenie przedszkoli i szkół w najnowszy sprzęt specjalistyczny, wspomagający oraz pomoce dydaktyczne, zgodnie z aktualnymi potrzebami dzieci/uczniów;
- mobilność i elastyczność wsparcia rzeczowego (udostępnianego przez wypożyczalnię), przekładająca się na optymalizację wykorzystania sprzętu i pomocy dydaktycznych;

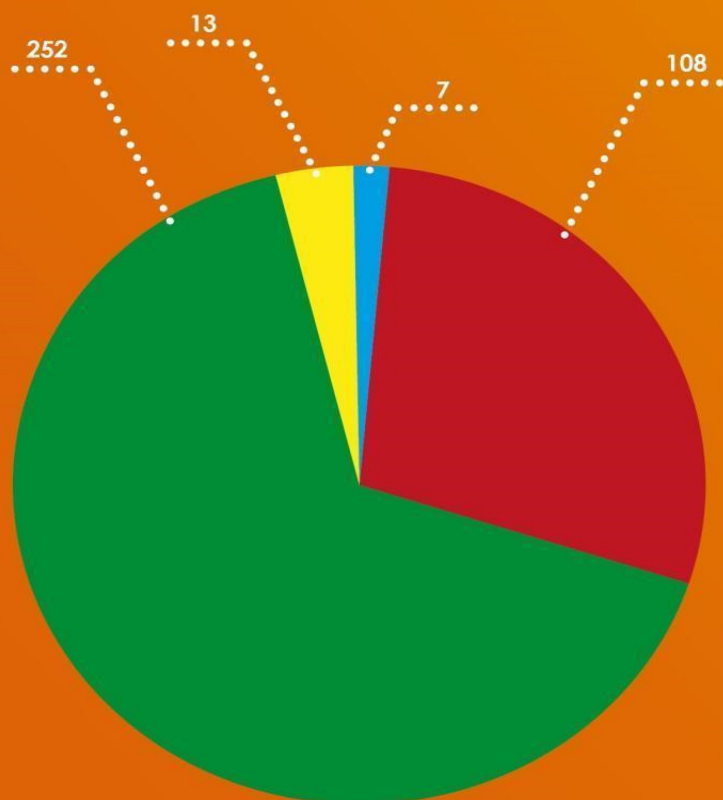
- doposażenie w sprzęt – zgodnie z wytycznymi uniwersalnego projektowania – pozwalające na wykorzystanie go w pracy całego przedszkola/całej szkoły, klasy, grupy – skutkujące podniesieniem jakości pracy przedszkola/szkoły;
- optymalizacja zasobów rzeczowych przedszkoli, szkół i placówek (wykorzystanie zgodnie z zaistniałą aktualnie potrzebą i w miejscu, w którym jest akurat potrzebny, eliminowanie zjawiska zalegania urządzeń w magazynach);
- w przypadkach kryzysowych, możliwość wypożyczania sprzętu i pomocy dydaktycznych w celu realizacji nauczania zdalnego.

Część III. Założenia pilotażowego wdrożenia i weryfikacji Modelu SCWEW

Pierwszym etapem działań związanych z włączeniem SCWEW do praktyki edukacyjnej jest pilotażowe wdrożenie i weryfikacja Modelu poprzez utworzenie 16 Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW). Ośrodek Rozwoju Edukacji jako instytucja realizująca projekt pozakonkursowy „Pilotażowe wdrożenie Modelu SCWEW” ogłosi konkurs na 16 grantobiorców, których zadaniem będzie utworzenie SCWEW i realizacja wsparcia dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Przedstawiony poniżej wykres 5, bazujący na danych za rok szkolny 2019/2020, przedstawia liczbę powiatów w odniesieniu do liczby placówek MOW, MOS, SOSW zlokalizowanych na ich terenie. Dane zostały pogrupowane w przedziały uwzględniające liczbę placówek wskazanych typów znajdujących się na terenie poszczególnych powiatów.

POWIATY Z OŚRODKAMI (MOS, MOW, SOSW)

Legenda:

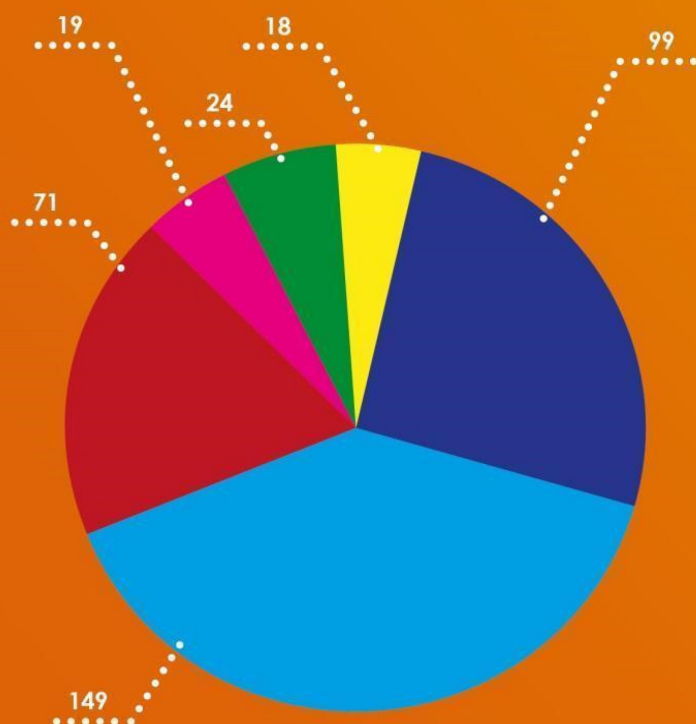
- brak placówek typu MOW, MOS, SOSW na terenie powiatu
- do 3 placówek typu MOW, MOS, SOSW na terenie powiatu
- 4 do 5 placówek typu MOW, MOS, SOSW na terenie powiatu
- powyżej 6 placówek typu MOW, MOS, SOSW na terenie

Wykres 5. Liczba placówek typu MOW, MOS, SOSW usytuowanych na terenie poszczególnych powiatów.
(Zestawienie za rok szkolny 2019/2020)

Prezentowane dane wskazują, że na obszarze 29% (108) powiatów nie ma żadnych MOW, MOS, SOSW. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w zdecydowanej większości powiatów funkcjonują placówki specjalne. Z danych wynika, że na terenie 66% (252) powiatów znajduje się do 3 placówek wskazanych typów, na obszarze 3% (13) powiatów występuje od 4 do 5 placówek specjalnych, a 2% (7) powiatów ma na swoim terenie powyżej 6 placówek. Liczbę placówek specjalnych w Polsce z uwzględnieniem podziału na województwa przedstawiają mapy umieszczone w Załączniku 2.

Na analogicznym wykresie bazującym na danych za rok szkolny 2019/2020 dotyczącym tylko liczby przedszkoli i szkół specjalnych usytuowanych na terenie powiatów widać podobną tendencję. Nie w każdym powiecie zlokalizowane są przedszkola i szkoły specjalne, w których mogą zostać powołane SCWEW. Dane zostały pogrupowane w przedziały uwzględniające liczbę przedszkoli i szkół specjalnych wskazanych typów znajdujących się na terenie poszczególnych powiatów (por. Wykres 6). Omawiane dane nie uwzględniają przedszkoli i szkół specjalnych działających w strukturze placówek specjalnych (MOW, MOS, SOSW). Szczegółowy wykaz powiatów z podaną liczbą przedszkoli, szkół specjalnych oraz placówek typu MOW, MOS i SOSW funkcjonujących na ich terenie zawiera Załącznik nr 1.

POWIATY Z PRZEDSZKOLAMI I SZKOŁAMI SPECJALNYMI

Legenda:

- brak przedszkoli i szkół specjalnych na terenie powiatu
- do 3 przedszkoli i szkół specjalnych na terenie powiatu
- od 4 do 6 przedszkoli i szkół specjalnych na terenie powiatu
- od 7 do 10 przedszkoli i szkół specjalnych na terenie powiatu
- od 11 do 15 przedszkoli i szkół specjalnych na terenie powiatu
- powyżej 15 przedszkoli i szkół specjalnych na terenie powiatu

Wykres 6. Zestawienie liczby wszystkich powiatów za rok szkolny 2019/2020 w odniesieniu do liczby przedszkoli i szkół specjalnych usytuowanych na ich terenie

Powołanie SCWEW, zgodnie z przyjętą w projekcie koncepcją, będzie możliwe tylko w tych powiatach, na terenie których będzie funkcjonowała szkoła lub placówka specjalna. W sytuacji, gdy na terenie powiatu nie ma zlokalizowanej takiej instytucji, realizacja działań wspierających przedszkola i szkoły ogólnodostępne będzie wymagała zawierania porozumień ze szkołami/placówkami usytuowanymi w sąsiednich jednostkach administracyjnych.

W odniesieniu do powyższych analiz w obecnej sytuacji rekomenduje się, aby w ramach pilotażu Modelu SCWEW dopuszczalne było zawieranie porozumień pomiędzy powiatem, na terenie którego jest zlokalizowany SCWEW, a powiatem, który z powodu braku na swoim terenie podmiotów specjalnych nie może zorganizować takiego wsparcia dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Potwierdzeniem konieczności uwzględnienia takiego rozwiązania na etapie pilotażu są dane zamieszczone na wykresach.

Wyłonione do pilotażu SCWEW będą wykonywać zadania zgodne z dotychczasową specjalizacją przedszkola specjalnego/szkoły specjalnej/placówki specjalnej, a równocześnie odpowiadać na potrzeby współpracujących przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Możliwe zatem będzie uzupełnienie w nich kadry specjalistów wykraczające poza specjalizację danej instytucji i wpisujące się w potrzeby, wynikające ze zróżnicowanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, m.in.:

- dysfunkcji wzroku,
- dysfunkcji słuchu,
- zaburzeń ze spektrum autyzmu (ASD),
- potrzeby komunikacji wspomagającej i alternatywnej (AAC),
- trudności w zachowaniu i funkcjonowaniu społecznym,
- zaburzeń psychicznych,
- niepełnosprawności ruchowej,
- niepełnosprawności intelektualnej.

W trakcie działań projektowych przygotowane zostaną:

- programy szkoleniowe;
- zestawy materiałów szkoleniowych;

- propozycje form i metod pracy odnoszące się do powyższych obszarów.

Po zakończeniu pilotażu założenia opisane w Modelu SCWEW zostaną poddane weryfikacji, wnioski z działań pilotażowych będą podlegały analizie ekspertów, a jej kluczowym elementem stanie się ocena uzyskanych efektów w kontekście wstępnych założeń pilotażowych.

Działania poszczególnych SCWEW będą monitorowane pod kątem zbieżności z opracowanym Modelem SCWEW, co przyczyni się do jego weryfikacji i wypracowania ostatecznych rekomendacji. Po zakończeniu realizacji projektów powstanie ostateczny Model SCWEW i sformułowana zostanie propozycja zapisów prawnych związanych z tworzeniem, funkcjonowaniem, a także finansowaniem specjalistycznych centrów. W celu zapewnienia jakości prowadzonego w SCWEW wsparcia planowane jest także opracowanie zasad akredytacji i rozwiązań prawnych w tym zakresie.

Powołanie SCWEW (w działaniach pilotażowych) krok po kroku

Etap wstępny – przygotowanie wniosku grantowego

Organ prowadzący (OP) SCWEW:

1. Dokonuje analizy stanu edukacji włączającej w powiecie.
2. Informuje przedszkola/szkoły na swoim terenie o zamiarze przystąpienia do projektu grantowego.
3. Dokonuje rozeznania zasobów przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych pod kątem pełnienia roli SCWEW.
4. Dokonuje wstępnej analizy potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych zaproszonych do udziału w projekcie grantowym.
5. Współpracuje z PPP, PDN w zakresie przygotowania wstępnej diagnozy/analizy potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz określenia zasad przyszłej współpracy.
6. Uzyskuje opinię rady pedagogicznej przedszkola specjalnego/szkoły specjalnej/placówki specjalnej dotyczącą powierzenia roli i zadań SCWEW.

7. Wskazuje przedszkole specjalne/szkołę specjalną/placówkę specjalną do pełnienia roli SCWEW.
8. Proponuje lidera SCWEW – osobę odpowiedzialną za koordynację działań i realizację projektu grantowego.
9. Zaprasza przedszkola i szkoły ogólnodostępne do współpracy ze SCWEW (w pilotażu min. 5 szkół ogólnodostępnych).
10. Przygotowuje zakres wsparcia dla szkół ogólnodostępnych obejmujący:
 - wyniki wstępnej analizy potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych;
 - plan wsparcia adekwatny do rozpoznanych potrzeb – wykaz form i metod pracy SCWEW;
 - informację o instytucjach współpracujących w ramach realizacji projektu;
 - wykaz planowanych form szkoleniowych dla kadry biorącej udział w projekcie;
 - propozycję zakupu sprzętu specjalistycznego i pomocy dydaktycznych, zgodnych z rozpoznanymi potrzebami;
 - plan monitorowania działań projektu grantowego;
 - budżet projektu.

Przedszkole specjalne/szkoła specjalna/placówka specjalna deklaruująca udział w projekcie grantowym jako SCWEW:

- Dokonuje wstępnej analizy swoich zasobów i potrzeb w kontekście realizacji działań wspierających przedszkola i szkoły ogólnodostępne wdrażające edukację włączającą.
- W wyniku posiedzenia rady pedagogicznej opiniuje swój udział w projekcie grantowym jako SCWEW.

Przedszkole/szkoła ogólnodostępna deklaruująca udział w projekcie grantowym:

- Przyjmuje zaproszenie do udziału w projekcie.
- Dokonuje wstępnej analizy potrzeb, wskazując obszary wymagające wsparcia podczas wdrażania edukacji włączającej.

- W wyniku posiedzenia rady pedagogicznej opiniuje swój udział w projekcie grantowym jako odbiorcy działań SCWEW.

Etap⁹⁰ realizacji: rozpoznanie potrzeb i możliwości w zakresie edukacji włączającej w obszarze działania SCWEW, planowanie działań i realizacja wsparcia, monitorowanie i ewaluacja

Organ prowadzący (OP) SCWEW:

- Informuje przedszkole specjalne/szkołę specjalną/placówkę specjalną o przyznaniu grantu na realizację zadań SCWEW.
- Informuje organy prowadzące przedszkola i szkoły ogólnodostępne o przyznaniu grantu.
- Podpisuje porozumienia z organami prowadzącymi przedszkola i szkoły ogólnodostępne biorącymi udział w projekcie oraz umowy o współpracy SCWEW ze szkołami ogólnodostępnymi.
- Powiadamia organ nadzoru pedagogicznego o zaplanowanych działaniach projektowych.
- Formalnie powołuje SCWEW; powołuje zespół SCWEW, w tym koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW.
- Określa zasady organizacyjne działania SCWEW.
- Zapewnia obsługę i koordynowanie działań projektu.
- Organizuje etapowe monitorowanie działań w ramach zadań grantobiorcy i przygotowywanie raportów.

SCWEW:

- Dokonuje pogłębionej analizy swoich zasobów i potrzeb w kontekście zdiagnozowanych potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, z którymi podejmie współpracę.

⁹⁰ Wykaz etapów działań w zakresie utworzenia i funkcjonowania SCWEW w projekcie pilotażowym stanowi załącznik do dokumentacji w konkursie grantowym.

- Kadra i lider biorą udział w szkoleniach – przygotowanie lidera i kadry SCWEW do realizacji zadań SCWEW.
- Lider SCWEW jest uczestnikiem sieci współpracy i samokształcenia.
- Lider z zespołem SCWEW realizuje zadanie wdrożeniowe: pogłębiona analiza zasobów i potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych i przygotowanie ostatecznej wersji planu działań wspierających dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.
- Dokonuje zakupu sprzętu specjalistycznego i pomocy dydaktycznych (część I).
- Uruchamia wypożyczalnię.
- Realizuje wsparcie zgodnie z przyjętym zakresem i harmonogramem.

Faza I:

- szkolenia rad pedagogicznych w zakresie rozumienia edukacji włączającej, w tym działania SCWEW, zgodnie z przyjętym planem;
- konsultacje eksperckie w zakresie specyfiki pracy z dziećmi/uczniemi w zidentyfikowanych obszarach wsparcia;
- instruktaże dotyczące wykorzystania sprzętu specjalistycznego;
- konsultacje w zakresie pracy z rodzicami;
- obserwacje wspierające/superwizje edukacyjne;
- wypożyczanie podręczników, pomocy dydaktycznych, sprzętu specjalistycznego i materiałów edukacyjnych.

Faza II:

- konsultacje eksperckie w zakresie specyfiki pracy z dziećmi/uczniemi w zidentyfikowanych obszarach wsparcia ;
- instruktaże dotyczące wykorzystania sprzętu specjalistycznego;
- zajęcia/lekcje otwarte prezentujące formy i metody pracy z dziećmi/uczniemi, wspierające ich rozwój;
- konsultacje w zakresie pracy z rodzicami;
- obserwacje wspierające/superwizje edukacyjne;

- działania doradczo-szkoleniowe w zakresie podnoszenia kompetencji pracowników przedszkoli/szkół związanych z działaniami interwencyjnymi;
- konferencja prezentująca działania SCWEW w regionie;
- zaplanowanie i prowadzenie co najmniej jednej sieci współpracy i samokształcenia;
- zakup sprzętu specjalistycznego i pomocy dydaktycznych (część II);
- wypożyczanie pomocy dydaktycznych, sprzętu specjalistycznego i materiałów edukacyjnych.

Faza III:

- szkolenia rady pedagogicznej w zakresie wdrażania założeń teoretycznych i praktycznych edukacji włączającej, w tym działania SCWEW;
- konsultacje eksperckie w zakresie specyfiki pracy z dziećmi/uczniemi w zidentyfikowanych obszarach wsparcia;
- obserwacje wspierające/superwizje edukacyjne;
- konferencja prezentująca działania SCWEW w regionie;
- zaplanowanie i prowadzenie co najmniej jednej sieci współpracy i samokształcenia;
- opracowanie co najmniej dwóch publikacji elektronicznych prezentujących formy i metody pracy nauczycieli w grupach/klasach zróżnicowanych;
- wypożyczanie pomocy dydaktycznych, sprzętu specjalistycznego i materiałów edukacyjnych;
- etapowe monitorowanie realizacji projektu grantowego, w tym zapewnienie jej zgodności z harmonogramem realizacji projektu i wydatkowania środków finansowych.

Przedszkole i szkoła ogólnodostępna:

- Dokonuje diagnozy potrzeb, wskazując obszary wymagające wsparcia przez SCWEW.
- Informuje uczestników o uzyskaniu grantu.
- Wskazuje koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW.
- Przygotowuje koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW do realizacji zadań merytorycznych w przedszkolu, szkole ogólnodostępnej – szkolenia.

- Realizuje działania włączające w szkole.
- Bierze udział w procesie bieżącego monitorowania realizowanych działań.
- Bierze udział w procesie ewaluacji działań wspierających.

III.1. Monitorowanie i ewaluacja

Monitorowanie i ewaluacja funkcjonowania SCWEW mają na celu zbieranie i analizowanie informacji dotyczących przebiegu realizacji działań zaplanowanych w ramach projektu. Obejmą one zespoły SCWEW i szkoły ogólnodostępne, biorące udział w pilotażu. Definicję ewaluacji przyjęto za Zbigniewem Gasiem i Wiesławem Poleszakiem: „pojęcie ewaluacja oznacza systematyczne gromadzenie informacji na temat przeprowadzonych działań, w celu wykorzystania ich do modyfikacji i podwyższania skuteczności przyszłych działań. Wyróżniamy trzy rodzaje ewaluacji: ewaluację celów – czyli sprawdzanie, czy zaplanowane w programie cele zostały osiągnięte w zamierzonym czasie i przy wykorzystaniu zaplanowanych sposobów i środków; ewaluację wyników – czyli sprawdzanie wszystkich potencjalnych korzyści (takich jak np. przyrost wiedzy, rozwój umiejętności i kompetencji, zmiany w postawach, zachowaniu i stylu życia), jakie odniosły osoby poddawane działaniom, lub poniesionych strat; oraz ewaluację procesu – czyli analizę programu działań, które umożliwiły lub utrudniły osiągnięcie celów i uzyskanie konkretnych wyników”⁹¹.

Zachowanie ciągłości procesowej, polegającej na określeniu ram czasowych i wskazaniu obszarów podlegających systematycznej weryfikacji, umożliwi obserwację zmian będących efektem realizowanego przez SCWEW wsparcia na rzecz szkół ogólnodostępnych i w założeniu pozwoli na modyfikowanie przyjętych działań, w których nadrzędną rolę pełni poprawa jakości edukacji włączającej. Monitorowanie i ewaluacja zgodnie z przyjętym założeniem ma służyć efektywnemu realizowaniu wsparcia oraz osiąganiu efektów zaplanowanych w Modelu funkcjonowania SCWEW.

⁹¹ Z. B. Gaś, W. Poleszak, (2017), *Opracowujemy i ewaluujemy program wychowawczo-profilaktyczny szkoły*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, s. 32, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=13927> [online, dostęp dn. 5.03.2021].

Obszary

Monitorowanie i ewaluacja działań SCWEW – zgodnie z procedurą PRE-POST – w kontekście:

- modelu funkcjonowania SCWEW;
- wniosku grantowego;
- zapewnienia wysokiej jakości edukacji włączającej.

Narzędzia

Opracowanie pakietu narzędziowego i jego weryfikacja, a także przygotowanie wykazu rekomendowanych narzędzi do wykorzystania w procesie monitorowania i ewaluacji funkcjonowania SCWEW.

Rezultat

Przygotowanie raportu i rekomendacji do zmian w przepisach prawa.

III.2. Zadania i kompetencje pracowników SCWEW

Zespół SCWEW stanowić będą nauczyciele i specjaliści zatrudnieni w przedszkolu specjalnym/szkole specjalnej/placówce specjalnej oraz nauczyciele i specjaliści zatrudniani w (miarę potrzeb) do realizacji celów SCWEW, a także inne osoby pełniące funkcje wynikające z przewidzianych w projekcie zadań, w tym koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW w przedszkolu lub szkole ogólnodostępnej.

Skład osobowy zespołu SCWEW może ulegać zmianie w zależności od zidentyfikowanych potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Osoby zatrudnione do realizacji zadań projektowych wynikających z roli SCWEW będą otrzymywały dodatkowe wynagrodzenie. W ramach realizacji projektu pilotażowego zakłada się utworzenie następujących funkcji (stanowisk pracy):

- lidera SCWEW;
- eksperta ds. edukacji włączającej;
- eksperta ds. technologii wspomagających;
- eksperta ds. informacji i ewaluacji;

- nauczycieli z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej i/lub resocjalizacji i/lub socjoterapii;
- specjalistów;
- koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW.

Poszczególne funkcje pełnione przez kadrę są powiązane z określonymi zadaniami, które w ramach swoich kompetencji będzie realizować zespół SCWEW, wspierając przedszkola i szkoły ogólnodostępne w procesie wdrażania i praktycznej realizacji założeń edukacji włączającej.

Lider SCWEW

Lider zostanie wskazany przez organ prowadzący i będzie koordynował realizację zadań projektowych SCWEW. Grantobiorca powoła osoby pełniące inne funkcje, wymienione w strukturze SCWEW.

Osoba na tym stanowisku powinna mieć co najmniej 3 lata stażu w obszarze zarządzania oświatą i kształcenia specjalnego oraz powinna być zatrudniona w szkole/placówce, w której powstaje SCWEW. Cechować ją muszą wysokie standardy etyczne i moralne, posiadać powinna kompetencje dotyczące przywództwa w grupie oraz z zakresu komunikacji, nawiązywania kontaktów interpersonalnych, budowania dobrych relacji w zespole i zjednywania sobie ludzi. Kreowanie pomysłów i rozwiązań oraz otwartość, umiejętność oceny i akceptacji propozycji działań innych osób będą również pożądane. Liderowi SCWEW w realizacji zadań projektowych pomogą umiejętności zarządzania zmianą, podejmowania decyzji, wyznaczania celów działań, tworzenia nowej struktury i warunków do wdrażania zaplanowanych rozwiązań, elastyczność, odporność na stres i niepowodzenia.

Rolą lidera będzie zapewnienie odpowiednich warunków do realizacji wsparcia przedszkoli/szkół poprzez dobór specjalistów, nauczycieli i ekspertów, budowanie klimatu służącego współpracy i dzieleniu się wiedzą między przedszkolem specjalnym/szkołą specjalną/placówką specjalną a przedszkolami i szkołami ogólnodostępnymi.

Do zadań lidera SCWEW należeć będzie:

- koordynowanie pracy SCWEW;
- merytoryczny wybór kadry do realizacji zadań SCWEW;
- inicjowanie i koordynowanie współpracy ze szkołami i przedszkolami ogólnodostępnymi;
- wspieranie kadry kierowniczej szkół i przedszkoli ogólnodostępnych w realizacji zadań projektowych;
- kierowanie zespołem specjalistów, nauczycieli i ekspertów oraz inspirowanie ich do działania;
- koordynowanie procesu ewaluacji zadań SCWEW;
- realizacja zadań wynikających ze współpracy z Centrum Koordynującym;
- współpraca z liderami innych SCWEW w zakresie zadań realizowanych w projekcie;
- współpraca z organem prowadzącym w zakresie zatrudniania/organizacji pracy osób realizujących zadania SCWEW;
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny;
- współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób ze zróżnicowanymi potrzebami oraz ich rodzin;
- organizacja wizyt studyjnych oraz innych form wymiany wiedzy i doświadczeń (dobre praktyki);
- uczestniczenie w szkoleniach dotyczących realizacji zadań projektowych/grantowych SCWEW;
- współpraca z PFRON.

Ekspert ds. edukacji włączającej

Osoba na tym stanowisku powinna posiadać wiedzę i umiejętności w zakresie kształcenia specjalnego, organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz znać założenia edukacji włączającej i sposoby realizacji tych założeń w praktyce. Pożądanymi kompetencjami będą także: otwartość na zmianę w edukacji, dążenie do samorozwoju zawodowego, poszukiwanie nowych pomysłów i rozwiązań, efektywne prowadzenie szkoleń, dzielenie się

wiedzą z nauczycielami przedszkola specjalnego/szkoły specjalnej/placówki specjalnej i szkół ogólnodostępnych. W realizacji zadań SCWEW ekspertowi pomocna będzie elastyczność w pracy i umiejętność współpracy w zespole, znajomość zasad funkcjonowania, organizacji pracy i procedur postępowania innych podmiotów działających lokalnie na rzecz dziecka, a także umiejętność podejmowania działań we współpracy z podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny. Oczekiwane będzie doświadczenie zawodowe: 3 lata stażu pracy w szkole/placówce specjalnej.

Rolą eksperta ds. edukacji włączającej będzie udział w procesie budowania klimatu sprzyjającego rozwojowi edukacji włączającej w środowisku lokalnym.

Do zadań eksperta ds. edukacji włączającej należeć będą:

- opracowanie strategii komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej pomiędzy SCWEW a przedszkolami i szkołami ogólnodostępnymi;
- inicjowanie i podejmowanie działań mających na celu popularyzację idei edukacji włączającej w środowisku lokalnym;
- współpraca z przedszkolami i szkołami ogólnodostępnymi w zakresie rozpoznawania potrzeb i możliwości dzieci/uczniów;
- wspieranie nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w planowaniu i organizacji procesu wychowania i kształcenia, dobór adekwatnych metod i form pracy z dziećmi/uczniami w zróżnicowanej grupie/klasie oraz z ich rodzicami;
- organizowanie sieci współpracy i samokształcenia, wymiana doświadczeń i dzielenie się wiedzą z nauczycielami, specjalistami, ekspertami przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych i przedszkoli i szkół ogólnodostępnych;
- współpraca w zakresie zadań realizowanych w projekcie z kadrą SCWEW oraz koordynatorami ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW z przedszkoli i szkół ogólnodostępnych;
- współpraca z Centrum Koordynującym (CK) w zakresie zadań realizowanych w projekcie;

- współpraca z partnerami SCWEW, w szczególności z innymi przedszkolami/szkołami/placówkami specjalnymi, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, kuratorium oświaty, placówkami doskonalenia nauczycieli, uczelniami, bibliotekami pedagogicznymi;
- współpraca z podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny;
- uczestniczenie w szkoleniach dotyczących realizacji zadań projektowych/grantowych SCWEW.

Ekspert ds. technologii wspomagających

Osoba wykonująca zadania na tym stanowisku musi posiadać wiedzę o potrzebach i możliwościach uczniów z dysfunkcją wzroku, słuchu, ruchu, z trudnościami w komunikowaniu się oraz o sprzęcie, który może wspomagać tych uczniów w funkcjonowaniu w życiu codziennym, w środowisku szkolnym, w społeczeństwie. Ekspert powinien posiadać umiejętności nawiązywania relacji i komunikowania się z uczniami, rodzicami/opiekunami, nauczycielami i specjalistami oraz przetwarzania informacji. Niezbędna w wykonywaniu zadań eksperta będzie znajomość dostępnych sprzętów/urządzeń, wiedza o ich użytkowaniu, eksploatacji oraz umiejętność doboru sprzętu czy urządzeń odpowiednich dla uczniów ze względu na ich potrzeby. Wymagane będą kompetencje w zakresie przeprowadzania instruktaży dotyczących obsługi oraz wykorzystania sprzętu. Oczekiwana też będzie gotowość do współpracy nie tylko z osobami realizującymi zadania SCWEW, ale także z innymi podmiotami działającymi lokalnie na rzecz dziecka i rodziny. Ekspert ds. technologii wspomagających powinien posiadać dodatkowe kompetencje w zakresie doboru pomocy dydaktycznych dla uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności/trudności – wskazane będzie poszerzenie wiedzy i umiejętności z zakresu metodyki pracy dydaktycznej.

Rolą eksperta ds. technologii wspomagających będzie zorganizowanie wypożyczalni sprzętu specjalistycznego, pomocy dydaktycznych, które ułatwią funkcjonowanie dzieciom/uczniom w przedszkolu i szkole w grupie/klasie zróżnicowanej, a także pomoc w zaplanowaniu

i przygotowaniu odpowiednich warunków dostępności oraz doborze odpowiedniego sprzętu i pomocy do pracy.

Do zadań eksperta ds. technologii wspomagających należeć będzie:

- zorganizowanie i prowadzenie w SCWEW wypożyczalni sprzętu specjalistycznego, podręczników, materiałów edukacyjnych i pomocy dydaktycznych zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami przedszkoli i szkół ogólnodostępnych;
- zbieranie i aktualizowanie informacji o zapotrzebowaniu na sprzęt specjalistyczny dla dzieci/uczniów ze szkół ogólnodostępnych;
- organizowanie i przeprowadzanie instruktaży oraz pokazów obsługi sprzętu i możliwości jego wykorzystania w procesie nauczania-uczenia się przez dzieci/uczniów, ich rodziców, nauczycieli i specjalistów;
- wypożyczanie sprzętu i urządzeń dedykowanych dzieciom/uczniom;
- współpraca z nauczycielami i specjalistami z przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie rozpoznawania potrzeb i możliwości dzieci/uczniów korzystających ze spersonalizowanego sprzętu, urządzeń lub pomocy dydaktycznych;
- wspieranie nauczycieli w wykorzystaniu sprzętu spersonalizowanego i pomocy dydaktycznych w organizacji pracy w grupie/klasie zróżnicowanej;
- współpraca z Centrum Koordynującym (CK), ekspertami ds. technologii wspomagających z innych SCWEW i podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny w celu wymiany informacji o sprzęcie, możliwościach jego pozyskania i eksploatacji;
- dbanie o stan techniczny i serwisowanie sprzętu;
- uczestniczenie w szkoleniach dotyczących realizacji zadań projektowych/grantowych SCWEW.

Ekspert ds. informacji i ewaluacji

Osoba na tym stanowisku powinna posiadać kompetencje w obszarze komunikowania się i przekazywania informacji, analizowania procesów i wyciągania wniosków. Cenna będzie umiejętność redagowania krótkich tekstów oraz opracowywania materiałów szkoleniowych

dla nauczycieli. Powinna posiadać wiedzę i umiejętności w zakresie gromadzenia, przetwarzania informacji, monitorowania oraz ewaluowania przedsięwzięć. Pomocne w realizacji zadań będą też umiejętność nawiązywania kontaktów interpersonalnych, samodzielność i odpowiedzialność oraz kreatywność w poszukiwaniu sojuszników edukacji włączającej i promocji działań SCWEW. Istotna będzie także znajomość instytucji i podmiotów udzielających wsparcia rodzinie i dziecku w środowisku lokalnym.

Rolą eksperta ds. informacji i ewaluacji będzie kreowanie wizerunku oraz upowszechnianie informacji o podejmowanych działaniach i ich rezultatach w obszarze edukacji włączającej.

Do zadań eksperta należeć będzie:

- budowanie wizerunku SCWEW w środowisku lokalnym i ogólnopolskim, w tym upowszechnianie wiedzy o działaniach SCWEW;
- monitorowanie bieżącej realizacji działań SCWEW na rzecz przedszkoli i szkół ogólnodostępnych;
- zbieranie informacji, gromadzenie i przetwarzanie dokumentacji realizowanych przez SCWEW zadań;
- monitorowanie bieżących zadań SCWEW;
- uczestniczenie w organizacji szkoleń i sieci wsparcia, w wymianie doświadczeń oraz dzieleniu się wiedzą między nauczycielami, specjalistami, ekspertami przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych i ogólnodostępnych;
- współpraca ze środowiskiem edukacyjnym podczas realizacji wspólnych przedsięwzięć;
- koordynowanie opracowywania materiałów informacyjnych i szkoleniowych;
- przetwarzanie i dostarczanie informacji o działaniach SCWEW poprzez zarządzanie stroną internetową, profilem na portalach społecznościach, kontakt mailowy z placówkami itp.;
- monitorowanie przestrzegania przepisów dotyczących ochrony danych osobowych (RODO).

Koordinator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW

Dla prawidłowej realizacji zadań SCWEW konieczne jest powołanie w każdym przedszkolu ogólnodostępnym i w każdej ze szkół ogólnodostępnych koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW. Powinien on posiadać wiedzę i umiejętności w zakresie kształcenia specjalnego, organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz znać założenia edukacji włączającej i sposoby realizacji tych założeń w praktyce. Pożądane w realizacji jego zadań będą: umiejętności lidera, otwartość na zmianę w edukacji, dążenie do podnoszenia kompetencji zawodowych, poszukiwanie nowych pomysłów i rozwiązań, analizowanie potrzeb przedszkola/szkoły oraz zdolność dzielenia się wiedzą z innymi. W realizacji zadań koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW pomocna będzie elastyczność i umiejętność współpracy w zespole, znajomość zasad funkcjonowania, organizacji pracy oraz procedur postępowania podmiotów działających lokalnie na rzecz dziecka. Oczekiwane będzie doświadczenie zawodowe eksperta: 3 lata stażu pracy w przedszkolu/szkole ogólnodostępnych.

Rolą koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW będzie gromadzenie informacji o potrzebach przedszkola/szkoły, uczestniczenie w planowaniu i organizacji działań wspierających kadrę w procesie wdrażania edukacji włączającej.

Do zadań koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW należeć będzie:

- popularyzowanie idei edukacji włączającej w przedszkolu/szkole i środowisku (np. udział w szkoleniach rad pedagogicznych);
- gromadzenie i analiza informacji o potrzebach przedszkola/szkoły ogólnodostępnych w zakresie wsparcia w obszarze włączania (diagnozowanie potrzeb);
- współudział w planowaniu form i zasady współpracy ze SCWEW;
- opracowywanie harmonogramu działań w przedszkolu/szkole ogólnodostępnych we współpracy z kadrą szkoły i SCWEW;
- promowanie działań wspierających kadrę przedszkola/szkoły w doskonaleniu metod i form pracy w zespole nauczycieli, z grupą/klasą zróżnicowaną, z rodzicami;
- koordynowanie w szkole działań zaplanowanych we współpracy ze SCWEW;

- uczestniczenie w szkoleniach dotyczących realizacji zadań projektowych/grantowych SCWEW.

Nauczyciele z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej i/lub resocjalizacji i/lub socjoterapii

W tej grupie pracowników SCWEW uwzględniono nauczycieli wychowania przedszkolnego, nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, nauczycieli przedmiotu z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej i/lub resocjalizacji i/lub socjoterapii. Dobór i zatrudnianie nauczyciela zależą będzie od potrzeb szkół ogólnodostępnych i planowanego rodzaju, obszaru oraz form wsparcia nauczycieli tych szkół. Do realizacji zadań mogą zostać zaangażowane osoby posiadające doświadczenie w pracy z uczniami niesłyszącymi i słabosłyszącymi, niewidomymi i słabowidzącymi, z niepełnosprawnością intelektualną, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, niedostosowanymi społecznie lub zagrożonymi niedostosowaniem społecznym, uczniami z niepełnosprawnością ruchową (np. z mózgowym porażeniem dziecięcym) i chorobami przewlekłymi, z uczniami z afazją, mutyzmem, korzystającymi z metod komunikacji wspomagającej i alternatywnej, a także inni – zależnie od potrzeb.

Nauczyciele realizujący zadania SCWEW powinni posiadać wiedzę i doświadczenie w zakresie kształcenia przedmiotowego, kształcenia specjalnego oraz umiejętności organizacyjne, planowania zajęć i pracy z grupą. Dodatkowym atutem będzie znajomość problematyki edukacji włączającej, organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole. Ich zadaniem będzie dążenie do rozwiązywania problemów w obszarze nauczania uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, poszukiwanie skutecznych form i metod pracy, prowadzenie autoewaluacji działań. Powinna ich cechować otwartość na potrzeby dzieci/uczniów, gotowość do dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami, prowadzenia zajęć/lekcji otwartych, szkoleń, a także inicjowania i wdrażania nowych rozwiązań w procesie kształcenia i wychowania. Jednocześnie powinny to być osoby samodzielne i odpowiedzialne w realizowaniu zadań. Ważne będą ich umiejętności komunikacyjne, które wykorzystają do przekazywania informacji, nawiązywania kontaktów interpersonalnych, rozwiązywania trudnych sytuacji w relacji z dziećmi, uczniami i dorosłymi.

Rolą nauczycieli realizujących zadania SCWEW będzie wspomaganie nauczycieli poszczególnych przedmiotów z przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w organizacji procesu nauczania w grupie/klasie zróżnicowanej, dla każdego etapu edukacyjnego.

Do zadań nauczyciela należeć będzie:

- wspieranie nauczycieli przedszkola ogólnodostępnego/szkoły ogólnodostępnej w pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, zgodnie ze zidentyfikowanymi potrzebami;
- demonstrowanie praktyczne metod i form pracy w grupie/klasie zróżnicowanej;
- prowadzenie modelowych zajęć/lekcji otwartych w przedszkolu/szkole ogólnodostępnej lub SCWEW;
- udzielanie konsultacji indywidualnych i grupowych dla nauczycieli;
- wspieranie nauczycieli w zakresie właściwego doboru podręczników, przygotowania programów i adaptacji materiałów odpowiednich do potrzeb uczniów, wykorzystania pomocy dydaktycznych w zróżnicowanej klasie;
- prowadzenie szkoleń oraz sieci współpracy i samokształcenia;
- uczestniczenie w szkoleniach dotyczących realizacji zadań projektowych/grantowych SCWEW.

Specjaliści SCWEW

Specjalistą SCWEW może zostać psycholog, pedagog, pedagog specjalny, również w zakresie resocjalizacji, logopeda, neurologopeda, terapeuta pedagogiczny, socjoterapeuta, doradca zawodowy, specjalista w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju. Dobór i zatrudnianie specjalistów zależeć będzie od potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz planowanego rodzaju wsparcia nauczycieli w obszarze pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi (w tym z uczniami niesłyszącymi i słabosłyszącymi; niewidomymi i słabowidzącymi, z niepełnosprawnością intelektualną, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, niedostosowanymi społecznie lub zagrożonymi niedostosowaniem społecznym, korzystającymi z metod komunikacji wspomagającej

i alternatywnej, dziećmi/uczniami z niepełnosprawnością ruchową – np. z afazją, z mózgowym porażeniem dziecięcym).

Specjaliści SCWEW powinni posiadać kwalifikacje w zakresie kształcenia specjalnego, edukacji włączającej, organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Wymagane będą: umiejętności organizacyjne, planowanie zajęć i praca z grupą, prowadzenie autoewaluacji pracy. Warto, aby specjaliści cechowali się otwartością, chęcią dzielenia się wiedzą i doświadczeniem, samodzielnością i odpowiedzialnością w realizowaniu zadań. Dążenie do podnoszenia lub uzupełniania kompetencji będzie oczekiwaną wartością w ich rozwoju zawodowym. Pożądane będą także: umiejętność nawiązywania kontaktów interpersonalnych, prowadzenie otwartych zajęć specjalistycznych, inicjowanie i wdrażanie nowych rozwiązań do praktyki oraz współpraca w zespole na rzecz edukacji włączającej. Dodatkowym atutem specjalistów będzie doświadczenie w prowadzeniu szkoleń oraz umiejętności negocjacyjne.

Rolą specjalistów realizujących zadania SCWEW będzie wspomaganie kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz rodziców w organizacji procesu kształcenia dzieci/uczniów w grupie/klasie zróżnicowanej odpowiednio do ich potrzeb i możliwości na każdym etapie edukacyjnym.

Do zadań specjalisty należeć będzie:

- wspieranie nauczycieli przedszkola/szkoły ogólnodostępnych w pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, zgodnie ze zidentyfikowanymi potrzebami;
- prowadzenie modelowych zajęć, np. rewalidacyjnych, z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej itd.;
- demonstrowanie technik i metod pracy odpowiednich do pracy indywidualnej oraz w grupie zróżnicowanej;
- udzielanie konsultacji indywidualnych i grupowych dla pracowników przedszkoli/szkół ogólnodostępnych;

- wspieranie nauczycieli w zakresie właściwego doboru podręczników, przygotowania programów i adaptacji materiałów odpowiednich do potrzeb dzieci/uczniów, doboru i obsługi specjalistycznego sprzętu oraz wykorzystania pomocy dydaktycznych w zróżnicowanej grupie/klasie, doboru odpowiednich technik i narzędzi w zakresie edukacji zdalnej;
- prowadzenie szkoleń specjalistycznych oraz sieci współpracy i samokształcenia;
- uczestniczenie w szkoleniach dotyczących realizacji zadań projektowych/grantowych SCWEW.

III.3. Centrum Koordynujące (CK)

Celem działania Centrum Koordynującego (CK), funkcjonującego w Ośrodku Rozwoju Edukacji, będzie zapewnienie wysokiej jakości pracy SCWEW na terenie kraju i wymiany dobrych praktyk oraz stałego podnoszenia kompetencji kadr systemu oświaty, w szczególności w zakresie edukacji włączającej.

CK będzie mogło pełnić funkcję koordynacyjną i wspierającą pracę SCWEW, będzie również wspierać realizację edukacji włączającej w praktyce.

Zadaniem CK będzie przede wszystkim wspieranie i koordynowanie działań prowadzonych w trakcie pilotażu i pracy nowo powstałych SCWEW, a także udział w monitorowaniu i ewaluacji. Umożliwi to podnoszenie jakości edukacji włączającej oraz weryfikację Modelu SCWEW.

Do zadań CK w szczególności należeć będą:

1. Wsparcie merytoryczne w zakresie przygotowania liderów i kadry SCWEW poprzez:
 - udział w realizacji form doskonalenia zgodnie z programami szkoleń, z wykorzystaniem pakietów szkoleniowych zawierających scenariusze oraz materiały dla lidera i kadry SCWEW,
 - udział w sieci współpracy i samokształcenia dla liderów SCWEW,

- bieżące konsultacje z ekspertami realizującymi zadania SCWEW, a także znawcami problematyki, np. uczelniami, MEiN, ORE.
2. Udział w procesie monitorowania i ewaluacji pracy poszczególnych SCWEW.
 3. Zaangażowanie merytoryczne w przygotowywanie szkoleń uzupełniających, zgodnych z potrzebami zgłoszonymi przez liderów SCWEW oraz prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia dla kadry SCWEW.
 4. Wsparcie merytoryczne SCWEW w trakcie udzielania pomocy przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym w pracy z grupą/klasą dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, w tym doboru form wsparcia związanych z edukacją zdalną.

Proponuje się udział CK m.in. w takich procesach jak:

- opracowywanie raportów z realizacji pilotażu, w tym formułowanie wniosków, służących weryfikacji Modelu SCWEW oraz planowanie trwałości projektu;
- udzielanie wsparcia merytorycznego w zakresie wykorzystania wyników pilotażu do planowania działań ORE;
- uwzględnianie zadań CK w planach pracy komórek organizacyjnych ORE, w szczególności wykorzystanie produktów projektu w zakresie wsparcia kadr przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych, a także podnoszenia ich kompetencji.

Po zakończeniu pilotażu CK będzie koordynowało następujące działania:

- monitorowanie działania SCWEW;
- współpraca w zakresie prac badawczych, związanych z wdrażaniem edukacji włączającej;
- przygotowanie propozycji programów szkoleniowych dla kadr systemu oświaty, w tym SCWEW;
- prowadzenie konsultacji eksperckich w zakresie szeroko pojętej edukacji włączającej;
- opracowanie materiałów merytorycznych – m.in. wspierających pracę nauczycieli, specjalistów czy kandydatów do zawodu nauczycielskiego – służących wspomaganiu

przedszkoli/szkół w pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.

Docelowo działania CK będą mogły obejmować także:

- zbieranie informacji dotyczących potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego kadr SCWEW i organizowanie na ich podstawie form doskonalenia dla kadry SCWEW, we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli i uczelniami;
- zbieranie i udostępnianie informacji dotyczących wyposażenia SCWEW w sprzęt specjalistyczny i materiały dydaktyczne, z uwzględnieniem zróżnicowanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych;
- współpracę z placówkami/instytucjami/organizacjami realizującymi zadania w zakresie wspierania edukacji włączającej w Polsce oraz innych krajach w celu wymiany doświadczeń i dobrych praktyk służących podnoszeniu jakości działań;
- opracowywanie we współpracy z partnerami zasad dostosowywania materiałów edukacyjnych oraz koordynowanie realizacji zadań w tym zakresie przez lokalne SCWEW.

Ostateczny kształt organizacyjny CK zostanie ustalony w trakcie realizacji projektu, z uwzględnieniem wniosków z pilotażowego wdrożenia Modelu SCWEW, a także propozycji przygotowanych przez ekspertów oraz zespół projektu.

III.4. Proponowany sposób funkcjonowania wypożyczalni sprzętu specjalistycznego

Jednym z zadań SCWEW będzie zapewnienie wsparcia rzeczowego, niezbędnego do zaspokojenia potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych. Udzielanie pomocy tego typu stanowi nowe rozwiązanie organizacyjne. Istotne jest przyjęcie zasady, że SCWEW wykorzystywać będzie zasoby sprzętu specjalistycznego przedszkola specjalnego/szkoły specjalnej/placówki specjalnej, ale także będzie miało możliwość poszerzania tych zasobów poprzez zakup niezbędnego wyposażenia i sprzętu specjalistycznego ze środków projektu grantowego.

W każdym SCWEW będzie działać wypożyczalnia sprzętu specjalistycznego. Odpowiedni, adekwatny do potrzeb i możliwości dziecka/ucznia sprzęt warunkuje jego aktywny i pełny udział w procesie kształcenia. Sprzęt ma służyć również niwelowaniu barier związanych z komunikowaniem się oraz nabywaniem w szkole podstawowych umiejętności, takich jak: pisanie, czytanie, rachowanie, aktywny udział w zajęciach, korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych, uczestnictwo w życiu klasowym i społecznym.

SCWEW ma oferować wsparcie w zakresie doradztwa podczas doboru sprzętu, instruktażu dotyczącego korzystania z danego urządzenia, wypożyczania go oraz organizowania szkoleń na temat jego obsługi. Sprzęt należący do SCWEW będzie w miarę możliwości różnorodny i pochodzący od kilku producentów. W SCWEW będzie prowadzona baza z aktualnymi informacjami dotyczącymi dostępnych na rynku pomocy adresowanych do dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami.

Celem wypożyczalni będzie wsparcie przedszkola/szkoły ogólnodostępnych w pracy z grupą/klasą zróżnicowaną poprzez pełne włączenie każdego dziecka/ucznia w proces kształcenia. Może się to odbywać m.in. poprzez dobór i wykorzystanie specjalistycznego sprzętu zgodnie z potrzebami i możliwościami danego dziecka/ucznia.

Wypożyczalnia umożliwi sprawdzenie funkcjonalności danego rozwiązania w procesie dydaktycznym w kontekście potrzeb konkretnego dziecka/ucznia w przedszkolu/szkole ogólnodostępnych. Tym samym przewidziano czasowe testowe wypożyczenie i wykorzystanie sprzętu specjalistycznego w przedszkolu/szkole ogólnodostępnych oraz w domu dziecka/ucznia/słuchacza.

W SCWEW przewidziane jest zatrudnienie specjalisty ds. technologii wspomagających, który będzie koordynował pracę wypożyczalni oraz ściśle współpracował ze specjalistami, nauczycielami, rodzicami i dzieckiem/ucniem w zakresie doboru i obsługi sprzętu.

W szkoleniach, instruktażach i doborze sprzętu ekspert ds. technologii wspomagających może być wspierany przez zespół specjalistów, w zależności od potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, w tym od indywidualnych potrzeb danego dziecka/ucznia.

Sprzęt specjalistyczny będzie dostępny w SCWEW w dwóch wariantach:

- wariant podstawowy (koszyk 1): sprzęt uniwersalny odnoszący się do potrzeb przedszkola/szkoły ogólnodostępnej, dziecka/ucznia;
- wariant poszerzony (koszyk 2): sprzęt wyspecjalizowany odnoszący się do potrzeb przedszkola/szkoły ogólnodostępnej, dziecka/ucznia.

Propozycja zawartości koszyka 1 obejmuje:

- komputery przenośne (notebooki, MacBooki) z oprogramowaniem Windows (dostępna funkcja lupy);
- tablety z oprogramowaniem iOS i Android;
- dyktafony;
- pomoce optyczne – kilka sztuk lup różnego rodzaju o różnej mocy powiększenia, np. lupa z rączką, lupa z wmontowanym światłem, lupa składana;
- sztalugę drewnianą do podniesienia czytanego tekstu;
- naklejki/oznaczenia dotykowe;
- latarkę;
- lampkę biurkową;
- odtwarzacze/czytniki książek;
- powiększalniki przenośne;
- podkładki przedramienne;
- stoliki profilowane z wcięciem i regulacją wysokości blatu;
- alternatywne klawiatury;
- naklejki na klawiaturę z powiększoną czcionką;
- przenośne skanery A4;
- pętle indukcyjne;
- systemy Roger i FM wspomagające słyszenie;
- urządzenia i programy do automatycznej transkrypcji wypowiedzi.

Propozycja zawartości koszyka 2:

- komputery ze specjalistycznym programem udźwiękawiającym Window-Eyes i Jaws;

- komputery ze specjalistycznym programem powiększającym ZoomText i SuperNovaMagnifier;
- komputery ze specjalistycznym programem BoardMaker with Speaking Dynamically Pro;
- komputery ze specjalistycznym oprogramowaniem Grid i eye trackerami;
- tablety ze specjalistycznym oprogramowaniem Mówik;
- komunikatory głosowe;
- notesy/notatniki brajlowskie (Braille Sense, Kajetek);
- odtwarzacze dźwięku, np. BookSense, iPod, VoiceDream Reader;
- linijki brajlowskie;
- switchy;
- pionizatory;
- big bagy;
- kliny;
- materace;
- schodołazy;
- specjalistyczne pomoce dydaktyczne do wychowania językowego i nauczania języka polskiego z zastosowaniem poszczególnych metod dostosowanych do zróżnicowanych potrzeb uczniów z uszkodzeniami narządu słuchu.

Wypożyczenie wypożyczalni może się różnić w poszczególnych SCWEW, w zależności od zidentyfikowanych potrzeb, jednak powinno opierać się na sprzęcie uniwersalnym oraz specjalistycznym.

SCWEW musi zapewnić bazę lokalową do realizacji swoich zadań, w tym odpowiednie pomieszczenie, które spełnia wymogi bhp i gwarantuje zabezpieczenie sprzętu przed zniszczeniem i/lub uszkodzeniem. Pomieszczenie, które będzie pełniło rolę wypożyczalni, musi posiadać przynajmniej jedno okno, mieć dobrą wentylację i odpowiednią wilgotność.

W danym pomieszczeniu musi zostać zapewniona odpowiednia przestrzeń umożliwiająca dokonywanie doboru sprzętu, instruktażu i udzielanie konsultacji, a także próbn

dostosowanie stanowiska pracy do potrzeb i możliwości dziecka/ucznia/słuchacza. Wskazane jest, aby pomieszczenie miało odpowiednią akustykę (brak pogłosu, optymalne wyciszenie dźwięków dochodzących z zewnątrz) i zapewniało optymalną drogę komunikacyjną. Lokal musi być dostępny architektonicznie.

Środki finansowe przewidziane na zakup sprzętu specjalistycznego stanowią maksymalnie 10% wnioskowanej kwoty grantu związanego z utworzeniem SCWEW. Środki te mogą zostać przeznaczone na zakup sprzętu bazowego (koszyk 1) i/lub wyspecjalizowanego (koszyk 2), odnoszącego się do potrzeb przedszkola/szkoły ogólnodostępnej oraz konkretnego dziecka/ucznia. Szczegółowe zasady przyznawania wydatkowania i rozliczania środków na zakup sprzętu określa *Regulamin konkursu grantowego SCWEW*.

Zakupy sprzętu są realizowane na podstawie rozpoznania zapotrzebowania na sprzęt specjalistyczny w przedszkolach/szkołach ogólnodostępnych biorących udział w projekcie. Pierwotna analiza zapotrzebowania może nastąpić na podstawie przykładowego arkusza wstępnej diagnozy przedszkola/szkoły ogólnodostępnej (Załącznik nr 3).

Dobór sprzętu odbywa się w ścisłej współpracy pomiędzy SCWEW a przedszkolem/szkołą ogólnodostępnymi: z ramienia SCWEW dokonuje go ekspert ds. technologii wspomagających, specjalista z zakresu danej niepełnosprawności/zaburzenia; ze strony przedszkola/szkoły ogólnodostępnych – koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW oraz przedstawiciel kadry pedagogicznej pracujący z danym dzieckiem/ucniem (np. nauczyciel, wychowawca, pedagog szkolny itd.). Wskazany jest udział rodzica dziecka/ucznia w spotkaniu mającym na celu dobór sprzętu. W efekcie koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW przygotowuje wniosek o wypożyczenie sprzętu specjalistycznego.

Wniosek powinien zawierać:

- a) nazwę i adres szkoły;
- b) opis funkcjonowania dzieci/uczniów w grupie/klasie, wraz ze wskazaniem trudności w efektywnym uczestniczeniu w zajęciach, które mogą zostać

znielowane za pomocą sprzętu specjalistycznego wykorzystywanego przez dzieci/uczniów;

- c) nazwę i model sprzętu, o który ubiega się przedszkole/szkoła, i szacowany koszt;
- d) informację, dla kogo będzie przeznaczony sprzęt (np. klasa, etap edukacji);
- e) informację o innych potrzebach wynikających z opisu funkcjonowania dzieci/uczniów (np. szkolenia, instruktaże dla nauczycieli, pracowników szkoły);
- f) załącznik w postaci rekomendacji i opinii ekspertów/specjalistów zatrudnionych w SCWEW.

Rozeznanie potrzeb następuje na podstawie wniosku przedszkola ogólnodostępnego/szkoły ogólnodostępnej wraz z opisem funkcjonowania dzieci/uczniów przedstawiającym sposoby niwelowania trudności poprzez wykorzystanie specjalistycznego sprzętu (Załącznik nr 4). Każdy koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW w przedszkolu/szkole ogólnodostępnych zbiera informacje na terenie tego przedszkola/szkoły. Informacje przekazywane są do eksperta ds. technologii wspomagających zatrudnionego w SCWEW. Zakup sprzętu wymaga także pozytywnej opinii zespołu SCWEW, który podejmuje decyzje po analizie wniosków i zakresu wsparcia.

Rekomenduje się rozpatrywanie wniosków nie rzadziej niż co 3 miesiące przez zespół SCWEW w składzie: lider, ekspert ds. edukacji włączającej, ekspert ds. technologii wspomagających, ekspert ds. informacji i ewaluacji.

Koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW zostaje powiadomiony o decyzji dotyczącej wypożyczenia sprzętu nie dłużej niż 7 dni od dnia rozpatrzenia wniosków. Sprzęt musi być zakupiony przez organ prowadzący w terminie umożliwiającym udzielenie wsparcia przedszkolu/szkole ogólnodostępnej. Sprzęt specjalistyczny wypożyczany jest maksymalnie na rok szkolny z możliwością ponownego wypożyczenia. W razie potrzeby sprzęt zwracany jest do SCWEW w celu przeprowadzenia przeglądu technicznego i konserwacji lub naprawy.

Odpowiedzialność za sprzęt

Udostępnienie sprzętu przedszkolu/szkole dziecka/ucznia odbywa się na podstawie umowy.

W wypożyczalni prowadzony jest rejestr sprzętu wypożyczonego i będącego na stanie.

Rejestr zawiera co najmniej następujące informacje:

- nazwa sprzętu,
- numer katalogowy sprzętu,
- nazwa i adres przedszkola/szkoły wnioskujących,
- adnotacja, dla kogo sprzęt został udostępniony: imię i nazwisko ucznia/słuchacza (bądź uczniów/słuchaczy),
- dane kontaktowe opiekunów,
- data wypożyczenia sprzętu,
- data zwrotu,
- opis stanu technicznego.

Oprócz rejestru w SCWEW będą przechowywane umowy z przedstawicielem przedszkola/szkoły ogólnodostępnych. Dla każdego sprzętu powstanie karta katalogowa zawierająca informacje o datach udostępnienia sprzętu, przeglądach technicznych itp., za którą odpowiada ekspert ds. technologii wspomagających.

Sprzęt po zakończeniu udziału w pilotażu

Po zakończeniu pilotażu Modelu SCWEW wypożyczalnia powinna dalej prowadzić działania na rzecz przedszkoli/szkół ogólnodostępnych i środowiska lokalnego. Szczegółowe zasady dotyczące obowiązków SCWEW związanych z zasadami udostępniania, przechowywania sprzętu i jego amortyzacją w okresie zachowania trwałości projektu zostaną określone w *Regulaminie konkursu grantowego*.

Zakończenie

Opracowany w Ośrodku Rozwoju Edukacji Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) to propozycja rozwiązania systemowego dotyczącego doskonalenia jakości edukacji. Przyjęta w Modelu SCWEW definicja edukacji włączającej, rozumianej jako „systemowe, wielowymiarowe i wielokierunkowe podejście do edukacji nastawione na dostosowanie wymagań edukacyjnych, warunków nauki i organizacji kształcenia do potrzeb i możliwości każdego ucznia jako pełnoprawnego uczestnika procesu kształcenia, którego celem jest zwiększanie szans edukacyjnych wszystkich osób uczących się poprzez zapewnienie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału, tak by w przyszłości umożliwić im pełnię rozwoju osobistego na miarę ich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne”⁹², jasno wskazuje na konieczność stworzenia bazy obejmującej swym zasięgiem zarówno zasoby merytoryczne, jak i rzeczowe, których użycie będzie wzmacniało działania podejmowane przez nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych. Wsparcie dotyczy działań edukacyjnych i wychowawczych oraz związaną z tym konieczność projektowania procesu edukacyjnego dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami w zakresie nabywania wiedzy, umiejętności i kształtowania postaw.

Warunkiem urzeczywistnienia proponowanych w Modelu SCWEW rozwiązań jest przede wszystkim wyposażenie osób wchodzących w skład zespołu SCWEW w kompetencje pozwalające im wspierać nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych w sposób oparty na wzajemnym szacunku, zrozumieniu i przyjęciu wspólnych celów działania oraz na poszukiwaniu dostępnych rozwiązań na zasadach współdziałania i partnerstwa. Nie jest to zadanie łatwe, gdyż specyfika pracy w przedszkolach/szkółach ogólnodostępnych i specjalnych jest różna. Odnosi się zarówno do założeń o charakterze ogólnym, np. zróżnicowania tempa pracy, jak i szczegółowym, np. odpowiedniego dostosowania materiałów dydaktycznych, tak by uwzględniały indywidualne potrzeby każdego dziecka/ucznia. Istotą przedsięwzięcia jest otwartość na transfer wiedzy zachodzący w obu kierunkach, a także zrozumienie tego, że nie wszystkie rozwiązania specjalistyczne będą

⁹² [Strona internetowa MEiN](#) [dostęp dn. 6.03.2020].

możliwe do wdrożenia w warunkach grupy/klasy zróżnicowanej. Konieczna będzie zatem gotowość do wspólnego poszukiwania możliwych rozwiązań i dialog pomiędzy wszystkimi uczestnikami procesu uczenia się.

Celem zespołu ekspertów opracowujących Model SCWEW była próba stworzenia ram organizacyjnych przestrzeni edukacyjnej, w której:

- możliwy będzie transfer wiedzy, pomysłów, zasobów;
- prowadzona działalność będzie zmierzać do pełnej optymalizacji rozwoju wszystkich dzieci/uczniów w przedszkolu/szkole ogólnodostępnej tak, by wszystkie strony były zaangażowane w ten proces – w tym przede wszystkim uczniowie, nauczyciele, rodzice;
- podejmowane decyzje oparte będą na specjalistycznej wiedzy i doświadczeniu oraz stanowić będą możliwie najlepsze wsparcie.

Zawarte w Modelu SCWEW ramy są propozycją uzyskania wielowymiarowego wsparcia we włączaniu dzieci/uczniów w nurt edukacji dla wszystkich (dla każdego) oraz do aktywnego i satysfakcjonującego życia w społeczeństwie.

W związku z powyższym:

- czas pilotażu został podzielony na etapy (rozpoznania potrzeb i możliwości w zakresie edukacji włączającej bezpośrednio w środowisku uczestników projektu grantowego, planowania i realizacji wsparcia, monitorowania i ewaluacji);
- określone zostały zadania organu prowadzącego dotyczące powołania i organizacji SCWEW;
- opracowane zostały kryteria, jakie powinno spełniać przedszkole specjalne/szkoła specjalna/placówka specjalna, by mogło być w nich utworzone SCWEW;
- omówione zostały korzyści organów prowadzących z realizacji Modelu SCWEW;
- omówione zostały najważniejsze obszary działalności SCWEW, jego rola i zadania;
- zaplanowane zostały szczegółowe szkolenia dla kadry SCWEW;
- przewidziane zostało zaangażowanie we współpracę ze SCWEW różnych podmiotów, takich jak: organy prowadzące przedszkola/szkoły, poradnie psychologiczno-

pedagogiczne, placówki doskonalenia nauczycieli, biblioteki pedagogiczne, uczelnie, kuratoria oświaty, instytucje działające na rzecz dziecka i rodziny, pracodawcy, organizacje pozarządowe;

- szczegółowo omówione zostały kompetencje i zadania pracowników SCWEW;
- zaproponowane zostało utworzenie wypożyczalni sprzętu specjalistycznego;
- omówione zostało powstanie Centrum Koordynującego (CK), które funkcjonować będzie w ORE, a jego celem będzie m.in. zapewnienie wysokiej jakości pracy SCWEW.

Wszystkie propozycje, a w szczególności powołanie CK, mają stanowić wsparcie dla przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych, które zdecydują się na utworzenie SCWEW, a tym samym przyjmą na siebie ważne wyzwanie praktycznego realizowania założeń edukacji włączającej, której nadrzędnym celem jest stworzenie **przedszkola/szkoły różnych możliwości i równych szans**.

Bibliografia

Bąbka J., (2019), *Wspieranie społecznej inkluzji osób z niepełnosprawnością intelektualną – na przykładzie zakładu aktywności zawodowej*, „Dyskursy Młodych Andragogów”, nr 20/2019.

Bobrowski K., Pisarska A., Ostaszewski K., Okulicz-Kozaryn K., (2012), *Znaczenie kultury i klimatu szkoły dla wyników nauczania oraz spostrzeganego przez nauczycieli nasilenia zachowań problemowych wśród uczniów*, „Edukacja”, nr 4(120).

Chrzanowska I., (2019a), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

Chrzanowska I., (2019b), *Nauczyciele o szansach i barierach edukacji włączającej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Czarnecki K.M., (2000), [Psychologiczne teorie rozwoju człowieka a realizm jego życia psychicznego: szkic teoretyczny](#), „Nauczyciel i Szkoła” nr 2 (9), s. 23–31 [online, dostęp dn. 7.01.2020].

[Definicja edukacji włączającej na stronie Ministerstwa Edukacji i Nauki](#) [online, dostęp dn. 8.01.2020].

Domagała-Zyśk E., (2019), [Kształcenie nauczycieli w kontekście edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – przegląd badań](#), Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej [online, dostęp dn. 20.01.2020].

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, (2019), [Wsparcie podnoszenia jakości edukacji włączającej. Rekomendacje i działania priorytetowe \(wersja polska\)](#) [online, dostęp dn. 10.02.2020].

Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami, (2012), [Profil nauczyciela edukacji włączającej](#), Odense, Dania: Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami [online, dostęp dn. 20.01.2020].

Fundacja Małopolska Izba Samorządowa, (b.r.), [Model funkcjonowania LOWE \(Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji\) w drugim etapie ich rozwoju w latach 2019–2023](#) [online, dostęp dn. 7.10.2019].

Gajdzica Z., (2019), *Zasady organizacji kształcenia w edukacjach inkluzyjnych uczniów z niepełnosprawnością*, „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, nr 33/2019.

Gaś Z. B, Poleszak W., *Opracowujemy i ewaluujemy program wychowawczo-profilaktyczny szkoły*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=13927> [online, dostęp dn. 5.03.2021].

Głodkowska J., (2017), *Dydaktyka specjalna. Od wzorca do interpretacji*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Głodkowska J., (2010), *Dydaktyka specjalna w przygotowaniu do kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

Jachimczak B., Małachowska G., (2019), *Włączająca edukacja przedszkolna – założenia teoretyczne a perspektywa praktyczna Przedszkola Miejskiego nr 152 w Łodzi*, „Edukacja”, nr 2(149).

Jachimczak B., (2018), *Kształcenie nauczycieli dla edukacji włączającej*, „Studia Edukacyjne”, nr 48/2018.

Janiszewska-Nieścioruk Z., Zaorska M., (2014), *Prowłączające zmiany w systemie polskiej edukacji – nowe możliwości, ograniczenia i wyzwania*, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, nr 4/2014.

Kaziemierska I., Lachowicz I., Piotrowska L., (2013), [Idea organizacji uczącej się. Kluczowe założenia](#), Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 20.01.2020].

Krakowiak K., Borowicz A., Dłużniewska A., Głodzik B., Kołodziejczyk R., Krawiec M., (2016), [Wskazówki dla autorów i wydawców podręczników szkolnych dotyczące sposobu opracowania tekstów dostosowanych do rozwoju językowego uczniów oraz minimalne standardy dostępności treści podręczników szkolnych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi \(w tym z niepełnosprawnościami, z trudnościami w uczeniu się lub komunikowaniu\)](#) [online, dostęp dn. 8.08.2020].

Krakowiak K. (red.), (2017), [Diagnoza specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży](#), Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 8.08.2020].

Kubala-Kulpińska A., (2018), [Superwizja w edukacji. Czy to możliwe?](#), „Głos Pedagogiczny”, nr 100/2018 [online, dostęp dn. 18.06.2020].

Materiał dotyczący edukacji w szkole: <http://www.superwizjawszkole.pl/>

Materiały dotyczące projektu „Szkoła dla innowatora”, materiały online: <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/> (dostęp: 16.03.2021).

Mazurkiewicz G. (red.), (2012), *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Najwyższa Izba Kontroli, (2017), *Raport. Wspieranie kształcenia specjalnego uczniów z niepełnosprawnościami w ogólnodostępnych szkołach i przedszkolach*, Kielce: Najwyższa Izba Kontroli, Delegatura w Kielcach.

Niemiec J., (2002), *Kreatorzy – ochrona – wychowanie – kształcenie – uwarunkowania*, [w:] Karpińska A. (red.), *Kreatorzy edukacyjnego dialogu*, Białystok: Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie.

Ostaszewski K., (2012), [Pojęcie klimatu szkoły w badaniach zachowań ryzykownych młodzieży](#), „Edukacja”, nr 4(120), s. 22–38 [online, dostęp dn. 22.01.2020].

Ośrodek Rozwoju Edukacji, (2016), [Model szkoły ćwiczeń](#) [online, dostęp dn. 4.10.2019].

Ośrodek Rozwoju Edukacji, (2015), [Nowy system wspomagania szkół](#) [online, dostęp dn. 4.10.2019].

Pawlicki A., (2014), [Wiem, co przeżywam](#) [online, dostęp dn. 7.01.2020].

Przewłocka J., (2015), *Klimat szkoły i jego znaczenie dla funkcjonowania uczniów w szkole. Raport o stanie badań*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, s. 3.

Szkoła dla innowatora. Kształtowanie kompetencji proinnowacyjnych (2018) [online:<https://www.gov.pl/attachment/edd23c3b-ccab-405a-835b-5fad096cc4d3>, dostęp: 16.03.2021]

Szumski G., (2019), *Zróżnicowane grupy uczniów – jakie problemy?*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

Szumski G., Firkowska-Mankiewicz A. (współprac.), (2010), *Wokół edukacji włączającej. Efekty kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w klasach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych*, Warszawa: Wydawnictwo APS.

Ślusarczyk Cz., (2013), *Projektowanie uniwersalne jako sposób na tworzenie warunków do edukacji włączającej w szkołach wyższych*, „E-mentor”, nr 5/2013 [także online, dostęp dn. 2.07.2020].

Townsend A., (2012), *Nauczyciele jako „przewodnicy w uczeniu się”*, [w:] Mazurkiewicz G. (red.). dz.cyt.

Zientecka L., (2017), [Dane z Departamentu Współpracy z Samorządem Terytorialnym Ministerstwa Edukacji Narodowej; Raport Najwyższej Izby Kontroli, Wspieranie kształcenia specjalnego uczniów z niepełnosprawnościami w ogólnodostępnych szkołach i przedszkolach](#), Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli, s. 7, [online, dostęp dn. 3.06.2019].

Zientecka L., (2019) *Finansowanie zadań oświatowych w edukacji włączającej*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Załączniki

Załącznik nr 1

Wykaz powiatów z uwzględnieniem liczby placówek typu MOW, MOS i SOSW, przedszkoli i szkół specjalnych zlokalizowanych na ich terenie. Dane na podstawie SIO za rok szkolny 2019/2020

Województwo	Powiat	Młodzie- żowe ośrodki socjoterapii	Młodzie- żowe ośrodki wychowa wcze	Specjalne ośrodki szkolno- wychowa- wcze	Łączna liczba ośrodków (MOW, MOS, SOSW)	Przedszkola i szkoły specjalne ⁹³
dolnośląskie	bolesławiecki	0	1	0	1	4
	dzierżoniowski	0	0	2	2	8
	głogowski	0	0	1	1	5
	górowski	0	0	1	1	3
	jaworski	0	1	1	2	7
	jeleniogórski	0	1	0	1	5

⁹³ Przedszkola i szkoły specjalne nie działające w strukturze placówek specjalnych.

	kamiennogórski	0	0	0	0	3
	kłodzki	1	0	2	3	20
	legnicki	0	0	0	0	2
	lubański	1	1	1	3	4
	łubiński	0	0	1	1	6
	lwówecki	1	1	1	3	7
	milicki	0	0	1	1	5
	oleśnicki	0	0	2	2	8
	oławski	1	1	0	2	6
	polkowicki	0	0	0	0	0
	strzeliński	1	0	1	2	6
	średzki	0	0	1	1	4

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	świdnicki	1	2	0	3	15
	trzebnicki	0	0	1	1	6
	wałbrzyski	1	0	1	2	5
	wołowski	1	2	0	3	6
	wrocławski	0	1	2	3	9
	ząbkowicki	0	0	1	1	6
	zgorzelecki	1	0	1	2	4
	złotoryjski	0	0	2	2	6
	Jelenia Góra	1	0	1	2	5
	Legnica	0	0	1	1	5
	Wrocław	1	2	6	9	45
	Wałbrzych	1	1	0	2	8

kujawsko- pomorskie	aleksandrowski	0	0	0	0	6
	brodnicki	0	0	0	0	3
	bydgoski	0	0	0	0	3
	chełmiński	0	0	1	1	4
	golubsko- dobrzyński	0	0	1	1	6
	grudziądzki	0	0	0	0	0
	inowrocławski	0	1	0	1	7
	lipnowski	0	0	0	0	3
	mogileński	1	2	2	5	12
	nakielski	0	1	0	1	12
	radziejowski	0	0	1	1	3

	rypiński	0	0	0	0	4
	sępoleński	0	0	0	0	2
	świecki	0	0	1	1	9
	toruński	0	0	0	0	3
	tucholski	0	0	1	1	4
	wąbrzeski	0	0	1	1	3
	włocławski	0	0	0	0	0
	żniński	0	0	0	0	3
	Bydgoszcz	0	0	3	3	25
	Grudziądz	0	0	2	2	8
	Toruń	0	0	1	1	9
	Włocławek	0	1	0	1	7

lubelskie	bialski	0	0	2	2	5
	biłgorajski	0	0	0	0	3
	chełmski	0	0	2	2	6
	hrubieszowski	0	0	1	1	4
	janowski	0	0	0	0	0
	krasnostawski	0	0	1	1	5
	kraśnicki	0	0	1	1	7
	lubartowski	1	0	1	2	4
	lubelski	0	0	2	2	6
	łęczyński	0	1	0	1	2
	łukowski	0	0	2	2	5
	opolski	0	0	1	1	6

	parczewski	0	0	0	0	0
	puławski	2	1	2	5	14
	radzyński	0	0	1	1	4
	rycki	0	0	1	1	1
	świdnicki	0	0	2	2	5
	tomaszowski	0	0	1	1	5
	włodawski	0	0	1	1	4
	zamojski	0	0	0	0	1
	Biała Podlaska	0	0	0	0	5
	Chełm	0	0	1	1	8
	Lublin	1	0	4	5	21
	Zamość	0	0	1	1	7

lubuskie	gorzowski	0	0	1	1	4
	krośnieński	0	0	1	1	5
	międzyrzecki	0	0	1	1	4
	nowosolski	0	0	1	1	4
	słubicki	1	0	1	2	4
	strzelecko-drezdenecki	0	0	1	1	3
	sulęciński	0	0	1	1	2
	świebodziński	0	0	1	1	4
	zielonogórski	2	1	1	4	9
	żagański	0	0	2	2	4
	żarski	0	0	2	2	7

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	wschowski	0	0	1	1	4
	Gorzów Wielkopolski	0	0	0	0	9
	Zielona Góra	0	0	0	0	4
łódzkie	bełchatowski	1	0	1	2	4
	kutnowski	1	0	2	3	9
	łaski	0	0	1	1	5
	łęczycki	1	0	2	3	10
	łowicki	1	0	1	2	5
	łódzki wschodni	0	0	1	1	2
	opoczyński	0	0	1	1	4
	pabianicki	0	0	0	0	5

	pajęczański	0	0	1	1	3
	piotrkowski	0	0	0	0	0
	poddębicki	0	0	0	0	1
	radomszczański	0	0	1	1	4
	rawski	1	0	1	2	4
	sieradzki	0	0	1	1	7
	skierniewicki	0	0	0	0	0
	tomaszowski	0	0	1	1	3
	wieluński	0	0	1	1	5
	wieruszowski	0	0	0	0	1
	zduńskowolski	0	0	0	0	6
	zgierski	1	0	1	2	16

	brzeziński	0	0	0	0	2
	Łódź	6	1	5	12	65
	Piotrków Trybunalski	0	0	1	1	6
	Skierniewice	0	0	1	1	3
małopolskie	bocheński	0	0	1	1	5
	brzeski	1	0	1	2	8
	chrzanowski	0	0	1	1	5
	dąbrowski	0	0	0	0	3
	gorlicki	0	0	2	2	8
	krakowski	0	1	1	2	9
	limanowski	0	1	1	2	5

	miechowski	0	0	1	1	4
	myślenicki	0	0	1	1	3
	nowosądecki	0	0	0	0	0
	nowotarski	0	0	2	2	19
	olkuski	0	0	0	0	3
	oświęcimski	0	0	1	1	3
	proszowicki	0	0	0	0	0
	suski	0	0	1	1	2
	tarnowski	0	0	2	2	6
	tatrzański	0	0	0	0	2
	wadowicki	0	0	2	2	6
	wielicki	0	0	0	0	2

	Kraków	2	2	9	13	64
	Nowy Sącz	0	0	1	1	4
	Tarnów	1	0	1	2	19
mazowieckie	białobrzegi	0	0	0	0	3
	ciechanowski	1	1	1	3	8
	garwoliński	1	2	2	5	15
	gostyniński	0	0	1	1	5
	grodziski	0	0	0	0	4
	grójecki	0	0	2	2	10
	kozienicki	0	0	1	1	2
	legionowski	0	0	0	0	5
	lipski	1	0	1	2	5

	łosicki	0	1	1	2	5
	makowski	0	0	1	1	4
	miński	0	1	0	1	10
	mławski	0	0	1	1	4
	nowodworski	0	0	0	0	2
	ostrolęcki	0	0	1	1	3
	ostrowski	0	0	1	1	5
	otwocki	1	0	2	3	21
	piaseczyński	1	0	2	3	15
	płocki	0	0	0	0	3
	płoński	0	0	2	2	8
	pruszkowski	0	0	2	2	6

	przasnyski	0	0	1	1	6
	przysuski	1	5	2	8	17
	pułtuski	0	0	1	1	3
	radomski	0	1	0	1	5
	siedlecki	0	2	1	3	8
	sierpecki	0	0	1	1	4
	sochaczewski	0	1	0	1	4
	sokołowski	0	0	0	0	3
	szydłowiecki	0	0	0	0	5
	warszawski zachodni	1	0	2	3	17
	węgrowski	0	1	1	2	6

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	wołomiński	1	0	0	1	8
	wyszkowski	0	0	1	1	7
	zwoleński	0	0	0	0	0
	żuromiński	0	0	0	0	4
	żyrardowski	0	0	1	1	5
	Ostrołęka	0	0	1	1	9
	Płock	0	0	2	2	6
	Radom	2	0	3	5	19
	Siedlce	0	0	1	1	4
	Warszawa	7	4	6	17	96
opolskie	brzeski	0	0	1	1	5
	głubczycki	0	0	1	1	2

	kędzierzyńsko-kozielski	0	0	0	0	8
	kluczborski	0	0	1	1	4
	krapkowicki	0	0	0	0	2
	namysłowski	0	2	0	2	5
	nyski	1	1	1	3	6
	oleski	1	1	2	4	10
	opolski	0	1	0	1	8
	prudnicki	0	0	2	2	6
	strzelecki	0	1	1	2	12
	Opole	0	0	0	0	7
podkarpackie	bieszczadzki	0	0	1	1	3

	brzozowski	0	0	1	1	3
	dębicki	0	0	0	0	5
	jarosławski	0	0	1	1	6
	jasielski	0	0	1	1	5
	kolbuszowski	0	0	0	0	3
	krośnieński	0	0	1	1	7
	leżajski	0	0	1	1	4
	lubaczowski	0	1	1	2	4
	łańcucki	0	1	0	1	3
	mielecki	0	0	1	1	7
	niżański	0	0	1	1	2
	przemyski	0	0	0	0	0

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	przeworski	0	0	0	0	1
	ropczycko-sędziszowski	0	0	1	1	5
	rzeszowski	0	0	1	1	3
	sanocki	0	0	1	1	3
	stalowowolski	0	0	0	0	3
	strzyżowski	0	0	2	2	7
	tarnobrzegi	0	0	1	1	3
	leski	0	0	1	1	3
	Krosno	0	0	1	1	5
	Przemyśl	1	0	3	4	14
	Rzeszów	1	0	0	1	12

	Tarnobrzeg	0	0	0	0	2
podlaskie	augustowski	0	3	0	3	6
	białostocki	0	0	0	0	0
	bielski	0	0	0	0	3
	grajewski	0	0	0	0	3
	hajnowski	0	0	1	1	4
	kolneński	0	0	0	0	0
	łomżyński	0	0	0	0	0
	moniecki	1	1	0	2	4
	sejneński	0	0	0	0	0
	siemiatycki	0	0	0	0	3
	sokólski	1	1	1	3	7

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	suwalski	0	0	0	0	0
	wysokomazowiecki	0	0	0	0	1
	zambrowski	0	0	1	1	3
	Białystok	0	0	1	1	24
	Łomża	0	0	0	0	6
	Suwałki	0	0	1	1	7
śląskie	będziński	0	0	1	1	8
	bielski	0	1	0	1	5
	cieszyński	0	0	1	1	10
	częstochowski	0	0	1	1	2
	gliwicki	0	0	0	0	5

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	kłobucki	0	1	0	1	2
	lubliniecki	0	1	1	2	9
	mikołowski	0	0	0	0	8
	myszkowski	0	0	0	0	1
	pszczyński	0	0	0	0	5
	raciborski	0	2	1	3	11
	rybnicki	0	0	0	0	2
	tarnogórski	1	3	3	7	20
	bieruńsko- lędziński	0	0	0	0	0
	wodzisławski	0	0	1	1	3
	zawierciański	0	0	0	0	3

	żywiecki	0	0	1	1	4
	Bielsko-Biała	1	0	1	2	13
	Bytom	0	0	0	0	6
	Chorzów	0	0	1	1	9
	Częstochowa	0	0	2	2	26
	Dąbrowa Górnica	0	0	1	1	5
	Gliwice	1	0	0	1	8
	Jastrzębie-Zdrój	0	0	0	0	8
	Jaworzno	0	0	1	1	3
	Katowice	0	0	0	0	21
	Mysłowice	0	0	0	0	3

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	Piekary Śląskie	0	0	0	0	2
	Ruda Śląska	0	0	0	0	5
	Rybnik	0	0	1	1	8
	Siemianowice Śląskie	0	0	0	0	3
	Sosnowiec	0	0	0	0	4
	Świętochłowice	0	0	0	0	3
	Tychy	0	0	0	0	6
	Zabrze	0	0	0	0	13
	Żory	0	0	0	0	5
świętokrzyskie	buski	0	0	2	2	10
	jędrzejowski	1	1	1	3	6

	kazimierski	0	0	1	1	4
	kielecki	0	2	0	2	7
	konecki	0	1	1	2	7
	opatowski	0	0	4	4	10
	ostrowiecki	2	1	1	4	10
	pińczowski	0	0	2	2	8
	sandomierski	0	1	0	1	9
	skarżyski	1	1	2	4	13
	starachowicki	1	0	1	2	5
	staszowski	0	0	0	0	1
	włoszczowski	0	0	0	0	2
	Kielce	0	1	2	3	19

warmińsko-mazurskie	bartoszycki	0	0	0	0	3
	braniewski	0	0	1	1	3
	działdowski	0	0	0	0	1
	elbląski	0	1	0	1	2
	ełcki	0	0	1	1	5
	giżycki	1	0	1	2	7
	iławski	0	0	2	2	7
	kętrzyński	0	0	1	1	4
	lidzbarski	0	1	1	2	5
	mrągowski	0	0	0	0	4
	nidzicki	0	0	1	1	4
	nowomiejski	0	0	0	0	1

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	olecki	0	0	1	1	7
	olsztyński	0	0	2	2	6
	ostródzki	0	0	3	3	12
	piski	0	0	1	1	3
	szczycieński	0	0	1	1	7
	gołdapski	0	0	1	1	3
	węgorzewski	0	0	1	1	3
	Elbląg	0	0	2	2	8
	Olsztyn	1	0	2	3	24
wielkopolskie	chodzieski	1	0	0	1	4
	czarnkowsko-trzcianecki	1	0	0	1	6

	gnieźnieński	1	0	3	4	11
	gostyński	0	0	0	0	4
	grodziski	0	0	0	0	0
	jarociński	1	1	0	2	6
	kaliski	0	0	0	0	2
	kępiński	0	0	0	0	2
	kolski	0	0	1	1	3
	koniński	0	0	1	1	5
	kościański	0	0	0	0	3
	krotoszyński	0	1	2	3	9
	leszczyński	0	0	1	1	11
	międzychodzki	0	0	1	1	4

	nowotomyski	0	0	1	1	3
	obornicki	0	0	0	0	2
	ostrowski	0	0	0	0	3
	ostrzeszowski	0	0	1	1	4
	pilski	1	1	1	3	11
	pleszewski	0	0	0	0	3
	poznański	0	0	2	2	10
	rawicki	0	0	0	0	3
	słupecki	0	0	1	1	4
	szamotulski	0	0	0	0	2
	średzki	0	0	0	0	2
	śremski	0	0	0	0	2

	turecki	0	0	1	1	3
	wągrowiecki	1	1	1	3	8
	wolsztyński	0	0	0	0	3
	wrzesiński	0	0	0	0	4
	złotowski	2	1	1	4	5
	Kalisz	0	1	2	3	9
	Konin	0	0	1	1	5
	Leszno	0	0	0	0	5
	Poznań	0	0	2	2	49
zachodniopomorskie	białogardzki	0	1	0	1	6
	choszczeński	0	0	2	2	6
	drawski	0	2	1	3	16

	goleniowski	0	0	1	1	6
	gryficki	1	1	0	2	4
	gryfiński	0	0	1	1	5
	kamieński	0	0	1	1	5
	kołobrzeski	0	0	1	1	5
	koszaliński	0	1	1	2	3
	myśliborski	1	1	1	3	9
	policki	0	1	2	3	10
	pyrzycki	1	0	1	2	6
	sławieński	0	0	1	1	4
	stargardzki	1	0	0	1	3
	szczecinecki	0	0	1	1	4

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

	świdwiński	0	1	1	2	7
	wątecki	0	0	0	0	2
	łobeski	0	0	0	0	2
	Koszalin	0	0	1	1	7
	Szczecin	3	1	4	8	27
	Świnoujście	0	0	1	1	5
pomorskie	bytowski	0	0	2	2	6
	chojnicki	0	0	0	0	6
	człuchowski	1	1	1	3	7
	gdański	0	0	0	0	2
	kartuski	1	0	2	3	8
	kościerski	0	0	1	1	4

	kwidzyński	0	1	1	2	7
	łęborski	0	0	1	1	5
	malborski	0	1	1	2	5
	nowodworski	0	0	1	1	4
	pucki	0	0	1	1	3
	słupski	1	0	1	2	3
	starogardzki	0	0	1	1	6
	tczewski	0	0	2	2	6
	wejherowski	0	0	2	2	13
	sztumski	0	0	2	2	6
	Gdańsk	0	0	1	1	22
	Gdynia	0	0	2	2	11

	Słupsk	0	0	1	1	4
	Sopot	0	0	0	0	5

Załącznik nr 2

Liczba placówek specjalnych w Polsce z uwzględnieniem podziału na województwa. Dane na podstawie SIO za rok szkolny 2019/2020.

MŁODZIEŻOWE OŚRODKI WYCHOWAWCZE

LICZBA MOW:

19 – 9

8 – 7

6 – 5

4 – 2

1 – 1

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

SPECJALNE OŚRODKI SZKOLNO-WYCHOWAWCZE

LICZBA SOSW:

45 – 28

26 – 23

21 – 21

20 – 17

14 – 5

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Załącznik nr 3

Przykładowy arkusz wstępnej diagnozy przedszkola/szkoły ogólnodostępnej

I. Informacje ogólne

Nazwa przedszkola/szkoły:

Dane kontaktowe:

Typ szkoły (zaznaczyć właściwy krzyżykiem):

- ☐ wychowanie przedszkolne
- ☐ szkoła podstawowa
- ☐ liceum ogólnokształcące
- ☐ technikum
- ☐ szkoła branżowa I stopnia
- ☐ szkoła branżowa II stopnia
- ☐ szkoła policealna
- ☐ szkoła dla dorosłych

Liczba dzieci/uczniów/słuchaczy ogółem:

Liczba nauczycieli ogółem:

Liczba nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej zatrudnionych w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych:

Liczba specjalistów, w tym:

- pedagog:, wymiar etatu:
- psycholog:, wymiar etatu:
- logopeda:, wymiar etatu:
- doradca zawodowy:, wymiar etatu:
- inni (jacy?): wymiar etatu:

II. Doskonalenie zawodowe kadry

Jakie **szkolenia rady pedagogicznej** odbywały się w ciągu ostatnich dwóch lat?

Liczba **szkoleń** i ich zakres:

Czy w ciągu ostatnich dwóch lat pracownicy ukończyli **studia podyplomowe**?

Tak/Nie (*podkreślić właściwe*)

Liczba **studiów podyplomowych** i ich zakres:

W jakich **formach doskonalenia** dotyczących idei i założeń edukacji włączającej oraz propozycji działań wdrożeniowych pracownicy brali udział w ciągu ostatnich dwóch lat?

Liczba **form doskonalenia**..... i ich zakres:

III. Informacje dotyczące dzieci/uczniów/słuchaczy ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi⁹⁴

Liczba dzieci z opinią o **potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka**:

Liczba dzieci/uczniów/słuchaczy z **orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego** ze względu na:

1. niepełnosprawność:

- a) niesłyszący:
- b) słabosłyszący:
- c) słabowidzący:
- d) niewidzący:
- e) niepełnosprawni ruchowo, w tym z afazją:
- f) niepełnosprawni intelektualnie w stopniu lekkim:
- g) niepełnosprawni intelektualnie w stopniu umiarkowanym:

⁹⁴ Jeżeli pytanie Państwa nie dotyczy, prosimy o wpisanie „nie dotyczy”.

- h) niepełnosprawni intelektualnie w stopniu znacznym:
- i) z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera:
- j) z niepełnosprawnością sprzężoną:

2. zagrożenie niedostosowaniem społecznym:

3. niedostosowanie społeczne:

Liczba dzieci/uczniów/słuchaczy z opinią wydaną przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną:

- a) w sprawie specyficznych trudności w uczeniu się, w tym:
 - dysleksji:
 - dysortografii:
 - dysgrafii:
 - dyskalkulii:
- b) w sprawie udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki:
- c) w sprawie zwolnienia ucznia z nauki drugiego języka obcego:
- d) w sprawie objęcia ucznia nauką w klasie terapeutycznej:
- e) w sprawie objęcia ucznia indywidualizowaną ścieżką kształcenia:
- f) w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia:
- g) w sprawie pierwszeństwa w przyjęciu ucznia z problemami zdrowotnymi do szkoły ponadpodstawowej:
- h) w innych sprawach związanych z kształceniem i wychowaniem dzieci i młodzieży (np. dla lekarzy, sądu):

Liczba dzieci/uczniów/słuchaczy objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną na podstawie rozpoznania potrzeb dokonanego w przedszkolu ogólnodostępnym/szkole ogólnodostępnej:

IV. Doświadczenia przedszkola/szkoły:

a) w realizowaniu założeń edukacji włączającej

Nie / Tak (podać przykłady)

b) we współpracy z przedszkolami, szkołami, placówkami specjalnymi

Nie / Tak (podać przykłady)

c) w organizacji procesu wychowania i kształcenia dzieci/uczniów/słuchaczy ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi

Nie / Tak (podać przykłady)

d) w wykorzystaniu sprzętu specjalistycznego, oprogramowania, pomocy dydaktycznych

Nie / Tak (podać przykłady)

V. Wyposażenie (baza, sprzęt i sale)

Czy przedszkole/szkoła dysponują poniżej wymienionym sprzętem specjalistycznym:

- komputery przenośne (notebooki, MacBooki) z oprogramowaniem Windows (dostępna funkcja lupy)

Nie / Tak (podać liczbę)

- tablety z oprogramowaniem iOS i Android

Nie / Tak (podać liczbę)

- dyktafony

Nie / Tak (podać liczbę)

- pomoce optyczne, np. lupa z rączką, lupa z wmontowanym światłem, lupa składana

Nie / Tak (podać liczbę)

- sztaluga drewniana do podniesienia czytanego tekstu

Nie / Tak (podać liczbę)

- naklejki/oznaczenia dotykowe

Nie / Tak (podać liczbę)

- latarka

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- lampka biurkowa

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- odtwarzacze/czytniki książek

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- powiększalniki przenośne

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- podkładki przedramienne

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- stoliki profilowane z wcięciem i regulacją wysokości blatu

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- alternatywne klawiatury

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- naklejki na klawiaturę z powiększoną czcionką

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- przenośne skanery A4

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- pętle indukcyjne

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- systemy Roger i FM wspomagające słyszenie

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- komputery ze specjalistycznym programem powiększającym Zoom Text i SuperNovaMagnifier

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- komputery ze specjalistycznym programem udźwiękawiającym Window-Eyes i Jaws

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- komputery ze specjalistycznym programem BoardMaker with Speaking Dynamically Pro

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- komputery ze specjalistycznym oprogramowaniem Grid i *eye trackerami*

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- tablety ze specjalistycznym oprogramowaniem Mówik

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- komunikatory głosowe

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- notesy /notatniki brajlowskie (Braille Sense, Kajetek)

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- odtwarzacze dźwięku np. BookSense, iPod, VoiceDream Reader

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- linijki brajlowskie

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- switche

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- pionizatory

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- big bagi

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- kliny

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- materace

Nie / Tak (*podać liczbę*)

- schodowały

Nie / Tak (podać liczbę)

- inne (jakie?)

Nie / Tak (podać liczbę)

VI. Zasoby i potrzeby w zakresie wyposażenia w pomoce dydaktyczne oraz dostosowania przestrzeni edukacyjnej

Pomoce dydaktyczne

1. Wspierające nauczanie dzieci/uczniów/słuchaczy ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi

Zasoby:

Potrzeby:

Uwagi:

2. Do zajęć specjalistycznych

Zasoby:

Potrzeby:

Uwagi:

3. Multimedia i technologie wspomagające

Zasoby:

Potrzeby:

Uwagi:

4. inne (jakie?)

Przestrzeń edukacyjna

1. Dostosowanie infrastruktury, przestrzeni, sal lekcyjnych do zróżnicowanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci/uczniów/słuchaczy, np.

a) podjazdy, winda, łazienki, oznakowanie sal i korytarzy,

Zasoby:

Potrzeby:

Uwagi:

b) aranżacja przestrzeni w klasach oraz salach do zajęć specjalistycznych

Zasoby:

Potrzeby:

Uwagi:

c) dostosowanie stanowisk do pracy, nauki

Zasoby:

Potrzeby:

Uwagi:

d) inne (*jakie?*)

VII. Jakiego wsparcia przedszkole/szkoła oczekuje od SCWEW?

- Szkolenia rady pedagogicznej – tematyka:

.....

- Konsultacje eksperckie w zakresie specyfiki pracy z dziećmi/uczniami/słuchaczami – tematyka:

.....

- Zajęcia/lekcje otwarte prezentujące formy i metody pracy uwzględniające specyfikę funkcjonowania dzieci/uczniów/słuchaczy w grupie/klasie zróżnicowanej – tematyka:
.....
- Szkolenia w zakresie podnoszenia kompetencji związanych z działaniami interwencyjnymi – tematyka:
.....
- Konsultacje w zakresie pracy z rodzicami – tematyka:
.....
- Obserwacje wspierające – tematyka:
.....
- Superwizje edukacyjne – tematyka:
.....
- Konferencje prezentujące działania edukacji włączającej w regionie – tematyka:
.....
- Sieć współpracy i samokształcenia nauczycieli – tematyka:
.....
- Wymiana doświadczeń, np. dobre praktyki – tematyka:
.....
- Wykorzystanie pomocy dydaktycznych w pracy z grupą/klasą zróżnicowaną – rodzaj pomocy:
.....
- Instruktaże dotyczące wykorzystania sprzętu specjalistycznego – rodzaj sprzętu:
.....
- Wypożyczenie sprzętu specjalistycznego – rodzaj sprzętu:
.....
- Inne (jakie?)

Uwagi.....

Załącznik nr 4

Wniosek przedszkola/szkoły ogólnodostępnych o wyposażenie w sprzęt niwelujący ograniczenia funkcjonalne

Wnioskujący (nazwa i adres przedszkola/szkoły)

.....

1. Opis funkcjonowania dzieci/uczniów w grupie/klasie ze wskazaniem na trudności pojawiające się w efektywnym prowadzeniu zajęć, które mogą zostać zniwelowane za pomocą sprzętu specjalistycznego

.....

.....

.....

.....

.....

2. Nazwa i model sprzętu, o który ubiega się przedszkole/szkoła, i jego koszt (prosimy wymienić sprzęt w kolejności wskazującej, który jest najbardziej potrzebny – jako pierwszy prosimy umieścić sprzęt najważniejszy, jako ostatni – najmniej potrzebny)

Poz.	Nazwa i model sprzętu	Dla kogo będzie przeznaczony sprzęt (klasa)	Przewidywany koszt

3. Inne potrzeby wynikające z opisu funkcjonowania dzieci/uczniów (np. szkolenia, instruktaże)

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik:

1. Rekomendacja specjalisty o zasadności zakupu sprzętu specjalistycznego/rekomendacje/opinie ekspertów/specjalistów zatrudnionych w SCWEW

Decyzja SCWEW

Zatwierdzam/nie zatwierdzam zakup wnioskowanego sprzętu

(wskazać numer pozycji z pkt. 2)

Uzasadnienie

.....

.....

.....

.....

.....

Zatwierdzam/nie zatwierdzam udzielenie wsparcia w formie

(wskazać numer pozycji z pkt. 3)

Uzasadnienie

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik nr 5

Szczegółowy opis wsparcia realizowanego przez SCWEW dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych

Zgodnie z założeniami przyjętymi w Modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW), głównym zadaniem SCWEW będzie wspieranie nauczycieli i specjalistów przedszkoli i szkół ogólnodostępnych we wdrażaniu oraz praktycznej realizacji założeń edukacji włączającej. Transfer wiedzy z przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych, które będą pełniły rolę SCWEW, pozwoli na efektywne podnoszenie kompetencji kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w obszarze włączania, z ukierunkowaniem na zidentyfikowane potrzeby poszczególnych przedszkoli i szkół w tym zakresie, a w efekcie podejmowanie bezpośrednich działań wspierających dzieci/uczniów oraz ich rodziców i opiekunów.

Zespół SCWEW stanowić będą nauczyciele i specjaliści zatrudnieni w przedszkolu specjalnym/szkole specjalnej/placówce specjalnej oraz nauczyciele i specjaliści zatrudniani (w miarę potrzeb) do realizacji celów SCWEW, a także inne osoby realizujące zadania wynikające z zapisów projektu. Skład osobowy SCWEW może ulegać zmianie w zależności od zidentyfikowanych potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Osoby zatrudnione do realizacji zadań projektowych, wynikających z roli pełnionej przez SCWEW, będą otrzymywały dodatkowe wynagrodzenie.

W Modelu SCWEW zaproponowano następujące funkcje (stanowiska) osób realizujących zadania SCWEW:

- lider SCWEW;
- ekspert ds. edukacji włączającej;
- ekspert ds. technologii wspomagających;
- ekspert ds. informacji i ewaluacji;

- nauczyciele z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej i/lub resocjalizacji i/lub socjoterapii;
- specjaliści;
- koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW.

Poszczególne funkcje pełnione przez kadrę są powiązane z określonymi zadaniami, które w ramach swoich kompetencji będzie realizować zespół SCWEW, wspierając przedszkola i szkoły ogólnodostępne w procesie wdrażania i praktycznej realizacji założeń edukacji włączającej.

Zaproponowany szczegółowy opis wsparcia systematyzuje wszystkie formy świadczonego przez SCWEW wsparcia i definiuje jego zakres, zarówno odnosząc się do ogólnych definicji poszczególnych obszarów wsparcia, jak i umocowując je w przyjętej formule realizacyjnej, wynikającej ze wskazanych w Modelu działań. Realizację poszczególnych form wsparcia przypisano w dokumencie konkretnym członkom zespołu SCWEW, zgodnie z ich kompetencjami. Ważny element dokumentu stanowi wskazanie adresatów podejmowanych działań. Założenia Modelu przewidują nie tylko bezpośrednie oddziaływanie na kadrę przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, ale również pośrednie wsparcie adresowane do dzieci, uczniów, rodziców i opiekunów, a także środowiska lokalnego. Realizacja założeń edukacji włączającej to podejmowanie w szerokim zakresie działań adresowanych do różnych grup odbiorców, z nadrzędnym celem, jakim jest budowanie środowiska włączającego.

Grupa docelowa – bezpośrednimi odbiorcami działań w projekcie będą:

- kadry kierownicze (KK);
- rady pedagogiczne (RP);
- nauczyciele wychowania przedszkolnego (NWP);
- wychowawcy klas (WK) ;

- nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących (NPO);
- nauczyciele przedmiotów zawodowych (NPZ);
- specjaliści (SPEC.);
- inni pracownicy szkoły (INNI);
- rodzice (RODZ.);
- społeczność lokalna (SPOŁ.).

Grupę docelową pośrednią stanowić będą: dzieci/uczniowie w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, przedstawiciele środowiska lokalnego.

Rodzaj wsparcia	Szczegółowy opis	Realizator wsparcia	Adresat/adresaci wsparcia
Zadanie wdrożeniowe – przeprowadzenie spotkań informacyjnych dla rad pedagogicznych przedszkoli/szkół ogólnodostępnych	Zadanie wdrożeniowe będzie polegało na przygotowaniu/organizacji (czas, miejsce, uczestnicy spotkania) i przeprowadzeniu przez lidera SCWEW spotkania informacyjnego dla rady pedagogicznej przedszkoli/szkół	Lider SCWEW, przedstawiciel organu prowadzącego	KK, RP, WK, NWP, NPO, NPZ, SPEC., INNI, RODZ., SPOŁ.

	ogólnodostępnych, dotyczącego działalności SCWEW, (przygotowanie scenariusza spotkania oraz materiałów szkoleniowych: prezentacja informacyjna o projekcie SCWEW, ulotki informacyjne dotyczące SCWEW). Zadanie wdrożeniowe zostanie wyznaczone uczestnikom szkolenia dla liderów SCWEW i będzie jednym z warunków zaliczenia szkolenia.		
Pogłębiona diagnoza zasobów i potrzeb szkół i przedszkoli objętych wsparciem	Diagnoza – rozpoznanie zasobów i potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych oraz zasobów SCWEW do realizacji działań. Po przystąpieniu do pilotażu niezbędne będzie doprecyzowanie, uszczegółowienie, rozbudowanie diagnozy wstępnej⁹⁵, która została	Lider SCWEW, ekspert ds. edukacji włączającej, ekspert ds. technologii wspomagających, koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW oraz inni, np. rada	KK, RP, WK, NWP, NPO, NPZ, SPEC., INNI, RODZ., SPOŁ.

⁹⁵ Diagnoza wstępna jest to wyjściowa analiza zasobów i potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w obszarze możliwości i potrzeb dzieci/uczniów oraz zakresu wsparcia.

	przeprowadzona i wykorzystana podczas przygotowywania wniosku aplikacyjnego w ramach konkursu grantowego, oraz opracowanie pogłębionej diagnozy przedszkola/szkoły ogólnodostępnej. Diagnoza pogłębiona jest rozwinięciem diagnozy wstępnej (szczegółowe rozpoznanie potrzeb). Celem pogłębionej diagnozy jest ustalenie obszarów wsparcia w przedszkolu/szkole ogólnodostępnej, a następnie określenie szczegółowych form wsparcia i terminów realizacji tych działań. W przeprowadzeniu diagnozy potrzeb przedszkoli i szkół, wymagane jest uwzględnienie wskazanych poniżej obszarów niezbędnych do podniesienia kompetencji i dyrektorów, nauczycieli, specjalistów i innych pracowników:	pedagogiczna przedszkola/szkoły, przedstawiciel organu prowadzącego, poradni psychologiczno-pedagogicznej	
--	---	--	--

	1) Edukacja włączająca: – budowanie klimatu przedszkola/szkoły włączającej; – warunki i organizacja pracy sprzyjające realizacji założeń edukacji włączającej; – kompetencje dyrektorów, nauczycieli, specjalistów i innych pracowników przedszkoli/szkół w zakresie realizacji założeń edukacji włączającej oraz współpracy ze SCWEW; – monitorowanie wdrażania edukacji włączającej. 2) Rozpoznawanie potrzeb i możliwości ucznia z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi w kontekście funkcjonowania w środowisku o zróżnicowanych potrzebach (grupa/klasa). 3) Metodyka pracy szkoły włączającej: – metody i strategie w pracy		
--	---	--	--

	z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, w tym w klasie/grupie; – kompetencje kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie opracowywania i weryfikowania indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, indywidualnego programu nauki i indywidualnego toku nauki, indywidualnych programów wczesnego wspomagania rozwoju; – opracowywanie i dostosowywanie programów wychowania przedszkolnego oraz nauczania z uwzględnieniem potrzeb zróżnicowanej grupy/klasy; – dostosowywanie wymagań edukacyjnych oraz metod oceniania postępów uczniów itd.; – dostosowywanie materiałów i pomocy dydaktycznych niezbędnych do bieżącej pracy		
--	---	--	--

	z dzieckiem/ucniem w grupie/klasie zróżnicowanej. 4) Kompetencje kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie opracowania procedur, niezbędnej dokumentacji oraz prowadzenia działań interwencyjnych, wynikających z sytuacji przedszkola/szkoły, dzieci/uczniów i ich rodzin. Kolejnym działaniem będzie przygotowanie wykazu sprzętu specjalistycznego (mającego stanowić wyposażenie SCWEW), przewidzianego do realizacji wsparcia przedszkola/szkoły ogólnodostępnych. Przeprowadzenie pogłębionej diagnozy będzie		
--	---	--	--

	realizowane zgodnie z założeniami kompleksowego wspomagania szkół⁹⁶. Będzie ono polegało m.in. na: • analizie dokumentów, np. raportów z ewaluacji i nadzoru pedagogicznego; • przeprowadzeniu wywiadów, np. z kadłą kierowniczą i pedagogiczną przedszkola/szkoły; • spotkaniu z radą pedagogiczną, samorządem uczniowskim oraz przedstawicielami rodziców; • wykorzystaniu informacji zwrotnych z przeprowadzonych szkoleń, wykorzystaniu wniosków z zadania wdrożeniowego zrealizowanego przez lidera SCWEW. W wyniku diagnozy możliwe będzie opracowanie opisu propozycji wsparcia przedszkola/szkoły,		
--	--	--	--

⁹⁶ Zob. materiał pomocniczy dotyczący pogłębionej diagnozy: http://www.doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/SORE%20-%20Wsparcie/DIAGNOZA_pracy_szkoly.pdf [dostęp dn. 12.03.2021].

	wskazującego planowane formy działań i zasady współpracy, w tym zakres udzielanego przez SCWEW wsparcia oraz harmonogram planowanych działań. Uwaga: W odniesieniu do ww. obszarów wymagane jest zaplanowanie i zrealizowanie różnych form wsparcia oraz przygotowanie następujących opracowań: • opracowanie zawierające m.in. propozycje rozwiązań organizacyjnych i dydaktycznych oraz procedur (komplet dokumentacji dla każdego z wymienionych obszarów w przedszkolu/szkole biorącej udział w pilotażu), • opis dobrej praktyki w zakresie realizowanych działań dla każdego z obszarów.		
Upowszechnienie informacji o projekcie na stronie	Informacja o projekcie – zwięzła notatka informacyjna (zgodnie z wymogami projektowymi,	ekspert ds. informacji	KK, RP, WK, NPO, NPZ, SPEC., INNI, RODZ.,

internetowej, np. dodanie zakładki dotyczącej projektu na stronie przedszkola specjalnego/szkoły specjalnej/placówki specjalnej, organu prowadzącego	w tym dotyczącymi logotypów) opcjonalnie wzbogacona grafiką lub krótkim filmem reklamowym, zawierająca informacje o projekcie (temat, czas realizacji, odbiorcy i realizatorzy projektu, dane kontaktowe realizatorów i osób odpowiedzialnych) zamieszczona na stronie internetowej przedszkola, szkoły, organu prowadzącego, SCWEW itd. Prezentacje o charakterze informacyjnym przekazujące informacje o realizowanych działaniach, takie jak np. strona internetowa, artykuł, informacja, notatka w lokalnej prasie elektronicznej lub drukowanej itp.	i ewaluacji	SPOŁ.
Konsultacja indywidualna (telefoniczna/mailowa/online) dla dyrektorów przedszkoli/szkół	Konsultacja indywidualna – uzyskanie opinii, porady specjalisty w zakresie objętym wsparciem oferowanym przez SCWEW.	Kadra SCWEW oraz inne osoby pełniące funkcje wynikające z zadań	KK, koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze

ogólnodostępnych, koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW	Konsultacja to udzielenie odpowiedzi na pytanie, rozstrzygnięcie wątpliwości, znalezienie rozwiązań danego problemu, zaproponowanie i ustalenie propozycji postępowania, wskazanie materiałów. Konsultacja indywidualna może odbywać się w trakcie spotkania (stacjonarnie lub online), rozmowy telefonicznej, korespondencji mailowej; z dyrektorami, koordynatorami ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW. Temat, zakres konsultacji wynikać może z aktualnych potrzeb, jednak zawsze w ramach realizowanego wsparcia przez SCWEW.	przewidzianych w projekcie	SCWEW
Uruchomienie wypożyczalni – propozycja funkcjonowania SCWEW samodzielnie, czyli bez bezpośredniej współpracy z PFRON	Samodzielne uruchamianie wypożyczalni sprzętu – proponowane kroki: 1. Wstępna analiza potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie zapotrzebowania na	Organ prowadzący, lider SCWEW, ekspert ds. edukacji włączającej, ekspert ds. technologii	RP, WK, NPO, NPZ, NWP, SPEC., dzieci/ uczniowie

	sprzęt podstawowy/universalny. 2. Uruchomienie wypożyczalni (organ prowadzący w porozumieniu ze SCWEW): • przygotowanie przez SCWEW bazy lokalowej; • zatrudnienie eksperta ds. technologii wspomagających. 3. Realizacja wsparcia z zastosowaniem zakupionego sprzętu. 4. Przeprowadzenie pogłębionej analizy potrzeb. Sposoby realizacji: konsultacje telefoniczne, spotkania indywidualne z kadrą przedszkola/szkoły ogólnodostępnej w SCWEW oraz spotkania w przedszkolach/szkołach objętych wsparciem. Uwaga: Możliwość składania wniosków o realizację wsparcia pojawiającego się w miarę potrzeb.	wspomagających, ekspert ds. informacji i ewaluacji	
Uruchomienie wypożyczalni	Uruchamianie wypożyczalni we współpracy		

– propozycja po nawiązaniu współpracy z PFRON (Centrami Informacyjno-Doradczymi dla Osób Niepełnosprawnych)	z PFRON – proponowane kroki: 1. Wstępna analiza potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie zapotrzebowania na sprzęt podstawowy/universalny oraz pomoce dydaktyczne (koszyk uniwersalny). 2. Uruchomienie wypożyczalni (organ prowadzący w porozumieniu ze SCWEW): • przygotowanie przez SCWEW bazy lokalowej; • zatrudnienie eksperta ds. technologii wspomagających. 3. Zakup sprzętów i pomocy dydaktycznych dla SCWEW. 4. Realizacja wsparcia z zastosowaniem zakupionego sprzętu i pomocy dydaktycznych. Sposoby realizacji: konsultacje telefoniczne, spotkania indywidualne z kadrą przedszkola/szkoły ogólnodostępnej w SCWEW oraz spotkania		
--	---	--	--

	w przedszkolu/szkole objętych wsparciem. Uwaga: Współpraca z PFRON (Centrami Informacyjno-Doradczymi dla Osób Niepełnosprawnych).		
Konsultacja ekspercka w zakresie specyfiki pracy z dziećmi/uczniemi w zidentyfikowanych obszarach wsparcia	Spotkanie z ekspertem z danej dziedziny w celu: • potwierdzenia zasadności proponowanej ścieżki i działań realizowanych w przedszkolu/szkole ogólnodostępnej; • rozwiązania problemu; • wypracowania kroków postępowania. Spotkanie z ekspertem pozwala na uzyskanie opinii dotyczącej wyboru optymalnej metody, formy, sposobu pracy czy działań w obszarze funkcjonowania przedszkola/szkoły ogólnodostępnych jako włączających. Konsultacja ekspercka to przedstawienie i próba	Kadra SCWEW we współpracy z ekspertami zespołu projektowego SCWEW i CK oraz interesariusze, a także inne osoby pełniące funkcje wynikające z zadań przewidzianych w projekcie	KK, RP, WYCH., NPO, NPZ, SPEC., INNI

	doboru rozwiązań w zdiagnozowanych obszarach wsparcia, adekwatnie do specyfiki funkcjonowania każdego dziecka/ucznia i grupy/klasy zróżnicowanej. Konsultacja ekspercka dotyczy udzielenia wskazówek w zakresie pracy z dzieckiem/ucniem, z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb. Konsultacja powinna także uwzględniać specyfikę funkcjonowania dziecka/ucznia z określoną niepełnosprawnością w klasie i grupie rówieśniczej, prezentować formy i metody mające na celu efektywną pracę z dzieckiem/ucniem podczas zajęć/lekcji, jak również uwzględniać wsparcie w zakresie zapewnienia pełnego funkcjonowania w zespole. Konsultacja jest odpowiedzią na pojawienie się trudności i potrzeb w przedszkolu/szkole objętych		
--	--	--	--

	wsparciem. Lider SCWEW, ekspert lub zespół ekspertów organizują spotkanie z koordynatorem ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW oraz kadrą pracującą w przedszkolu/szkole ogólnodostępnych, zgłaszającą zapotrzebowanie w zakresie wsparcia. Wspólnie ustalają termin spotkania w przedszkolu/szkole objętych wsparciem oraz wstępny plan działania. Po udzieleniu konsultacji przez wybranego eksperta/wybranych ekspertów sporządzana jest notatka z przebiegu spotkania oraz opis zakresu i form wsparcia. Konsultacja może dotyczyć zarówno wsparcia w interpretacji zapisów orzeczenia, jak i przeprowadzenia WOPFU, skonstruowania IPET		
--	--	--	--

	oraz sformułowania konkretnych zaleceń (wskazówek) do pracy w odniesieniu do potrzeb dziecka/ucznia zidentyfikowanych podczas obserwacji zajęć/lekcji. Konsultacja ekspercka może również dotyczyć ogólnych wskazówek do pracy z dziećmi/uczniemi z danym rodzajem niepełnosprawności, możliwe jest przeprowadzenie spotkania dla wszystkich zainteresowanych przez wybranego eksperta – specjalistę. Konsultacje eksperckie indywidualne i grupowe dla nauczycieli i specjalistów są prowadzone przez zespół SCWEW i mają charakter bezpośredniego wsparcia w pokonywaniu trudności zgłaszanych przez pracowników przedszkoli/szkół. Zakres konsultacji wynika z diagnozy i może dotyczyć m.in:		
--	--	--	--

	• metod i strategii w pracy z dziećmi/uczniemi ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami; • pomocy w opracowywaniu i dostosowywaniu programów wychowania przedszkolnego oraz nauczania, z uwzględnieniem potrzeb grupy/klasy zróżnicowanej; • wykorzystania sprzętu, pomocy dydaktycznych, materiałów edukacyjnych i in. w toku zajęć/lekcji; • opracowywania indywidualnych programów dla dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi; • dostosowywania wymagań edukacyjnych oraz metod oceniania itd.; • współpracy z instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny.		
Działania doradczo-szkoleniowe	Działania doradczo-szkoleniowe mają na celu	Lider SCWEW, ekspert ds.	KK, RP, WK, NWP, NPO,

w zakresie podnoszenia kompetencji pracowników przedszkoli/szkół związanych z działaniami interwencyjnymi	rozwijanie kompetencji kadry przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie prowadzenia oddziaływań interwencyjnych skierowanych do dzieci/uczniów/ i ich rodzin. Zespół SCWEW koncentruje się na kierowaniu wsparcia do kadry poprzez wspólne z pracownikami przedszkola/szkoły analizowanie przyczyn trudności, planowanie interwencji, weryfikowanie skuteczności podjętych działań. Pracownik SCWEW może towarzyszyć nauczycielowi/specjaliście prowadzącemu interwencję. Może podjąć również działania modelowe, prowadząc niektóre działania interwencyjne bezpośrednio, jednak z takiego rozwiązania należy korzystać wyłącznie w sytuacji wyjątkowej, kiedy występuje wyraźna potrzeba. Istotne jest, aby pracownik SCWEW kształtował	edukacji włączającej, koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW oraz inni, np. przedstawiciel organu prowadzącego, poradni psychologiczno-pedagogicznej (PPP) itd.	NPZ, SPEC., INNI
--	---	--	-------------------------

	kompetencje kadry przedszkola/szkoły, w których udziela się wsparcia. Sposoby realizacji: • rada szkoleniowa; • konsultacje indywidualne i zbiorowe. Interwencja⁹⁷ to działanie pomocowe ukierunkowane na konkretne efekty. Oczekiwane efekty interwencji są powiązane z obszarem, jakiego będzie dotyczył zakres interwencji, celem, odbiorcami i przyjętym czasem działania. Punktem wyjścia dla podejmowanego działania powinno być określenie adresatów interwencji i przyczyn, dla których interwencja zostanie podjęta oraz zakładanego/planowanego efektu. Interwencje konieczne są w sytuacjach		
--	--	--	--

⁹⁷ Por. definicje na portalu Psychologia.edu: <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/61-remedium/953-typy-interwencji-interwencja-wychowawcza.html> [dostęp dn. 12.03.2021].

	wymagających zastosowania szybkich działań, które pozwolą w krótkim czasie trafnie zareagować na pojawiające się wyzwania.		
Konsultacje dla rodziców i dzieci/uczniów w zakresie wsparcia specjalistycznego	Zadaniem SCWEW będzie wskazanie terminów stałych dyżurów – np. raz w tygodniu w określony dzień, z których mogliby skorzystać rodzice, dzieci/uczniowie w kontakcie bezpośrednim, telefonicznym, e-mailowym itp. Konsultacje obejmują: • wstępne rozpoznanie problemu; • określenie/ustalenie istoty tego problemu z rodzicami/uczniami; • przekazanie podstawowych informacji na temat możliwych rozwiązań lub podjęcie dalszego działania w ramach innych form wsparcia – np. udzielanego przez przedszkole, szkołę, PPP	Lider SCWEW, ekspert ds. edukacji włączającej, koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW oraz inni, np. przedstawiciele poradni psychologiczno-pedagogicznej (PPP) lub instytucji działających na rzecz dziecka i rodziny	RODZ.

	lub inne instytucje. Informacja o dyżurach powinna zostać przekazana za pośrednictwem przedszkola/szkoły objętych wsparciem. Umożliwienie rodzicom, dzieciom/uczniom bezpośredniego kontaktu z kadrą SCWEW stanowi element wsparcia przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, który pomoże w identyfikowaniu wyzwań stojących przed przedszkolami/szkołami objętymi wsparciem i w ukierunkowaniu dalszej pracy.		
Konsultacje w zakresie pracy z rodzicami	Konsultacje dotyczące zasad współpracy z rodziną dziecka/ucznia oraz współpracy pomiędzy nauczycielami a rodzicami wszystkich dzieci/uczniów w grupie/klasie, uwzględniać powinny:	Lider SCWEW, ekspert ds. edukacji włączającej, koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW	KK, RP, WK, NWP., NPO, NPZ, SPEC., INNI

	a) w kontekście współpracy z rodzicami dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi: podjęcie współpracy, postrzeganie relacji rodzic–nauczyciel jako dwustronnej i wartościowej, umożliwiającej wymianę informacji, zmierzającej do realizacji wspólnego celu, ze szczególnym uwzględnieniem dobrej współpracy; wykorzystanie technik prowadzenia rozmowy z rodzicem z podkreśleniem wagi doboru słów i dostosowania używanego języka do indywidualnych preferencji rodzica; omówienie zakresu najważniejszych informacji, jakie należy przekazać rodzicom ucznia rozpoczynającego naukę w szkole; b) w kontekście współpracy ze wszystkimi rodzicami dzieci/uczniów w grupie/klasie: przygotowanie do dyskusji ukierunkowanej na postrzeganie wszystkich dzieci/uczniów jako		
--	--	--	--

	zasobu dla zespołu; c) w kontekście różnorodności postaw rodzicielskich – trudności we współpracy itd.		
Dostarczanie wiedzy na temat teorii i praktyki edukacji włączającej – zorganizowanie i przeprowadzenie konferencji prezentującej działania SCWEW	Konferencja dla środowiska, które współpracuje ze SCWEW. Tematyka: zaprezentowanie założeń edukacji włączającej, idei SCWEW, struktury, zakresu świadczonego wsparcia; omówienie dotychczas zrealizowanych działań oraz przedstawienie partnerów, a także przedszkoli i szkół objętych wsparciem itp. Konferencja podsumowująca to spotkanie wielu osób w celu podsumowania i omówienia działań prowadzonych przez SCWEW w obszarze wsparcia.	Lider SCWEW, ekspert ds. edukacji włączającej, ekspert ds. informacji i ewaluacji	KK, RP, WK, NWP, NPO, NPZ, SPEC., INNI, RODZ., SPOŁ.
Zajęcia otwarte/lekcja otwarta	Zajęcia/lekcje otwarte prowadzone są w ramach doskonalenia warsztatu pracy nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych. Celem	Kadra SCWEW/ekspert ds. edukacji włączającej, koordynator ds. edukacji	WK, NPO, NPZ, SPEC., INNI

	zajęć/lekcji otwartych jest prezentacja form i metod pracy, które wspierają rozwój dzieci/uczniów. Element takich zajęć/takiej lekcji stanowi obserwacja dziecka/ucznia na tle grupy, poznanie możliwości i potrzeb oraz zastosowanie odpowiednich metod i form pracy. Efektem zajęć otwartych/lekcji otwartej powinna być propozycja rozwiązań wspierających pracę w grupie/klasie zróżnicowanej. Prezentowane na zajęciach/lekcjach otwartych formy i metody pracy mają wynikać z aktualnych potrzeb przedszkola/szkoły ogólnodostępnych. Będą one realizowane regularnie w ramach wsparcia oferowanego przez SCWEW.	włączającej i współpracy ze SCWEW, NPO, NPZ, SPEC.	
--	--	---	--

Zindywidualizowana oferta szkoleniowa dla nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych i kadry SCWEW dotycząca zidentyfikowanych potrzeb kadry biorącej udział w projekcie (szkolenie prowadzone przez trenerów zewnętrznych) – przygotowanie/zorganizowanie i udział w szkoleniu (cz. I i II)	Opracowanie zindywidualizowanej oferty szkoleniowej będącej wynikiem diagnozy potrzeb przedszkola/szkoły ogólnodostępnej w zakresie wsparcia w realizacji zadań wynikających z wdrażania edukacji włączającej. Szkolenia mogą dotyczyć zarówno realizacji wsparcia w zakresie indywidualnych potrzeb dzieci/ucniów, potrzeb grupy/klasy zróżnicowanej, jak również doboru metod pracy, organizacji procesu kształcenia i dostosowywania w zakresie m.in.: materiałów i pomocy dydaktycznych, przestrzeni architektonicznej, komunikacji i wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w pracy z grupą/klasą zróżnicowaną.	Trenerzy zewnętrzni	RP, KK, WK, NPO, SPEC., NPZ, INNI, kadra SCWEW
---	---	----------------------------	---

Instruktaż dotyczący wykorzystania sprzętu specjalistycznego	Instruktaż wskazujący, jak prawidłowo korzystać z wypożyczonego sprzętu, jest elementem wsparcia rzeczowego. SCWEW ma oferować wsparcie w doborze sprzętu adekwatnego do potrzeb i możliwości dziecka/ucznia, a tym samym umożliwić aktywny, pełny udział w procesie kształcenia. Udzielanie przez eksperta SCWEW instrukcji lub wskazówek w zakresie wykorzystania i obsługi specjalistycznego sprzętu w pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi ma na celu zademonstrowanie możliwości technicznych sprzętu, a co za tym idzie – prawidłowe korzystanie z niego przez kadrę przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, jak również dzieci/uczniów i ich rodziców. Efektem instruktażu powinna być notatka	Ekspert ds. technologii wspomagających SCWEW/specjalista z zakresu danej niepełnosprawności	WK, NPO, NPZ, SPEC., INNI
--	--	---	---------------------------

	z przebiegu instruktażu wskazująca adresata instruktażu, uczestników spotkania i informację zwrotną zawierającą odniesienie do efektu spotkania – rozwiązań przyjętych w zakresie doboru sprzętu i jego prawidłowego wykorzystania. Instruktaż może dotyczyć także wykorzystania specjalistycznych pomocy dydaktycznych.		
Rada szkoleniowa	Rada szkoleniowa to szkolenie przeprowadzone dla pedagogicznych i niepedagogicznych pracowników przedszkola/szkoły ogólnodostępnych. Wskazane jest, aby tematyka prowadzonych szkoleń obejmowała m. in. promowanie idei edukacji włączającej, zasady organizacji przedszkola/szkoły włączających, tworzenie klimatu służącego włączaniu,	Kadra SCWEW/koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW, inni	RP, KK, WK, NPO, SPEC., NPZ, INNI

	podejmowanie/realizowanie działań wspierających dzieci/uczniów.		
Sieci współpracy i samokształcenia dla kadry SCWEW i szkół ogólnodostępnych oraz osób spoza projektu	Sieci współpracy i samokształcenia tworzą współpracujące zespoły, co umożliwia dzielenie się wiedzą i umiejętnościami oraz zespołowe poszukiwanie sposobów radzenia sobie z problemami. Praca sieci obejmuje takie działania jak: spotkania z ekspertami – specjalistami w dziedzinach związanych z tematyką pracy danej sieci, pomoc w samokształceniu oraz internetowe forum wymiany doświadczeń.	Kadra SCWEW	RP, WK, NPO, NPZ, SPEC., INNI
Publikacja zawierająca opis rozwiązań wypracowanych w trakcie funkcjonowania SCWEW (prezentująca formy i metody pracy nauczycieli	Publikacja to opracowanie polegające na opisaniu wybranego rozwiązania organizacyjnego, metodycznego w zakresie pracy nauczyciela z grupą/klasą dzieci/uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.	Kadra SCWEW we współpracy z przedstawicielami przedszkoli/szkół ogólnodostępnych i/lub	KK, RP, WK, NPO, NPZ, SPEC., INNI, RODZ., SPOŁ., czytelnicy strony internetowej projektu i inni zainteresowani

w grupach/klasach zróżnicowanych)		środowiska lokalnego i/lub interesariuszy/partnerów	działalnością SCWEW
Obserwacja wspierająca/superwizja edukacyjna	a) Obserwacja wspierająca To wariant obserwacji, podczas której nauczyciele/specjaliści ze SCWEW obserwują zajęcia/lekcje prowadzone przez nauczycieli przedszkola/szkoły ogólnodostępnej (i odwrotnie), a następnie przekazują uwagi dotyczące procesu uczenia się, procesu nauczania, reakcji na trudności dzieci/uczniów w uczeniu się oraz na inne pojawiające się zaburzenia w zakresie funkcjonowania i relacji, jakie występują w grupie/klasie zróżnicowanej. Przed obserwacją należy uzgodnić i zaplanować	Kadra SCWEW, w tym nauczyciele i specjaliści zatrudniani w miarę potrzeb do realizacji celów SCWEW, a także inne osoby pełniące funkcje wynikające z zadań przewidzianych w projekcie	KK, WYCH., NPO, NPZ, SPEC., INNI

	postępowanie zgodne z zasadami ustalonymi pomiędzy SCWEW a przedszkolem/szkolą objętą wsparciem, dotyczącymi celu, sposobu opisu i rekomendacji do działania. b) Superwizja edukacyjna Metoda wspierania rozwoju osobistego, zawodowego i warsztatu pracy. Polega na wymianie doświadczeń, analizie trudności, odnajdywaniu istoty problemu oraz wypracowywaniu nowych rozwiązań. Efektem tego procesu bywa odkrycie barier napotykaných w pracy z ludźmi lub źródeł sukcesów. Superwizja edukacyjna może odbywać się indywidualnie lub w grupie (podlegać jej może kadra pedagogiczna). W superwizji ważne są regularne spotkania uczestników superwizji i superwizora. Istotne są kompetencje superwizora: umiejętności		
--	---	--	--

	komunikacyjne, interpersonalne i społeczne, takie jak: właściwe nawiązywanie i podtrzymywanie relacji, aktywne słuchanie oraz eliminowanie barier w procesie porozumiewania, konstruktywne rozwiązywanie problemów, wiedza z zakresu pedagogiki i psychologii, znajomość środowiska, w którym odbywa się superwizja itp. Superwizor edukacyjny posiada dużą wiedzę merytoryczną oraz szerokie doświadczenie w pracy w obszarze edukacji, w tym zarówno w pracy z dziećmi/uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi/grupą/klasą zróżnicowaną, jak i w pracy z nauczycielami oraz rodzicami, a ponadto uczestniczył w cyklu szkoleń dla kadry SCWEW, a jeśli jest liderem SCWEW – także w szkoleniach dla liderów.		
--	---	--	--

Kampania promocyjna/społeczna w środowisku lokalnym	Kampania społeczna jest jedną z form wspierania procesu wdrażania idei o charakterze społecznym. Polega na zestawieniu wielu działań zaplanowanych do realizacji w konkretnym czasie i skierowanych do określonej grupy docelowej. Celem kampanii jest zwiększenie świadomości i wiedzy odbiorców na temat określonego problemu społecznego oraz zmiana postrzegania, myślenia i postaw wobec danego problemu społecznego. Kampania społeczna bazująca na zaangażowaniu interesariuszy polega na włączeniu odbiorców w prospołeczne działania. Celem kampanii jest wprowadzanie zmian korzystnych dla wszystkich zainteresowanych – przez rozmowę, wzajemną akceptację, zrozumienie i zaufanie.	Kadra SCWEW we współpracy z przedstawicielami przedszkoli/szkół ogólnodostępnych i/lub środowiska lokalnego i/lub interesariuszy/partnerów	KK, RP, WK, NPO, NPZ, SPEC., INNI, RODZ., SPOŁ.
--	--	---	--

Załącznik nr 6

Wybrane akty prawne dotyczące organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej i kształcenia specjalnego⁹⁸

1. *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1481 z późn. zm.);
2. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 60, z późn. zm.);
3. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1148);
4. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli* (Dz.U., poz. 1575 z późn. zm.);
5. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1280);
6. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1309);
7. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U., poz. 1616);
8. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki* (Dz.U., poz. 1569);
9. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków*

⁹⁸ Stan na 16.03.2021 r.

wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (Dz.U., poz. 1606);

10. Rozporządzenie MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U., poz. 373);
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U., poz. 502);
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U., poz. 356 ze zm.);
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U., poz. 639).

